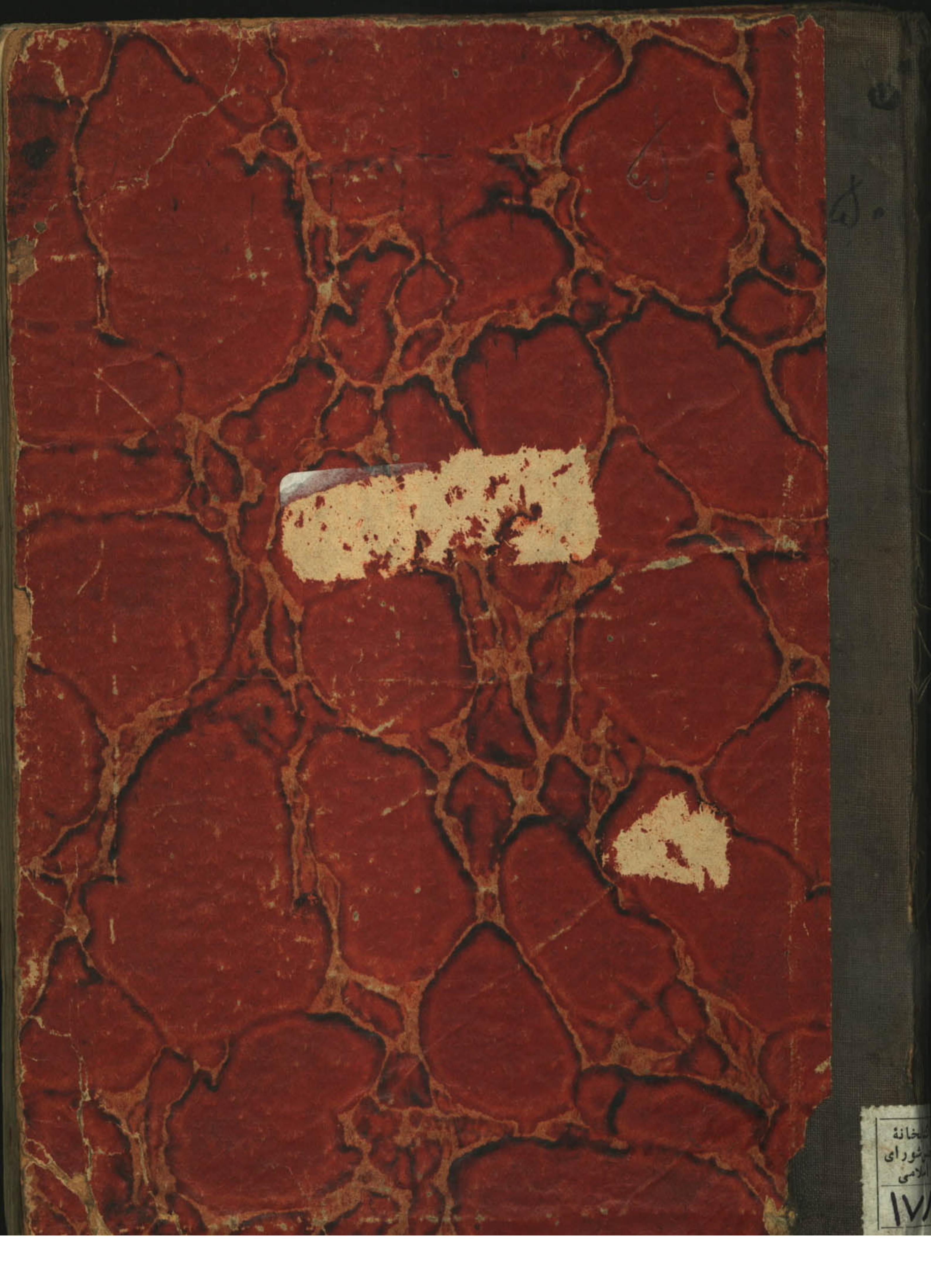

اول

صح

الامر الى الاخرة وظهرت النفوس والارواح الانسانیة فی صورها الروحانیة البرزخیة
والمثالیة والحشریة غلبت الروح على الصور والنوریة على الظلمة واظهر الحق الاسرار والا
والحقایق من تلك الصور الاخرویة فیبطن هنالك ما ظهر الان ویظهر ما بطن على وجه
جامع بین احکام ما بطن الان وظهورها وما ینتج من هذا البطون والظهور والجمع والترکیب مکون
الانسان باحدیة جمعه حتما على تلك النشاة الاخرویة حافظا لها الى الابد متوجها نحو سته
اندر آب و گل چون رسند از آب و گلها شاد دل ∴ در هوای عشق حق رقصان شوند ∴
همچو قرص بدر بی نقصان شوند ∴ جسمشان در رقص و جانها خود مپرس ∴ وانکه گرد جان از آنها
خود مپرس کلمة فیها اشارة الى عدد اصول النشات فی البدنیة وثلثة عقلیة
روحانیة وخیالیة مثالیة وحسیة جسمانیة وینشأ من کل منها بوسیلة علوم الانسان
واعماله وامانته فی العود ثلثة اخرى بان لها ومن الانسان اصحاب واهل وکنتم
ازواجا ثلثة وکلها انما ینشأ من تنزلات الوجود ومعارجه وحرکات الوجود صعودا
کما نزولا على التعاکس بین السلسلتین وکل مرتبة من احدیهما عین نظیرتها من الاخرى
وجودا وان کانت عینها خفیة والا لزم تحصیل الحاصل ومن ههنا قیل ان الله لا یتجلى
فی صورة مرتین وقد شبه هواها بین السلسلتین بقوسی الدائرة اشعارا بان الحرکة
الثانیة رجوعیة انعطافیة لا استقامیة فالمتقدمة على الدنیا بقسمیها الجنة
التی خرج عنها ابونا آدم و زوجته لخطیئتهما وهی موطن العهد واخذ المیثاق من الذریة
ومحل الملائکة المقربین والمدبرین کل فی مقامهم والمتأخرة عنها هی الجنة التی وعد المتقون

اول

صحه

الامر الى الاخرة وظهرت النفوس والارواح الانسانية فى صورها الروحانية البرزخية
والمثالية والحشرية غلبت الروح على الصورة والنورية على الظلمة واضمحل الحق الاسرار والا
والحقائق من تلك الصورة الاخروية فيبطن هناك ما ظهر الان ويظهر ما بطن على وجه
جامع بين احكام ما بطن الان وظهر وما ينتج من هذا البطون والظهور والجمع والتركيب ويكون
الانسان باحديته جمعه حتما على تلك النشاة الاخروية حافظا لها الى الابد مشوبا بها سته
اندر آب وگل : چون رسند از آب وگلهاشان دو دل : در هوای عشق حق رقصان شوند :
همچو قرص بدر بی نقصان شوند : جسمشان در رقص و جانها خود مپرس : وانکه جان گرد در آن زانها
خود مپرس كلمة فيها اشارة الى عدد اصول النشات فى البدء وثلثة عقلية
روحانية وخيالية مثالية وحسية جسمانية وينشا من كل منها بوسيلة علوم الانسان
واعماله واماته فى العود ثلثة اخرى بازائها ومن كل الانسان اصحاب واهل وكنتم
ازواجا ثلثة وكلها انما ينشا من تنزلات الوجود ومعارجه وحركات الوجود صعودا
لم كانت تنزلا على التعاكس بين السلسلتين وكل مرتبة من احديهما بنظيرتها من الاخرى
وجودا وان كانت بينهما خفية ولا لزم تحصيل الحاصل ومن ههنا قيل ان الله لا يتجلى
فى صورة مرتين وقد شبهوا هاتين السلسلتين بقوسى الدائرة اشعارا بان الحركة
الثانية رجوعية انعطافية لا استقامية فالمتقدمة على الدنيا بعينها الجنة
التى خرج عنها ابونا ادم ثم وزوجته لخطيئتهما وهى موطن العهد واخذ الميثاق من الذرية
ومحل الملائكة المقربين والمدبرين كل فى مقامهم والمتاخرة عنها هى الجنة التى وعد المتقون

من السابقين واصحاب اليمين والاربع خير محض وحق بحت وبهاء ومجد وسعادة
ونعمة وجلال واكرام وحيوة سرمدية واليها تنشأ العقول ونحوها تميل القلوب وبها
تشوق الابدان فليتنافس المتنافسون وما بازاء الدنيا فى العود هى جهنم الموعود للاشقياء
وهى شر محض وباطل بحت وجهل مجرد وخسار وذلة وشقاوة ونقمة وهوان وخزان
لا يموت الحيوان فيها ولا يحيى واما الدنيا فى محل نشو النشات المتاخرة عنها وجادة
وجودها وهى عالم الكون والفساد وفيها خير وشر وحق وباطل وعقل وجهل ولذة
والم الى غير ذلك من المتقابلات يموت الحيوان فيها ويحيى فهى الحد المشترك بين عالمى
الثواب والعقاب ليس بعذاب خالص ولا بنعيم خالص والابدان تفنى لانها
لم تخلق لذاتها بل يكون وسيلة الى تحصيل الاخرى وتمتعا لها وبلغة اليها فلا بد
من انقطاعها ومصيرها الى البوار بعد تميز حقها من باطلها وطيبها من خبيثها ورجوع
كل الى معدنه ليميز الله الخبيث من الطيب ويجعل الخبيث بعضه على بعض فيركمه جميعا
فيجعله فى جهنم والاخرة باقية ابدا ببقاء باريها وقيومها لانها خلقت لذاتها
لا لشىء اخر فهى محل الاقامة ودار القرار كما فى التنزيل انما هذه الحيوة الدنيا متاع
وان الاخرة هى دار القرار كلمة فيها اشارة الى البرزخ ونفخ الصور البرزخ هى الحالة
التى تكون بين الموت والبعث ومن ورائهم برزخ الى يوم يبعثون وهى مدة اضمحى
اضمحلال هذا الجسد المحسوس الى وقت العود ويكون الروح فى هذه المدة بدنها المثالى
الذى يرى الانسان نفسه فيه فى النوم النوم اخ الموت الله يتوفى الانفس حين موتها

نشا فى النفوس بعد ذلك

موتها والتى لم تمت فى منامها وروى فى الكافى باسناده عن ابى الحسن الكاظم ع انه قال
فى قصة لمكر الى المعاد من الامم الماضية فاحدث الله تعالى هذه الاحلام ولم يكن قبل ذلك
فاتوا انبياءهم واخبروه بما راوا وما انكروا من ذلك فقال ان الله تعالى اراد ان يحتج عليكم
بهذا هكذا يكون ارواحكم اذا متم وان بليت ابدانكم تصير الارواح الى عقاب حتى يبعث
الله الابدان وباسناده الصحيح عن الصادق ع انه قيل له يروون ان ارواح المؤمنين
فى حواصل طير خضر حول العرش فقال لا المؤمن اكرم على الله ان يجعل روحه فى حوصلة
طير بل فى ابدان كابدانهم وفى رواية اخرى عنه عليه السلام فاذا قبضه الله تعالى
صيرت تلك الروح فى قالب كقالبه فى الدنيا فيأكلون ويشربون فاذا قدم عليهم
القادم عرفوه بتلك الصورة التى كانت فى الدنيا وهذا البدن هو البدن الذى
سيصير فيه الروح اولا فى هذه النشاة ايضا ويتوسط فى هذا البدن المحسوس اذ هو
مع الروح الان وحيوته كحيوة الروح ذاتية بل هو عين الروح فى اكثر الناس وهو متمثل
من هذه الاجسام الترابية فان الخيال قوة من قواها فابرحت بدو اجسام منها او حاكان
منها وهذا البدن العنصرى بمنزلة قشر وغلاف له ص گويم سخن زحشر چون برق از ميغ :
شو كه ندارم از توان گفت دريغ : اين جان وتنت كه هست شمشير وغلاف : از زر بود غلافش
از جوهر تيغ : فهى البرزخ يجد اللذات والالام التى يستصحبها للصور الحاصلة من العلم
والعمل فى الخير والشر ويصير فيه ملكة ذاتية فحاله فى هذه المدة كحال النطفة فى الرحم
والبدن فى الارض تنبت وتثمر ويختلف عليه اطوار النشاة الى ان ينشأ يوم القيمة

بالنفخة الاسرافيلية ويفيق من صعقته ويخرج من الهيئات المحيطة به كما يخرج الجنين
من القرار المكين لتركبن طبقا عن طبق فالموت ابتداء البعث روي في الكافي
عن الصادق عم انه سئل عن الميت هل تبلى جسده قال نعم حتى لا يبقى له لحم ولا عظم
الا طينته التي خلق منها فانها لا تبلى تبقى في القبر مستديرة حتى يخلق منها كما خلق
اول مرة واستدارتها عبارة عن انتقالها من حال الى حال من الدوران بمعنى
الحركة والنفخة نفختان نفخة تطفي النار ونفخة تشعلها ونفخ في الصور فصعق
من في السموات ومن في الارض الا من شاء الله ثم نفخ فيه اخرى فاذا هم قيام ينظرون
والنفخ من قبل الله تع لا يكون الا احياء وافاضة للروح لكن انشاء الحيوة في نشاة
عالية يلزمها الموت عن نشاة سافلة مصرع باسم حيوة تازه زهر جان فشاندنی کرمد
هزار بار بمیرم برای تو منم : از جمادی مردم و نامی شدم : وز نما مردم ز حیوان سر زدم :
مردم از حیوانی و آدم شدم : پس چه ترسم کز مردن کم شدم : حمله دیگر بمیرم از بشر تا برارم
از ملایک بال و پر : وز ملک هم بایدم جستن ز جو : کل شیء هالک الا وجهه : بار دیگر از ملک قربان شوم :
آنچه اندر وهم ناید آن شوم : پس عدم گردم عدم چون ارغنون : گویدم کانا الیه راجعون : وبالنفخة
الاولى يموت الاجساد ويحيى الارواح وبالنفخة الثانية يقوم قياما بالحق لابد فانها
فاذا هم قيام ينظرون واشرقت الارض بنور ربها والنفخة من قبل الحق وان كانت
واحدة لاحاطته بجميع ما سواه لكنها بالنسبة الى الخلايق نفخات متعددة بحسب
تعدد الاشخاص كما ان الازمنة والاوقات المقادير ههنا انما هي ساعة واحدة بالقياس

بالقياس اليه وما امر الساعة الا واحدة كلمح البصر ما خلقكم ولا بعثكم الا كنفس واحدة
كلمة فيها اشارة الى صحايف الاعمال كل ما يدرك الانسان بحواسه يرتفع منه اثر الى
روحه فيجتمع في صحيفة ذاته وخزانة صدره كانه وكذلك كل افعال فذرة من خير او شر
يعلم يرى اثره مكتوبا فان ذلك ما يوجب خلود الثواب والعقاب فكل انسان
نفسه صحيفة اعماله وهو كتاب منطو اليوم عن مشاهدة الابصار وانما تنكشف بالموت
ورفع ما يورده الشواغل الحسية المعتبرة عنده بقوله واذا الصحف نشرت فاذا كان وقت
ذلك وهو يوم تبلى السرائر صار الغيب شهادة والسر علانية والخبر ظاهرا فيقال
لقد كنت في غفلة من هذا فكشفنا عنك غطاءك فبصرك اليوم حديد هذا كتابنا
ينطق عليكم بالحق انا كنا نستنسخ ما كنتم تعملون ومن كان في غفلة من حساب سره
فاذا وقع بصره على ذلك والتفت الى صفحة باطنه وصحيفة قلبه يقول مال هذا الكتاب
لا يغادر صغيرة ولا كبيرة الا احصيها فمن كان من اهل السعادة واصحاب اليمين كانت
معلوماته امورا قدسية واعماله صالحة فقد اوتي كتابه بيمينه من جهة عليين ان كتاب
الابرار لفي عليين وما ادريك ما عليون كتاب مرقوم يشهده المقربون وذلك لان كتابه
من جنس الالواح العالية والصحف المكرمة بيمينه فيقول هاؤم اقرؤا المرفوعة المطهرة
بايدي سفرة كرام بررة فليس عليه سوء العرض كما قال سبحانه فاما من اوتي كتابه بيمينه
فيقول هاؤم اقرؤا كتابيه الى قوله في الايام الخالية ومن كان من الاشقياء المردودين
وكانت معلوماته مقصورة على الجزئيات واعماله خبيثة فقد اوتي كتابه بشماله من جهة

سجين ان كتاب الفجار لفي سجين وما ادريك ما سجين كتاب مرقوم ويل يومئذ للمكذبين
وذلك لان من جنس الاوراق السفلية والصحايف الحسية القابلة للاحتراق فلا جرم
يعذب بالنار كما قال سبحانه ومن اوتي كتابه بشماله فيقول يا ليتني لم اوت كتابيه ولم ادر
ما حسابيه الى قوله لا ياكله الا الخاطئون واما من اوتي كتابه وراء ظهره فهم الذين
اوتوا الكتاب فنبذوه وراء ظهورهم واشتروا به ثمنا قليلا فقيل لهم ارجعوا وراءكم
فالتمسوا نورا فانه حين نبذوه وراء ظهره ظن ان لن يحور فسوف يدعوا ثبورا ويصلى
سعيرا كلمة فيها اشارة الى الميزان ميزان كل شيء هو المعيار الذي به يعرف قدر ذلك
الشيء فميزان يوم القيمة ما يوزن به قدر كل انسان وقيمته على حسب عقائده واخلاقه
واعماله لتجزى كل نفس بما كسبت وليس ذلك الا الانسان الكامل اذ بتدبره واقتفاء اثاره وترك
ذلك والقرب من طريقته والبعد عنها يعرف مقدار الناس وقدر حسناتهم وسيئاتهم
فميزان كل نبي امة هو نبي تلك الامة ووصي نبيها والشريعة التي اتى بها فمن ثقلت
موازينه فاولئك هم المفلحون ومن خفت موازينه فاولئك الذين خسروا انفسهم وفي
الصدوق ره باسناده عن هشام بن سالم قال سئلت ابا عبد الله عم عن قول الله عز وجل
ونضع الموازين القسط ليوم القيمة فلا تظلم نفس شيئا قال هم الانبياء والاوصياء وفي رواية
اخرى عنهم عم نحن الموازين القسط كلمة فيها اشارة الى الصراط ان لكل انسان من ابتداء
حدوثه الى منتهاء عمره انتقالات جبلية وحركات طبيعية استعدادية لا يزال ينتقل
من صورة الحصول حتى يتصل بالعالم العقلي ويلحق بالملاء الاعلى ان ساعده التوفيق وكان من الكاملين

الكاملين او باصحاب اليمين ان كان من المتوسطين او يحشر مع الشياطين والحشرات في عالم
الظلمات ان ولاه الطبع او الشيطان وقارنه الخذلان وهذا معنى الصراط المستقيم منه
ما اذا سلكه اوصله الى الجنة وهو ما يشتمل عليه الشرع وانك لتهدي الى صراط مستقيم
صراط الله وهو صراط التوحيد والمعرفة والتوسط بين الاضداد في الاخلاق والتزام صوالح
الاعمال وبالجملة سوق الهدى الذي انشاه المؤمن لنفسه مادام في عالم الطبيعة وهو ادق
من الشعر واحد من السيف مظلم لا يهتدي اليه الا من جعله الله له نورا يمشي به في الناس يسعى
الناس عليه على اقدام انوارهم روى الصدوق ره في كتاب معاني الاخبار باسناده
عن الصادق عم انه سئل عن الصراط فقال هو الطريق الى معرفة الله تع وهما صراطان
صراط في الدنيا وصراط في الاخرة واما الصراط الذي في الدنيا وهو الامام المفترض الطاعة
من عرفه في الدنيا واقتدى بهداه مر على الصراط الذي هو جسر جهنم ومن لم يعرفه في الدنيا
زلت قدمه عن الصراط في الاخرة وتردى في نار جهنم وباسناده عنه عم ايضا قال الصراط
المستقيم امير المؤمنين عم وفي بصائر الدرجات عن الصادق عم انه سئل عن قول الله عز وجل
وان هذا صراطي مستقيما فاتبعوه قال هو والله علي هو والله الصراط والميزان وفي تفسير
ابي محمد العسكري عم الصراط المستقيم صراطان صراط في الدنيا وصراط في الاخرة فاما الطريق
المستقيم في الدنيا فهو ما قصر عن الغلو وارتفع عن التقصير واستقام فلم يعدل الى شيء
من الباطل والطريق الاخر طريق المؤمنين الى الجنة وهو مستقيم لا يعدلون عن الجنة الى
النار ولا الى غير النار سوى الجنة وقد مضى في كلام الصادق عم ان الصورة الانسانية

هي الطريق المستقيم الى كل خير وجسر ممدود بين الجنة والنار فالصراط والمار عليه في
واحدة كل خطوة يضع قدمه على راسه بل راسه على قدمه حتى يقطع المنازل الى الله والى الله المصير
كلمة منها اشارة الى الجنة ومبدا نشوها الجنة جنتان جنة روحانية للمقربين فهو لعالم
العقلي بما هو متأخر عن هذه النشأة الدنياوية اعني ما يحصل منه في سلسلة العود وهي انما
ينشأ من العلوم الحقة والمعارف اليقينية الحاصلة للانسان ههنا فان المعرفة في هذه الدنيا
تورث المشاهدة في الاخرة واللذة الكاملة موقوفة على المشاهدة فان الوجود لذيذ وكماله لذ
فالمعارف التي هي مقتضى طباع القوة العاقلة من الله وملائكته وكتبه ورسله اذا صارت
مشاهدة للنفس كانت لها لذة لا يدرك الوصف منها ولهذا ورد في الحديث لا عيش
الا عيش الاخرة وروى في الكافي باسناده عن الصادق عم انه قال لو يعلم الناس ما في فضل
معرفة الله تعالى ما مدوا اعينهم الى ما متع به الاعداء من زهرة الحيوة الدنيا ونعيمها وكانت
دنياهم اقل عندهم مما يطؤنه بارجلهم ولتنعموا بمعرفة الله تع وتلذذوا بها تلذذ من لم يزل
في روضات الجنان مع اولياء الله وفي بصائر الدرجات عن نضر بن سويد قال سئلت
ابا عبدالله عم عن قول الله عز وجل وظل ممدود وماء مسكوب وفاكهة كثيرة لا مقطوعة
ولا ممنوعة قال يا نضر والله ليس حيث يذهب الناس انما هو العالم وما يخرج منه وجنة محسوسة
لاصحاب اليمين وهو العالم المثالي المتجسم بما هو متأخر ايضا فان المثال في الاخرة يتجسم
ويصير عين الحس الظاهر ويتحد به وهي انما ينشأ من الاخلاق الفاضلة والاقوال الصادقة
والاعمال الصالحة بايداع النفس الانسانية المتصفة بها الصور الملذة من الحور والقصور والغلمان

والغلمان واللؤلؤ والمرجان في عالمها فان للنفس اقتدارا على ذلك ولكنها ما دامت في هذه
النشأة لا يترتب عليها آثارها لضعفها واشتغالها بالمحسوسات فاذا قويت وصفت وزالت
الشواغل وانصرفت القوى كلها الى قوة واحدة وهي المتخيلة وصارت عينا باصرة للنفس
وقدرة فعالة واذا انقلب العلم مشاهدة فلا يخطر بالبال شيء يميل اليه النفس الا ويوجد
للحال باذن الله تع اي يوجد بحيث تراه رؤية عيان وتحس به احساسا قويا لا اقوى منه وروي
في الحديث القدسي يا ابن ادم خلقتك للبقاء وانا حي لا اموت اطعني فيما امرتك به وانته
عما نهيتك عنه اجعلك مثلي حيا لا يموت اذا قلت لشيء كن فيكون وفي رواية اخرى قال النبي
صم فلا يقول احد من اهل الجنة لشيء كن الا ويكون كلمة منها اشارة الى النار ومبدا نشوها
النار ناران نار معقولة تطلع على الافئدة للمنافقين والمتكبرين والمكذبين ونار محسوسة
تحرق الابدان اعدت للكافرين وكلتاهما انما ينشأن في العالم المثالي المتجسم احديهما وهي العقلية
انما تنشأ فيه بتبعية عالم العقل بسبب فقدان المعارف والكمالات العقلية اما بانكارها
وجحدها او بالحرمان عنها بعد ادراكها والشوق اليها بسبب حصول اضدادها بالجهل المركب
وفقد القوى الهيولانية وحصول فعلية الشيطنة والاعوجاج ورسوخ العقائد الباطلة
في الوهم والعقل وان لم يتألم حيث لا حظ من الشقاء وليس من دار الشقاء الا من اشتاق
اليه وحرم الوصول ويسمى الما عقليا ومناقضة للذة العقلية ومقابلة لها اذ الالم لم
يرجع في الحقيقة الى العدم والعدم انما يعرف ويتمايز بالوجود واما النفس بحسب الغريزة
فلا الم بسببه بل هي بمنزلة الموت والزمانة في الاعضاء من غير شعور بمولم وكلاهما مشتركان

في عدم الاحساس في الاخرة الا ان البلاهة ادنى الى الخلاص من فطانة بتراء فالعذاب لهؤلاء
عظيم ولاولئك اليم والنار الاخرى وهي المحسوسة انما تنشأ في الخيال المتجسم بوسيلة هذه
النشأة الدنياوية بسبب فقدان متاعها بعد حصول الالفة والتعلق به والاخلاد
اليه وارتكاب الاعمال السيئة والاقوال الكاذبة والاخلاق الردية فان النفس بسبب ذلك
تنشئ في عالمها صورا موذية مناسبة لها من الحيات والعقارب والسموم والحموم وغيرها
فيتأذى بها ولا يقدر على عدم انشائها كما اذا اصابتها مصيبة في الدنيا فكلما يخطر ببالها
اغتمت وتأذت ولا يمكنها ان لا يخطرها ولكنها في الدنيا يغفل عنها احيانا بسبب الشواغل
بخلاف الاخرة فانها لا ينفك عنها لعدم الشاغل وصفاء المحل وقوته وصيرورة القوى كلها
قوة واحدة الا ان هذه الهيئة لما كانت غريبة عن جوهر النفس وكذا ما يلزمها فلا يبعد ان
يزول بعد مدة الدهر متفاوتة حسب تفاوت العلايق ورسوخها وضعفها وكثرتها وقلتها انشاء الله
تع فيخرج من النار من في قلبه مثقال ذرة من الايمان فمن يعمل مثقال ذرة خيرا يره ومن يعمل مثقال
ذرة شرا يره فان الله لا يغفر ان يشرك به ويغفر ما دون ذلك لمن يشاء وفي اعتقادات الصدوق
روي انه لا يصيب احدا من اهل التوحيد الم في النار اذا دخلوها وانما تصيبهم الالام عند الخروج
منها فيكون تلك الالام جزاء بما كسبت ايديهم وما الله بظلام للعبيد وباسناده عن ابن عباس
قال قال رسول الله صم والذي بعثني بالحق بشيرا لا يعذب الله بالنار موحدا ابدا وان اهل
التوحيد ليشفعون فيشفعون وفي كتاب التمحيص عن امير المؤمنين عم قال ما من شيعتنا احد
يقارف امرا نهيناه عنه فيموت حتى يبتلى ببلية تمحص بها ذنوبه اما في مال او ولد واما في نفسه

في نفسه حتى يلقى الله محسنا وما له من ذنب وانه ليبقى عليه شيء من ذنوبه فيشدد عليه
عند موته فيمحص ذنوبه وفيه عن عبدالله بن سنان قال سمعت ابا عبدالله عم [illegible]
الموت وهي سجن الله في ارضه وهي خط من النار وعن عمر بن يزيد قال قلت لابي عبدالله
عم اني سمعتك وانت تقول كل شيعتنا في الجنة قال قلت جعلت فداك ان الذنوب
كثيرة كبار فقال اما في القيامة فكلكم في الجنة بشفاعة النبي المطاع او وصي النبي ولكني
والله اتخوف عليكم في البرزخ قلت وما البرزخ قال القبر حين موته الى يوم القيامة كلمة
بما يجمع بين فطرة الكل على التوحيد وبين ضلال بعضهم ارواح بحسب فطرة اصليه قابل توحيد و طالب
راه راست بودند چنانچه در اول كه ملوكوت بالوان تجلي محبوب نگشته بودند چون خطاب
كه الست بربكم جمله از سر صفا بلي گفتند واين خود محض فيض دون نقص بود بدليل حديث كل مولود يولد
على الفطرة پس ضلال كه ايشان را بود عارض استعداد تعين ايشان گشته بود نه عارض استعداد ذاتي
اصلي وچون غواشي طبيعت اثر فرو گرفت وحجب ظلمانيه كه منشا استعداد تعين بود در ارواح
ضلال عارض ان ارواح گشت وان ضلال عارض طارى شد من غضب گشت پس اسم ضلال عارض باشد
واسم غضب ورضا ورحمت بحكم سبقت رحمتي غضبي ذاتي باشد والعرض يزول والذاتي لا يزول پس ضلال مال
برحمت سابقه باشد ورحمتي وسعت كل شيء متحقق گشته اول كجا از دل رود مهر او كه از دل
برون شود در سفر كه مردم بيند ورفتن از دل تو كه رود حب الوطن ما هم از بستان اين مي بوده ايم
عاشقان در كوي تو بوده ايم باف ما بر مهر او بر بسته اند عشق او در جان ما كار بوده اند اسب رحمت خورده ايم
رند در بهار روز شكوه ديده ايم زر روزگار ني كه درشت فضلش كاشته است از عدم ما را نه او بر داشته است

ای بسا کز وی نوازش دیده ایم • در گلستان رضا گردیده ایم • بر سر ما دست رحمت می نهاد •
چشمهای لطف بر ما میگشاد • در طفولیت که بودم شیر جو • گاهوارم را که جنبانیدی او • از که خوردم شیر
غیر شیر او • که مرا پرورد غیر شیر او • خوی کان با شیر رفت اندر وجود • که توان آن را ز مردم وا کشود •
گر عنایه گردد دریای کرم • بسته کمی گردد دریای کرم • اصل نقدش لطف و داد و بخشش است • قهر بر وی
چون غبار بر زغش است • از برای لطف عالم را بساخت • ذره ها را آفتاب انوار ساخت • فرقت از قهرش
اگر آبستن است • بهر قدر وصل او آبستن است • تا دهد جان را فراقش گوشمال • دل بداند قدر
ایام وصال • گفت پیغمبر که حق فرموده است • قصد من از خلق احسان بوده است • آفریدم تا ز من سودی کنند •
تا ز شهدم دست آلودی کنند • نه برای آنکه من سودی کنم • وز برهنه من قبایی بر کنم • چند روزی که
ز پیشم رانده است • چشم من در روی خوبش مانده است • کز چنان روی چنین قهری عجب •
هر کسی مشغول گشته در سبب • مر سبب را گر نگیرم کان حادث است • زانکه حادث حادثی را باعث است •
لطف سابق را نظاره میکنم • هر چه آن حادث دو پاره میکنم • این یک باری که عهد با ختم • چون شتر را
در بلا انداختم • در بلا هم چشم لذات او • مات اویم مات اویم مات او • کلمه فیها انسان الجان اکمل
المخلوقات نبینا و اوصیائه الاثنی عشر صلوات الله علیهم اجمعین مبدا و معاد و مبدا اجمالی خلایق
حضرت حقیقة الخلایق است و آن حقیقت محمدی و نور احمدی است که صورت حضرت واحد احدیت و آن
حقیقت محمدی و نور احمدی است جامع جمیع کمالات الهی کیانی و در ضمن همه مراتب اعتدالات ملکی
و حیوانی و انسانی است عالم و عالمیان صور و اجزای تفصیل او اند و او میان مجموع برای تکمیل او و آیه
الانسان بقوله صلعم و لد آدم و بقوله آدم و من دونه تحت لوائی لا تجد او لشه بیدار زجیب انا سید

نسب • بود نور جان او بی هیچ ریب • بعد از آن آن نور مطلق زد علم • گشت عرش و کرسی و لوح و قلم •
یک علم از نور پاکش عالم است • یک علم ذریات است و آدم است • نور او چون اصل موجودات بود و ذات
او چون مصطفی از ذات بود • واجب آمد دعوت او بر جهانش • دعوت ذرات پیدا و نهانش
میان او و حق تعالی هیچ واسطه نیست چنانکه اول ما خلق الله روحی او نوری و مقصود از نهایه افعال
اوست که لولاک لما خلقت الافلاک و تخصیص آنحضرت باین معانی از برای آنست که او اکمل
اولین و آخرین است و اگر نه مطلق اهل معرفت نامه کامل از انبیاء و اولیاء و ائمه هدی صلوات الله
علیهم محبوبان جناب او اند و وسایط فیض الهی اند خصوصا اوصیاء اثنی عشر آنحضرت که بعد از او افضل
و اکمل خلایق اند خصوصا امیر المؤمنین و سید الموحدین و مطلوب الکاملین و یعسوب الواصلین خورشید
سپهر امامت و سلطان سریر کرامت واقف معارج لاهوت عارف مدارج ناسوت
منبع عیون اسرار هدی و مجمع فنون ما هدی مظهر انوار فتوت مصدر آثار مروت فاتحه کتاب ولایت
خاتمه مصحف وصایت مرکز دایره سیادت قطب فلک سعادت شمع ملک فصاحت بدر و من
صباحت قاضی الحکم قضا و قدر صاحب رسند السر اللهی اسماء و صفات الهی لایق مرتبه
خلافت و پادشاهی منصوص بنص من کنت مولاه فعلی مولاه مخصوص بنص ما انتجبته و لکن الله انتجبه سلام
الرحمن علیه و علی من انتسب الیه روی ابن المغازلی الشافعی فی کتاب المناقب عن سلمان
قال سمعت حبیبی المصطفی محمد صلعم یقول کنت انا و علی نورا بین یدی الله عز و جل مطیعا
یسبح الله ذلک النور و یقدسه قبل ان یخلق آدم باربعة عشر الف عام فلما خلق الله
آدم رکب ذلک النور فی صلبه و لم یزل فی شیء واحد حتی افترقنا فی صلب عبد المطلب

فجزء انا و جزء علی و نحوه روی احمد بن حنبل فی مسنده فی فضله و ابن ابی لیلی فی کتاب الفردوس
و فی منهج التحقیق عن ابن خالویه یرفعه الی جابر بن عبد الله الانصاری قال سمعت رسول الله
صلی الله علیه و آله یقول ان الله عز و جل خلقنی و خلق علیا و فاطمة و الحسن و الحسین من نور و اعتصر
ذلک النور عصرة فخرج منه شیعتنا فسبحنا فسبحوا و قدسنا فقدسوا و هللنا فهللوا و مجدنا
فمجدوا و وحدنا فوحدوا ثم خلق الله السموات و الارض و خلق الملائکة مائة عام لا تعرف
تسبیحا و لا تقدیسا فسبحنا فسبحت شیعتنا فسبحت الملائکة و کذا البواقی فنحن الموحدون حیث
لا موحد غیرنا و حقیق علی الله کما اختصنا و شیعتنا ان ینزلنا و شیعتنا فی اعلا علیین
ان الله اصطفانا و اصطفی شیعتنا من قبل ان نکون اجساما فدعانا فاجبناه فغفر لنا و لشیعتنا
من قبل ان نستغفر الله و روی الصدوق ره باسناده عن ابی الحسن الرضا ع عن ابیه عن آبائه
ع قال قال رسول الله صلعم انا سید من خلق الله تعالی و انا خیر من جبرئیل و میکائیل و اسرافیل
و حملة العرش و جمیع ملائکة المقربین و انبیاء الله المرسلین و انا صاحب الشفاعة و الحوض
الشریف و انا و علی ابوا هذه الامة من عرفنا فقد عرف الله تعالی و من انکرنا فقد انکر الله تعالی
عز و جل و من علی سبطا امتی و سیدا شباب اهل الجنة الحسن و الحسین و من ولد الحسین
ائمة تسعة طاعتهم طاعتی و معصیتهم معصیتی تاسعهم قائمهم و مهدیهم و فی روایة
اخری و الفضل لک بعدی یا علی و للائمة من بعدک و ان الملائکة لخدامنا و خدام
محبینا ثم قال بعد کلام ان الله تعالی خلق آدم و اودعنا صلبه و امر الملائکة بالسجود له
تعظیما لنا و اکراما و کان الله عز و جل عبودیة و لآدم اکراما و طاعة لکوننا فی صلبه

صلبه فکیف لا نکون افضل من الملائکة و قد سجدوا لآدم کلهم اجمعون ظ ملک در سجده
آدم ز بس بوس تو نیت کرد • که در طور تو چیزی یافت بیش از حد انسانی • و عن المفضل بن عمر قال
قلت لمولانا الصادق ع ما کنتم قبل ان یخلق الله تعالی السموات و الارض قال کنا انوارا
نسبح الله و نقدسه حتی خلق الله تعالی الملائکة فقال لهم الله عز و جل سبحوا فقالوا ای
رب لا علم لنا فسبحنا فسبحت الملائکة بتسبیحنا الا انا خلقنا انوارا و خلقت
شیعتنا من شعاع ذلک النور فلذلک سمیت شیعة فاذا کان یوم القیمة الحقت السفلی
بالعلیا ثم قرب ما بین اصبعیه و عن الصادق ع نحن شجرة طیبة برانا الله من طینة
واحدة فضلنا من الله و علمنا واحد من عند الله و نحن امناؤه علی خلقه و الدعاة الی دینه
و الحجاب فیما بینه و بین خلقه ثم خلفنا واحد و علمنا واحد و کلنا واحد عند الله تعالی و فی
روایة اخری و نحن شیء واحد فی یقین میدان که ما جنس عجایب • بر آن که دل بنا نهادیم
کلمه فیها انسان الی آن ارذل افراد المخلوقات صنما قریش علیهما لعاین الله تعالی از انواع
موجودات هر نوع که شریفتر است تفاوت میان افراد آن نوع بیشتر است کما نبه علیه قوله صلی الله علیه
و آله خیار الناس خیار العلماء و شرار الناس شرار العلماء پس انسان که اشرف انواع است
باید که تفاوت میان افراد او بیشتر باشد از انواع دیگر و اسفل او در بعضهم اولئک
کالانعام بل هم اضل سبیلا و یقول الکافر یا لیتنی کنت ترابا بلکه چنانکه اشرف موجودات
در سلسله عود از این نوع است باید که اخس موجودات در این سلسله نیز از این نوع باشد چه
هیچ موجودی در مظهریت اسمای متقابله الهیه اتم از انسان نیست پس چنانکه اتم مظاهر اسم هادی

از شرف و کمال افراد انسان رسالت تم مظاهر اسم مضل اخس و ارذل افراد او تواند بود چه ضلال از
توابع هدی رسالت و ضلال بالعرض هادی موجود و خساستش بقدر شرف اوست پس هر خلیفه از خلفای حق
که بجهت هدایت خلق مبعوث میشود از انبیا و اوصیا شخصی بازای او میباشد که اضلال خلق کند
از فراعنه و دجاجله و هر چند ان هادی اشرف باشد این مضل مقابل او اخس و ارذل باشد و اگر چه
حقیقت و بطلان طرفین بر عامه پوشیده نیز و بیکه که در نظر ایشان شبیه تر باشد از رسالت و لی آنه
ارعد و اهبشتر باشد و لهذا اغفر عامه از جاهدان و منکران علما بر المقدار از ازیکه که از منافقان
صحابه و مغرور ما او دنی فتنه مثل اما او و دیت و جنین الحضرت و حضرت امیر المومنین صلوات الله علیهما از سایر
انبیا و اوصیا ممتاز اند بشرف و کمال سعادت تامه باید که مقابل ایشان نیز در میان اعدای حق
ممتاز باشند بخست و نقص و شقاوت و از اینجا میتوان دانست که فرعون و هامان این امت بدبخت
ترین مخلوقات و اخس و ارذل موجودات اند و جای ایشان در اسفل درک سجین است چنانکه جای سابق
و وصی او اعلی علیین است چنانکه آثار هدایت ایشان در این امت تا قیام قیامت باقیست آثار اضلال
ان دو نیز تا قیام قیامت باشد و لهذا قال القائم ما من محجمة دم اهریقت الا و فی اعناقهما الی یوم
القیمة و فی بصائر الدرجات عن امیر المومنین ع قال ان لله بلدة خلف المغرب یقال لها
جابلقا و فیها سبعون الف امة لیس منها امة الا مثل هذه الامة فما عصوا الله طرفة عین فما
یعملون من عمل و لا یقولون قولا الا الدعاء علی الاولین و البراءة منهما و الولایة لاهل بیت رسول
الله صلی الله علیه و آله و عن ابی جعفر ع قال ان الله خلق جبلا محیطا بالدنیا من زبرجد
خضر و انما خضرة السماء من خضرة ذلک الجبل و خلق خلفه خلقا لم یفترض علیهم شیئا مما

مما افترض علی خلقه من صلوة و زکوة و کلهم یلعن رجلین من هذه الامة و سماهما و عن ابی
عبد الله ع ان من وراء ارضکم هذه اربعین ارضا بیضاء ... منها خلق یعبدون الله
لا یشرکون به شیئا یتبرؤن عن فلان و فلان و همچنین علمای مضلین این امت که نسبت
معنوی به آن دو میرسانند بازای علمای هادین این امت اند که نسبت معنوی بنبی و وصی
میرسانند مثل رکرکت این آب شیرین آب شور در خلایق میرود تا نفخ صور کلمة علویه
یوید ما قدمناه و یشید ما اصلناه رواها الشیخ رجب بن محمد بن رجب البرسی
الحلی فی کتابه المسمی بمشارق انوار الیقین فی کشف اسرار امیر المومنین ع قال و من
خطبة له علیه السلام قال انا عندی مفاتیح الغیب لا یعلمها بعد رسول الله ص الا انا
انا ذو القرنین المذکور فی الصحف الاولی انا صاحب خاتم سلیمان انا ولی الحساب
انا صاحب الصراط و الموقف انا قاسم الجنة و النار انا آدم الاول انا نوح الاول انا آیة
الجبار انا حقیقة الاسرار انا مورق الاشجار انا مونع الاثمار انا مفجر العیون انا مجری
الانهار انا خازن العلم انا طود الحلم انا امیر المومنین انا عین الیقین انا حجة الله فی
السموات و الارض انا الراجفة انا الصاعقة انا الصیحة بالحق انا الساعة لمن کذب
بها انا ذلک الکتاب لا ریب فیه انا الاسماء الحسنی التی امر الله ان یدعی بها انا ذلک
النور الذی اقتبس موسی منه الهدی انا صاحب الصور انا مخرج من فی القبور
انا صاحب یوم النشور انا صاحب نوح و منجیه انا صاحب ایوب المبتلی و شافیه انا اقمت
السموات بامر ربی انا صاحب ابراهیم انا سر الکلیم انا الناظر فی الملکوت انا امر الحی الذی

لا یموت انا ولی الحق علی سائر الخلق انا الذی لا یبدل القول لدی و حساب الخلق
الی انا المفوض الی امر الخلائق انا خلیفة الاله الخالق انا سر الله فی بلاده و حجته علی عباده
انا امر الله و الروح کما قال سبحانه و یسئلونک عن الروح قل الروح من امر ربی انا ارسیت
الجبال الشامخات و فجرت العیون الجاریات انا غارس الاشجار و مخرج الوان الثمار
انا مقدر الاقوات انا ناشر الاموات انا منزل القطر انا منور الشمس و القمر و النجوم
انا قیم القیمة انا مقیم الساعة انا واجب له من الله الطاعة انا الحی لا اموت و اذا مت
لم امت انا سر الله المخزون انا العالم بما کان و ما یکون انا صلوة المومنین و صیامهم انا مولاهم
و امامهم انا صاحب النشر الاول و الآخر انا صاحب المناقب و المفاخر انا صاحب الکواکب
انا عذاب الله الواجب انا مهلک الجبابرة الاول انا مزیل الدول انا صاحب الزلازل و ا
لرجفة انا صاحب الکسوف و الخسف انا مدمر الفراعنة بسیفی هذا انا الذی اقامنی الله
فی الاظلة و دعاهم الی طاعتی فلما ظهرت انکروا فقال سبحانه فلما جاءهم ما عرفوا
کفروا به انا نوح الاول انا حامل العرش مع الابرار انا صاحب الکتب السالفة انا باب
الله الذی لم یفتح لمن کذب بها و لا یذوق الجنة انا الذی یزدحم الملائکة علی فراشی
و یعرفه عبادا قالیم الدنیا انا الذی ردت لی الشمس مرتین و سلمت علی کرتین و
صلیت مع رسول الله القبلتین و بایعت البیعتین انا صاحب بدر و حنین انا الطور
و انا الکتاب المسطور انا البحر المسجور انا البیت المعمور انا الذی دعا الله الخلائق الی
طاعتی فکفرت و اصرت و مسخت و اجابت امة فنجت انا الذی بیده مفاتیح الجنان

الجنان و مقالید النیران انا مع رسول الله فی الارض و فی السماء انا المسیح حیث لا روح
تتحرک و لا نفس تتنفس غیری انا صاحب القرون الاولی انا الصامت و محمد الناطق انا جاوزت
موسی فی البحر و اغرقت فرعون و جنوده انا اعلم هماهم البهائم و منطق الطیر انا الذی اجزت
عیسی خلقی انا الذی انقطعت اجوز السموات السبع و الارضین السبع فی طرفة عین
انا المتکلم علی لسان عیسی فی المهد انا الذی یصلی عیسی خلفی انا الذی انقلب فی الصور
کیف شاء الله انا مصباح الهدی انا مفتاح التقی انا الآخرة و الاولی انا الذی اری
اعمال العباد انا خازن السموات و الارض بامر رب العالمین انا القائم بالقسط
انا دیان الدین انا الذی لا یقبل الاعمال الا بولایته و لا ینفع الحسنات الا بحبه
انا العالم بمدار الفلک الدوار انا صاحب مکیال قطرات الامطار و رمل القفار
باذن ملک الجبار انا الذی اقتل مرتین و احیی مرتین و اظهر کیف شئت انا محصی الخلائق
و ان کثروا انا محاسبهم و ان عظموا انا الذی عندی الف کتاب من کتب الانبیاء
انا الذی جحدوا ولایتی الف امة فمسخوا انا المذکور فی سالف الزمان و الخارج
فی آخر الزمان انا قاصم الجبارین فی الغابرین و مخرجهم و معذبهم فی الآخرین انا معذب
یغوث و یعوق و نسرا عذابا شدیدا انا المتکلم بکل لسان انا الشاهد لاعمال الخلائق
فی المغارب و المشارق انا محمد و محمد انا انا المعنی الذی لا یقع علیه اسم و لا شبه
انا باب حطة و لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظیم و امثال هذه من کلماته کثیرة و
خطبة البیان عنه مشهورة و قد ذکر شیخ رجب فی کتابه کلمات اخر له علیه السلام من هذا

القبیل بروایة سلمان وابی ذر رضی الله عنهما فی حدیث لهما وبروایة الجابر فی الخطبة
الطتنجیه وبروایة الاصبغ بن نباتة فی خطبة الافتخار وغیر ذلک وقال فی اخر الخطبة
الطتنجیه بعد کلام له فی الاخبار بالوقایع الاتیة والحوادث المتعبة الا وکم عجایب ترکتها
ودلایل کتمتها لا اجد لها حملة ثم قال بعد کلام طویل من هذا القبیل کانی بالمنافقین
یقولون نص علی نفسه بالربوبیة الا فاشهدوا شهادة اسالکم بها عند الحاجة
الیها ان علیا نور مخلوق وعبد مرزوق ومن قال غیر هذا فعلیه لعنة الله ولعنة اللاعنین
مثنوی تا صورت پیوند جهان بود علی بود ؛ تا نقش زمین بود و زمان بود علی بود ؛ شاهی که ولی بود
و وصی بود علی بود ؛ سلطان سخا و کرم و جود علی بود ؛ هم موسی و هم عیسی و هم خضر و هم الیاس ؛ هم یوسف
و هم یونس و هم هود علی بود ؛ هم آدم و هم شیث و هم ادریس و هم ایوب ؛ هم صالح پیغمبر و هم داود علی بود ؛
عیسی بوجود آمد و در حال سخن گفت ؛ آن نطق و فصاحت که در او بود علی بود ؛ مسجود ملایک که شد آدم ز علی بود ؛
در قبله محمد شده مقصود علی بود ؛ از لحمک لحمی بشنو تا که بیابی ؛ کان یار که او نفس نبی بود علی بود ؛
آن شاه سرافراز که اندر شب معراج ؛ با احمد مختار یکی بود علی بود ؛ محمود نبودند کسانی که ندیدند ؛ کاندر ره دین
احمد محمود علی بود ؛ المعنی قرآن که خدا در همه قرآن ؛ کردش صفت عصمت و بستود علی بود ؛ این کفر نباشد
سخن کفر نه اینست ؛ تا هست علی باشد و تا بود علی بود ؛ آن قلعه گشایی که در قلعه خیبر ؛ برکند به یک
حمله و بگشود علی بود ؛ آن گرد سرافراز که اندر ره اسلام ؛ تا کار نشد راست نیاسود علی بود ؛ آن شیر دلاور
که برای طمع نفس ؛ بر خوان جهان پنجه نیالود علی بود ؛ سر دو جهان جمله ز پیدا و ز پنهان ؛ شمس الحق
تبریز که بنمود علی بود کلمة بها یتبین ان معرفة خلیفة النبی لا یمکن الا ببینة من الله ونص

ونص من رسول الله وان الاجماع یمنع انعقاده الا بحجة صحیحة یعنی چون ثابت شد که
خلافت خداست به بینه و معجزه ثابت میتواند شد و امامت نبی نیز که خلافت خدا و رسول است باید به بینه
و معجزه یا نص از جانب خدا و رسول ثابت تواند شد چرا که صفات و کمالات خلیفه امور خفیه است که عقل اغبیا
حقیقت آن و تنها را اطلاع بر آن ممکن نیست مگر باخبار حق و الهام او و آنچه طایفه از غفلت گمان کرده اند
که خلیفه الشیاطین الانس و خدا تمامیهم که خلافت بغیر با اتفاق مردمان ثابت میتواند شد بی نص
و حجت از خدا یا خلیفه سابق بطلان آن از غایت وضوح است چه کسی را که ادنی حدسی باشد میداند
که اتفاق ده و بیست بر امری با حجتی که آن را الماس از زبان یا نقلید بکه بکسی صورت نمی بندد چه جای خلق
کثیر مصاحبان اغراض فاسده و هواهای کاسده و سلیقهای مختلفه و عقول متباینه بلی اگر آیه بینه از جانب خدا
نازل شود که در انقیاد مجبور باشند ممکن است که اتفاق صورت یابد چنانکه میفرماید ان نشا ننزل علیهم
من السماء آیة فظلت اعناقهم لها خاضعین و با این نیز اتفاق نادر میباشد چه بسا آیات
و معجزات که انبیا مینمودند و سحر نسبت میکردند و این سبب اختلاف میشد چنانکه میفرماید کان الناس
امة واحدة فبعث الله النبیین مبشرین ومنذرین وانزل معهم الکتاب بالحق لیحکم بین
الناس فیما اختلفوا فیه وما اختلف فیه الا الذین اوتوه من بعد ما جاءتهم البینات بغیا بینهم
فهدی الله الذین امنوا لما اختلفوا فیه من الحق باذنه والله یهدی من یشاء
الی صراط مستقیم و اتفاق اهل سقیفه و عادتی بران بمدد شیطان و له از روی
بصیرت است بل بسبب امری است که در جبلت ایشان مرکوز است از تقلید آباء و اسلاف و اتباع
بما نشاؤا الیه و هر امری تازه که مردمان را پیش آید البته در آن اختلاف میشوند بلا شبهه چنانکه

میفرماید ولا یزالون مختلفین الا من رحم ربک ولذلک خلقهم ای لاجل الاختلاف خلقهم
لان الاسماء الالهیة متقابلة فمن هنالک این الضار من النافع والمعز من المذل والقابض
من الباسط واین الحرارة من البرودة والرطوبة من الیبوسة والنور من الظلمة الی غیر ذلک
و از اینجا توان دانست که هرکه اجماعی بر امری دعوی میکند و دلیل قاطع که شبهه و شکی بآن راه نتواند
یافت بران ارد و مثل نص متواتر از معصوم باتفاق مجتمعین بران تواتر و عصمت البته در آن دعوی
کاذب است اگر اطلاع بر اجماع جماعتی غیر محصور بلکه محصور نیز متعذر یا متعسر است چه آن موقوف است بر وقوف
بر بواطن و در عقاید ایشان و لو دعت بر اخفای آن از تقیه و مانند آن بسیار است
و بالجمله تا اجماع را مستند واضح و نص قاطع نباشد محال است که منعقد شود و هذا هو المراد بقولهم
لا بد للاجماع من مستند و قول بعضهم ان الحجة للاجماع الاشتمال علی قول المعصوم کلمة بها
یتبین ان الاحکام الشرعیة لا یجوز اخذها الا من النبی او الوصی وانه لا یجوز القول بالرأی
فی دین الله احکام شرعیه و مسایل دینیه را خدا اند و حکم میان مردمان نتوانند کرد مگر خلیفه او چنانکه داود
انا جعلناک خلیفة فی الارض فاحکم بین الناس بالحق ولا تتبع الهوی فیضلک عن سبیل الله
و خلیفه او منحصر است در نبی و وصی که مبعوث اند از جهت هدایت خلق و واسطه اند در وصول فیض حق
بخلق و منبع علم او در سینه ایشان است و علمک ما لم تکن تعلم وکان فضل الله علیک عظیما و بعد از ایشان
کسی که بتقلید علم از ایشان فرا گرفته باشد و ایشان او را بجای خود نصب کرده باشند تا حاکم و معلم
دیگران باشد یا بخصوص چنانکه ولاة و قضاة بلاد میفرستادند و ابصیران را بجهة تعلیم مستبصران
تعیین میفرمودند و بالعموم کما قال مولانا الصادق ع انظروا الی من کان منکم قد روی

روی حدیثنا ونظر فی حلالنا وحرامنا وعرف احکامنا فاجعلوه بینکم حاکما فانی قد جعلته
علیکم حاکما فاذا حکم بحکمنا فلم یقبل منه فانما بحکم الله استخف وعلینا رد والراد علینا الراد
علی الله وهو علی حد الشرک و در زمان غیبت امام باحادیث معتبره ایشان رجوع باید کرد
بروجهی که در اصول معتمده مضبوط است و نور بصیرت طالب صادق بصحت آن شاهد چنانکه نص امامت
ایشان به هر روبه و نیز بما رسیده و روی فی الکافی باسناده عن عبید بن زرارة قال
قال ابو عبد الله ع احفظوا بکتبکم فانکم سوف تحتاجون الیها وباسناده عن مفضل بن عمر
قال قال لی ابو عبد الله ع اکتب وبث علمک فی اخوانک فان مت فاورث کتبک
بنیک فانه یاتی علی الناس زمان هرج لا یانسون فیه الا بکتبهم و در هر حکمی که از ایشان
نصی در آن وارد نشده و بما نرسیده توقف باید نمود و روی فی الکافی عن الکاظم ع انه قال لیونس
بن عبد الرحمن لا تکونن مبتدعا من نظر برأیه هلک ومن ترک اهل بیت نبیه ضل ومن
ترک کتاب الله وقول نبیه کفر وعن الصادق ع انه قال اما انه شر علیکم ان تقولوا بشیء
ما لم تسمعوه منا و در جمع میان احادیث مختلفه بقانونی که ایشان تعیین فرموده اند عمل باید کرد
و استنباط احکام از متشابهات قرآن و حدیث بمدد اصول چند که عامه وضع کرده اند چنانکه شیوه
جمهور متفقهه متاخرین از مجتهدات اقتفاء للعامه نباید کرد و چون تواند بود که بنای شرع بر مقتضیات آرا
و اوهام مختلفه و عقول و ظنون متباینه باشد با آنکه امور متواری اکثر تابع اجتهادات صاحبان اغراض و اهواء
که معصوم نیستند از زلل و خطا و هر مدتی متغیر و متبدل میشود بتبدل ظنون بسبب ظهور و خفای ادله و
اشتباهات روی فی نهج البلاغة عن امیر المؤمنین علیه السلام انه قال فی ذم اختلاف العلماء

ترد على احدهم القضية في حكم من الاحكام فيحكم فيها برأيه ثم ترد تلك القضية بعينها على غيره
فيحكم فيها بخلاف قوله ثم يجتمع القضاة بذلك عند امامهم الذي استقضاهم فيصوب
آراءهم جميعا والههم واحد ونبيهم واحد وكتابهم واحد افامرهم الله تعالى بالاختلاف فاطاعوه ام نهاهم
عنه فعصوه ام انزل الله سبحانه دينا ناقصا فاستعان بهم على اتمامه ام كانوا شركاء له فلهم
ان يقولوا وعليه ان يرضى ام انزل الله تعالى دينا تاما فقصر الرسول عن تبليغه وادائه
والله سبحانه يقول ما فرطنا في الكتاب من شيء وفيه تبيان لكل شيء وذكر ان الكتاب
يصدق بعضه بعضا وانه لا اختلاف فيه فقال سبحانه فلو كان من عند غير الله لوجدوا
فيه اختلافا كثيرا وان القرآن ظاهره انيق وباطنه عميق لا تفنى عجائبه ولا تنقضي غرائبه
ولا تكشف الظلمات الا به وفيما ينقل عنه عليه السلام اعلموا عباد الله ان المؤمن يستحل
العام ما استحل عاما اول ويحرم العام ما حرم عاما اول وان ما احدث الناس لا يحل لكم
شيئا مما حرم عليكم ولكن الحلال ما احل الله والحرام ما حرم الله كلمة بها تجمع بين الآراء
المختلفة في المسائل الدينية قال الله تعالى هو الذي نزل عليك الكتاب منه آيات محكمات
هن ام الكتاب واخر متشابهات فاما الذين في قلوبهم زيغ فيتبعون ما تشابه منه ابتغاء
الفتنة وابتغاء تاويله وما يعلم تاويله الا الله والراسخون في العلم وفي عيون اخبار
الرضا عليه السلام قال من رد متشابه القرآن الى محكمه هدي الى صراط مستقيم ثم قال
عليه السلام ان في اخبارنا متشابها كمتشابه القرآن فردوا متشابهها الى محكمها ولا تتبعوا
متشابهها دون محكمها فتضلوا وفي الكافي عن الصادق عليه السلام انما الامور ثلاثة امر بين رشده

رشده فيتبع وامر بين غيه فيجتنب وامر مشكل يرد علمه الى الله ورسوله وبقوله
ص قال رسول الله صلى الله عليه واله حلال بين وحرام بين وشبهات بين ذلك
فمن ترك الشبهات نجى من المحرمات ومن اخذ بالشبهات ارتكب المحرمات وهلك
من حيث لا يعلم وفي رواية اخرى ومن حام حول الحمى اوشك ان يقع فيه وهذا
الحديث النبوي الذي رواه [illegible] مع استفاضته بين اهل الاسلام ومطابقته
للقرآن وموافقته للوجدان ينفي تثليث الاحكام ومع هذا ترى جمهور المتفقهين
كثيرا يميلون الى تاويل المتشابه فيردونه الى احد الشبهين من دون محكم يقتضي
ذلك ليكون رده الى المحكم بل بامارات ظنية واصول جدلية فيلحقونه بالمحكم
مع كونه متشابها فيعدلون به عن حقيقته وهم يطلبون بذلك الشيء في الاحكام
فيلزمهم بذلك التظني فيها اذ لا سبيل الى القطع في مثله فيدخلون في ذلك فيما نهاهم
الله عنه بقوله ولا تقف ما ليس لك به علم وان تقولوا على الله ما لا تعلمون ان يتبعون
الا الظن وان الظن لا يغني من الحق شيئا ونحو ذلك نشأ الخلاف ووسع دائرة
الاختلاف فتاهوا في بيداء الآراء والخلاف ولم يكتفوا بذلك حتى سموا ذلك اجتهادا
في الدين وقربة الى رب العالمين وكان ينبغي لهم ان يتركوا المتشابه الذي ليس له
محكم يرد اليه على حاله من غير تصرف فيه وان يسكتوا عما سكت الله عنه ويبهموا ما ابهمه الله
لتتفق كلمتهم ويجتمع آراؤهم ويكونوا عباد الله اخوانا لا عبيدا لاهوائهم وآرائهم كلما دخلت
امة لعنت اختها مع ان في هذا السكوت والابهام حكم ومصالح منها ان يتميز المتقي المتقيد

ع

بالاحتياط في الدين وعدم الحوم حول الحمى خوفا من الوقوع فيه ممن لا تقوى له فيجترئ بالحوم
حوله ولا يبالي بالوقوع فيه فيتفاضل بذلك درجات الناس ومراتبهم في الدنيا
ومنها توسع التكليف لجمهور الناس باثبات التخيير في كثير من الاحكام فان حكم المتشابه
اذا لم يكن رده الى المحكم يرجع بالآخرة الى التخيير كما هو مذكور في غير واحد من الاخبار المتفق
لبيان كيفية الجمع بين الاخبار المختلفة فان في اواخرها بايهما اخذت من باب التسليم وسعك
وهذه رحمة من الله عز وجل وبه يختلف مراتب التكليف باختلاف مراتب الناس في العقل
والمعرفة ولعل ما لا نعلم من الحكم اكثر مما نعلم كلمة بها يتبين سبب اختلاف الناس في
المذاهب والاديان انما هو الحسد وطلب الرياسة اولا ومن في المثل حال العقد كي ثم
للجهل والعصبية والتدين بما لا يعلم والقول بالرأي من غير استيقان ثانيا واول
من فعل ذلك كله ابليس اللعين حسد آدم عم وقاس في فضله عليه بانه مخلوق من النار
وهو مخلوق من الطين ثم قابيل حسد هابيل فقتله ثم غيرهما من بني آدم واصول الاختلاف
في الاله والثاني الاختلاف في النبي كما هو بين اهل الاسلام واليهود ومنشأه الجهل
بمعنى النبوة وحقيقة النبي وصفاته اللايقة به والثالث الاختلاف في الامام كما هو بين
الشيعة ومخالفيهم ومنشأه الجهل بمعنى الامامة وحقيقة الامام وصفاته اللايقة والرابع
الاختلاف في الاحكام الشرعية كما هو بين المفتين من الفرقة الواحدة ومنشأه الجهل بمعنى
الاجماع وحقيقته وبمعنى المحكم والمتشابه وحقيقتهما او عدم المعرفة بان الاجماع اتفاق الكل
على بصيرة خصوصا بوجود حجة واضحة محكمة بلوغه وبان المحكم ما اتفق عليه الافهام وانه الحجة

اربعة اصول الاختلاف

الحجة لا غير والمتشابه ما اختلف فيه وانه لا حجية فيه فان من عرف ذلك كله عرف
ان الاجماع لا ينعقد الا على المحكم وما له دليل قاطع واضح لا يتطرق اليه شبهة لا يأخذ
الا بما كان كذلك ولا حكم في المتشابه الا بالتشابه فانه المتعين والمحكم والمجتمع عليه بالمحكمات عليه ولا يحكم
والمخترعات ما ابدعت في الشرع جزما قال بعض حكماء الاسلام ان اصحاب الجدل والمناظرة
ومن يطلب المنافسة والرياسة اخترعوا من نفوسهم من الديانات والشرايع اشياء
كثيرة لم يات بها الرسول صلى الله عليه وآله ولا اقر بها ابتدعوها وقالوا لعوام الناس
هذه سنة الرسول وحسنوا ذلك حتى لانفسهم حتى ظنوا بهم ان الذي قد ابتدعوا
حقيقة قد امر بها الرسول صلى الله عليه وآله واحدثوا في القضايا والاحكام اشياء
كثيرة بآرائهم وعقولهم وضلوا بذلك من كتاب ربهم وسنة نبيهم واستكبروا عن
اهل الذكر الذين بينهم وقد امروا ان يسألوهم عما اشكل عليهم وظنوا بسخافة عقولهم
ان الله سبحانه ترك امر الشريعة وفرايض الديانات ناقصة حتى يحتاجوا الى ان يتموها
بآرائهم الفاسدة وقياساتهم الكاذبة واجتهاداتهم الباطلة وما يخرصوه وما يخترعوه
من انفسهم وكيف يكون ذلك وهو سبحانه يقول ما فرطنا في الكتاب من شيء وقال
تبيانا لكل شيء وانما فعلوا ذلك طلبا للرياسة وقعوا الخلاف والتنازع بين الامة
وتقع العداوة بينهم ويتادى الى الفتن والحروب ويستحل بعضهم دماء بعض
وقال ولا يتمكن من يعرف الحق من العلماء ان يبين للعوام كيف جرى الامر في الشريعة
ويوقظهم عما هم فيه ولا لهم بما قد نشأوا عليه خلفا عن سلف قال والرؤساء لهم [illegible]

في كل يوم واختلافاتهم يزيد واحتجاجاتهم ومناظراتهم وجدلهم يكثر حتى هجروا احكام
الشريعة وغيروا كتاب الله بتفسيرهم له بخلاف ما هو كما قال سبحانه يحرفون الكلم عن
مواضعه وفي اصل امرهم قد خرجوا الامة من حيث لا يشعرون وتأولوا اخبار الرسول
بتأويلات اخترعوها من انفسهم ما انزل الله بها من سلطان وقلبوا المعاني وحملوها
على ما يريدون مما يقوي رياستهم وتقيسوا اهل العلم ذاتهم عند العوام بتوارث ابن عن اب
وخلف عن سلف الى ان يشاء الله اهلاكهم وانقراضهم ولم يزل هؤلاء الذين هم علماء
العوام اعداء الحق في كل امة وقرن فكم من نبي قتلوه ووصي جحدوه وعالم شردوه فهم
بافعالهم هذه يكونون اسبابا في نسخ الشرايع وتجديدها في سالف الدهور والى ان يتم وعد الله
ان يشأ يذهبكم ويأت بخلق جديد وما ذلك على الله بعزيز وان العاقبة للمتقين ولقد
كتبنا في الزبور من بعد الذكر ان الارض يرثها عبادي الصالحون ان في هذا لبلاغا
لقوم عابدين فهذه العلة هي سبب اختلاف الاراء والمذاهب ثم قال فعليك ايها
الاخ البار الرحيم ايدك الله باهل العلم الذين هم اهل الذكر من اهل بيت النبوة المنصوبين لنجاة الخلق
وقد قيل استعينوا على كل صناعة باهلها انتهى كلامه ولعمري انه قد اصاب فيما قال وان
الامر كذلك ولا ينبئك مثل خبير كلمة بما يتبين مراتب الايمان والكفران للكفر انواعا
ومراتب لا يمكن الخروج منها جميعا الا بعد معرفتها ولا يخلص ايمان المرء ولا يكمل
دينه ولا يصير شيعيا ممتحنا خاصا حتى يخرج من جميعها اذ الايمان الكامل الخاص
وهو التسليم لله تعالى والتصديق بجميع ما جاء به النبي صلى الله عليه واله لسانا

لسانا وقلبا على بصيرة مع امتثال جميع الاوامر والنواهي كما هي فمن لم يصل اليه الدعوة
النبوية ولو في بعض الامور لعدم سماعها وعدم فهمها فهو كافر بحسبه كفر جهالة وهو اهون
الكفار عذابا بل اكثرهم لا يرون عذابا واليهم الاشارة بقوله تعالى الا المستضعفين
من الرجال والنساء الذين لا يستطيعون حيلة ولا يهتدون سبيلا ومن وصلت
اليه الدعوة فلم يصدق ولم يسلم ولو ببعضها اما الاستكبار وعلو او تقليد للاسلاف
وتعصب لهم او غير ذلك فهو كافر بحسبه كفر جحود وعذابه عظيم واليهم الاشارة بقوله
سبحانه ان الذين كفروا سواء عليهم ءانذرتهم ام لم تنذرهم فهم لا يؤمنون ختم الله
على قلوبهم وعلى سمعهم وعلى ابصارهم غشاوة ولهم عذاب عظيم ومن وصلت اليه الدعوة
وصدقها بلسانه وظاهره لغرض ما له ودمه وغير ذلك من الاغراض وانكرها بقلبه
وباطنه لعدم اعتقاده بها فهو كافر كفر نفاق وهو اشدهم عذابا وعذابه اليم واليه الاشارة
بقوله سبحانه ومن الناس من يقول امنا بالله وباليوم الاخر وما هم بمؤمنين يخادعون
الله والذين امنوا وما يخدعون الا انفسهم وما يشعرون في قلوبهم مرض فزادهم
الله مرضا ولهم عذاب اليم بما كانوا يكذبون الى قوله ان الله على كل شيء قدير ومن
وصلت اليه الدعوة فاعتقدها بقلبه وباطنه لظهور حقيقتها لديه وجحدها او بعضها
بلسانه ولم يعترف بها حسدا وبغيا وعتوا وتقليدا وتنقصا وتعصبا او غير ذلك
فهو كافر كفر جحود وعذابه قريب من عذاب المنافق واليه الاشارة بقوله عز وجل
الذين اتيناهم الكتاب يعرفونه كما يعرفون ابناءهم وان فريقا منهم ليكتمون الحق وهم يعلمون

بشنوند مذبذبين بين ذلك لا الى هؤلاء ولا الى هؤلاء مسبك از بهر فرد وجنك جمعی مردم
كردند كوی كمرهی خود را كم . در مدرسه هر علم كه آموخته اند . في القبر يضرهم ولا ينفعهم وشنوی اين قوم
اختلاف در ميان امم پديد آمده وباعث حيرت مردمان شده ما بالجمله آنكه مدار امر انسانی
است كه باتحق را از باطل جدا توانيم كرد وان كتاب خداست واوصيای پيغمبر خلفا بعد سلف صلوات
الله عليه وعليهم كه تا قيام قيامت باقی اند چنانكه آنحضرت فرموده انی تارك فيكم الثقلين ان
تمسكتم بهما لن تضلوا بعدی كتاب الله وعترتی اهل بيتی وانهما لن يفترقا حتی يردا
علی الحوض ومعنی عدم افتراقهما ان علم الكتاب انما هو عند العترة فمن تمسك بهم فقد
تمسك بهما والمرجع في زمن خفائهم عليهم انما هو الى احاديثهم المضبوطة في الاصول المعتمد
عليها فمن تمسك بها فهو الناجي وانما اوجب الله تعالى مودة ذوي القربى على الامة
ليتولاهم الامة فيتبعوهم بطيب نفوسهم فيحصل بذلك نجاتهم في الاخرة ولكن اكثر الناس
لا يشكرون والمراد بمودتهم انما هو مودتهم بمقاماتهم وحقيقتهم كما اشير اليه في حديث مفضل
بن عمر حيث سئل الصادق ع بما صار علي بن ابي طالب قسيم الجنة والنار لهذه العلة ان الجنة
لا يدخلها الا اهل محبته والنار لا يدخلها الا اهل بغضه قال المفضل يا ابن رسول الله
فالانبياء والاوصياء هل كانوا يحبونه واعداؤهم يبغضونه فقال نعم ثم بين ع ذلك
بانه كان حبيب الله وحبيب رسوله فلا يجوز ان لا يحبه الانبياء والاوصياء والمؤمنون
من اممهم وان لا يبغضه المخالفون لهم قال فلا يدخل الجنة الا من احبه من الاولين والاخرين فهو
اذا قسيم الجنة والنار فكل محب لحقيقة الانسان الكامل ومقامه انما اهتدى بولايته

[illegible]

ما هتدى بهداه فهو من الفرقة الناجية واذا كان مع ذلك من اهل التعلم منه واحتمال
الاسرار عنده فهو المؤمن الممتحن المذكور في قولهم عليهم السلام امرنا صعب مستصعب لا يحتمله
الا ملك مقرب او نبي مرسل او مؤمن امتحن الله تعالى قلبه للايمان قال امير المؤمنين
صلوات الله عليه الناس ثلثة اما عالم رباني ومتعلم على سبيل النجاة او همج رعاع همج
اتباع كل ناعق يميلون مع كل ريح لم يستضيئوا بنور العلم ولم يلجؤا الى ركن وثيق
وقال الصادق ع يغدو الناس على ثلثة اصناف عالم ومتعلم وغثاء فنحن العلماء العالمون
وشيعتنا المتعلمون وساير الناس غثاء وقال عليه السلام اغد عالما او متعلما
او مستمعا او محبا لهم ولا تكن الخامس فتهلك والفرقة الناجية هم المتعلمون على
سبيل النجاة ومن الحق بهم من المستمعين والمحبين لهم فان من احب قوما فهو منهم
ويحشر معهم ع كما ورد في اخبار كثيرة وان العالم الرباني فهو فوق الناجي واما
الباقون فهم الهالكون الوارد فيهم في حديث افتراق الامة والباقي في النار فانهم الهمج
عبيد هوى وسلم شياطين الانس والجن يوحي بعضهم الى بعض زخرف القول غرورا
ويقولون منكرا من القول وزورا ومما يدل على ان المدار على محبة المقام والحقيقة
دون الشخص الجزئي بما هو ان من احب احدا لاعتقاده الخير فيه او ابغض احدا لاعتقاده
الشر فيه يوجر على حبه وبغضه وان اخطأ في اعتقاده يدل على ذلك ما روي في الكافي
باسناده عن ابي جعفر ع قال لو ان رجلا احب رجلا لله لاثابه الله على حبه اياه وان كان
المحبوب في علم الله من اهل النار ولو ان رجلا ابغض رجلا لله لاثابه الله على بغضه

اياه وان كان المبغض فى علم الله من اهل الجنة وباسناده عنه عليه السلام اذا
اردت ان تعلم ان فيك خيرا فانظر الى قلبك فان كان يحب اهل طاعة الله و
يبغض اهل معصيته ففيك خير والله يحبك وان كان يبغض اهل طاعة الله ويحب
اهل معصيته فليس فيك خير والله يبغضك والمرء مع من احب وباسناده عن ابى
عبد الله ع قال ان الرجل ليحبكم وما يعرف ما انتم عليه فيدخله الله الجنة بحبكم
وان الرجل ليبغضكم وما يعرف ما انتم عليه فيدخله الله الجنة بحبكم وان الرجل
ليبغضكم وما يعرف ما انتم عليه فيدخله الله ببغضكم النار ولا يخفى ان الحب
من جهة الطاعة والمعصية يرجع الى محبة المقام والحقيقة دون الشخص الجزئى خصوصا
اذا لم ير المحب والمبغض محبوبه ومبغوضه وانما سمع بصفاته واخلاقه ومن هنا
يحكم بنجاة كثير من المخالفين المستضعفين سيما الواقفين فى عصر خفاء الامام
المحق المحبين لائمتنا صلوات الله عليهم وان لم يعرفوا قدرهم وامامتهم كما يدل عليه
ما رواه فى الكافى باسناده الصحيح عن زرارة عن ابى عبد الله ع قال قلت اصلحك الله
ارايت من صام وصلى واجتنب المحارم وحسن ورعه ممن لا يعرف ولا ينصب فقال
ان الله تعالى يدخل اولئك الجنة برحمته وفى احتجاج الطبرسى عن الحسين بن على
عليهما السلام انه قال فى كلام له فمن اخذ بما عليه اهل القبلة الذى ليس فيه اختلاف
ورد علم ما اختلفوا فيه الى الله سلم ونجى به من النار ودخل الجنة ومن وفقه الله ومن
عليه واحتج عليه بان نور قلبه بمعرفة ولاة امره من ائمتهم ومعدن العلم اتى هو فهو عند الله

عند الله سعيد ولله ولى ثم قال بعد كلام انما الناس ثلثة مؤمن يعرف حقنا
ويسلم لنا ويأتم بنا فذلك ناج محب لله ولى وناصب لنا العداوة يتبرء منا ويلعننا
ويستحل دمائنا ويجحد حقنا ويدين الله بالبراءة منا فهذا كافر مشرك فاسق وانما
كفر واشرك من حيث لا يعلم كما يسبوا الله عدوا بغير علم ورجل اخذ بما لا يختلف
فيه ورد علم ما اشكل عليه الى الله تعالى مع ولايتنا ولا يأتم بنا ولا يعادينا ولا يعرف
حقنا فنحن نرجوا ان يغفر الله له ويدخله الجنة فهذا مسلم ضعيف هذا اخر الكلام
من كتاب اللآلى المستخرجة من الكلمات المكنونة وهى اربعون كلمة اخرجها الله
تعالى على يدى عقدا منظوما بعدما كان منثورا فى الاصل تحتويها جعل الله تعالى
فتوحا سرارها صلوة الاحوال واصم عن استماعها اسماع الاشرار وجعلها الى
نورا يسعى بين يدى وبيمينى ربنا اتمم لنا نورنا واغفر لنا انك على كل شى قدير
مصنف بهر تاريخ نظام اين درر : به الف نظم لآلى برشمر : سر اخفاى الف گر زن بدان :
كان الف اندر عدد باشد نهان : علامات القاب اصحاب ابيات بترتيب ابيات كردم
رثبات : سنا حكيم سنائى ظ خواجه حافظ شعط شيخ سعدى ش شيخ محمود شبسترى
مص مصنف فغا بابا فغانى ع عرفى قى شيخ فخر الدين عراقى مق مولانا جلال الدين
محمد رومى مغ ملا محمد شيرين مغربى مبك ملا مير حسين ميبدى لا لا ادرى ما بابا افضل
كاشى حم شيخ سعد الدين حموى مع مصراع از هر كس باشد ضى ملا ضياء الدين محمد كاشى
صى مولانا صدر الدين محمد شيرازى قدس الله تعالى اسرارهم وافاض علينا انوارهم والحمد لله

رب العالمين على انعامه وله المن على اتمامه
فى غرة شهر ذى الحجة الحرام على يد احقر الانام
العبد الفقير الى مولاه القادر محمد باقر ۱۲۱
وقد وقع من تسويد هذه النسخة الشريف
الموسومة بمكنونه سنه ۱۲۱۲ فى

هذا رسالة كشف الاسرار شيخ عارف اردبيلى

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين

سپاس و منت واحد بيرا كه بيان نعوت او در جميع مراتب ساريست و در وجه وجه و نهايت سر و
كاينات و خلاصه موجودات و صدر صفه صفا نبى محمد مصطفى و بر آل و اصحاب او باد اما بعد
چنين گويد فقير عفو اليه الغنى ابن عبد الحى الاردبيلى الالهى وفقه الله بحسن مرضاه كه اين ورقى چند است
در بيان استعارات و كشف اسرار و رموز كه ميان كاملان مشرب حقيقت و عارفان مشرب تام و شهرت
تمام دارد و شيون لطفى حقايق ارباب ذوق و عرفان و موصوف تصوف و فايق اصحاب ذوق
و وجدان كه مشتمل بر مطلوبست بلطيف ترين اسلوبى صورت انتظام يافته بر توفيق سير كشف
و شهود بر آن نافه پيش ارباب معارف بر آيينه مناسب خواهد بود و هر مقدارى مشغل از آن
سخنان كه از چند در مرتبه و آن نوع لفظ مى بايد بكلمه مطلع با تنبيه باشد بر آنكه اسرار اين گفتار از مطالع
انوار كشف و شهود طالع شد بر دلهاى ارباب ذوق و وجود منه بدا واليه يعود بدانكه موضوع
مسائل اين علم وجود مطلق است يعنى ذات اسم حق بدانكه هيچ نوع نوع از موضوع برى مطلق باشد از جهت والاطلاق
در هيچ نوعى از انواع از صفات و احكام و غير آن بلكه مطلق باشد از همه قيود و اعتبارات مفهوم با نحاء
كه مرا باشد از حيث الاطلاق هم و مراد اين علم عبارت از آن احوال و اوصافى كه از حقيقت را

باعتبار تنزلات و تجلیات عارض میشود در انوار عالم ملکوت از ارواح و عقول و نفوس و مظاهر عالم
ملک از افلاک و عناصر و موالید و قوای منطبعه در ان و سایر امور متعلقه باین امثال و در لا ار مظاهر جامع
نشاءه انسان است از مبدا و معاد و احوال و مقامات و تجلیات و کرامات اهل کمال و مبادی
این علم امهات حقایق است که لازم است مر جوینده سالک را که مستحضر باشد و ان مشتمل و تابع کنن
اسمات اسماء و صفات و افعال و علوم اهل تصوف عبارت است از علومی که حاصل شده است
ایشان را بکشف معنوی وراثت حقیقی که کسب و استفاده از غیر و ان گاهی حاصل میشود بی واسطه کقوله تعالی
وعلمناه من لدنا علما و گاهی بواسطه عقل کل و نفس کل کقوله تعالی ن والقلم وما یسطرون
چه مراد بنون نفس کل است و بقلم عقل اول و بما یسطرون انچه مینویسند بر صحایف قلوب اهل الکمال
از عالم غیب بوسیله ادم حقیقی که پدر ایشان است و معبر است بعقل اول و حقیقت انسان و ازین
جهه است این رتبت علوم عارفان زیرا که رسیده است باریشان معنوی بان انسان از پدر معنوی
و لهذا عقل کل مسماست بادم و نفس کل بحوا و کاینات بذریات صوری و معنوی ایشان
بیت حیات جاودان علم است و عرفان ❊ تو را میراث از ادم بنت عمران ❊ بدان عین محو
خضر مانا ❊ چرا ابتناه علما من لدنا ❊ هرچه در خارج موجود است در ترتب اثار مقصوده بر وی یا محتاج وجود
که بوی منضم شود تا موجود شود یا محتاج نیست و محتاج در موجودیت بانضمام وجود ممکن است نزد ارباب ذوق
و شهود زیرا که در ترتب اثار بر وی بوجود که غیر اوست احتیاج دارد زیرا که تا موجود وی را از عدم
بوجود نیاورد اثار بر وی مترتب نمیدارد چون زمین که افتاب مثلا او را منور سازد روشنی مراد
بر وی نمیرسد از دو انکه در ترتب اثار محتاج نیست اصلا نه بوجود و نه بهیچ چیز از غیر او واجب تعالی است که عین

عین وجود است و بذات خود موجود است چون نور که در روشنی از احتیاج بغیر دور است زیرا که نور
بذات خود انور است و روشنی اما بهر نور منور الله نور السموات والارض سؤال اگر کسی گوید که چرا نتوان
که وجود عین ذات واجب باشد و لیکن ذات واجب وجود خود را اقتضا نماید چون افتاب و تفش که نور
وی از وی بوقوع اید و درین صورت اگرچه لازم می اید که واجب بوجودی که غیر اوست محتاج باشد
اما چون از مقتضای ذات است چنین احتیاج را با وجوب منافات نیست جواب گوییم که اقتضای وجه
بی اگر مقتضی موجود باشد معقول نیست خواه بهمین مرموجود کرداند یا غیر خود را للبس وجه نیست مذکر اگر
وجود سابق بر ایجاد عین وجود لاحق باشد توقف شی بر نفس خود لازم اید و اگر غیر بود چون نقل
کلام بوی کرده شود اگر توقف بوجود لاحق عود نماید دور لازم اید و اگر بی نهایت برود تسلسل شود و این
هر دو محال است سؤال اگر کسی گوید که بر این تقدیر اتصاف واجب بوجود لازم است و وجه زیرا
که این اتصاف غیر از موصوف و صفت بمؤثری احتیاج ندارد که ان اتصاف را بوقوع ارد پس این
اتصاف بسبب انکه واجب است نه ممکن تا تاثیر قبول اثر نماید نه از ذات و نه از غیر تا محال لازم اید
اینچنین موجودیت را ممکن یکفش نتوان زیرا که اتصاف ممکن بوجه بعد از انکه بموصوف و صفت محتاج است
بمؤثری هم احتیاج است جواب گوییم که محال است که اتصاف بهیچ حال خود بخود در واقع بوقوع اید پس
بغیر ذات واند باید که استناد این وقوع بوی است بود و ما از مؤثر در وقوع اتصاف غیر از انکه گفتیم ذات
اینچنین چنانکه معلوم است نزد اهل اتصاف باوجه انکه مراد ارباب شهود از وجه ذات است که منشا
اثار باشد و منشا این اثر که وجه است درین صورت وجود نیست ~~مراد ایشان است بشهود~~ بلکه
ذات است خواه منشا بمعنی مؤثر باشد یا محتاج الیه پس ذات اینجا بمعنی وجود خواهد بود و بر

ودیکر ذات واجب محال است که در غایت کمال نباشد بلکه چنان باید که اصلا هیچ
تغیر گرد سرا پرده موجودیت وی بهیچ وجه راه نیابد و ازین جهه است که محققان عرفا و حکما بران
رفته اند که ان ذات را در ترتب اثار صفات بصفات و قیام ان هم احتیاج نیست بلکه منشا
همه اثار نفس ذات باید قال امیر المؤمنین کمال الاخلاص نفی الصفات عنه میگویم که
واجب وجود مطلق است نه ذات متصف بوجود زیرا که نقیض وجود مطلق عدم مطلق است و عدم مطلق
ممتنع است که وقوع یابد پس واجب است که وجود مطلق واقع باشد و اگر واقع شدن وی
جایز باشد جواز ارتفاع نقیضین لازم اید و این بدیهی البطلان است و دانسته که وقوع او واجب باشد
جز وجود نیست والله هو الذی لا تعدد و واجب تعالی نیست وجود مطلق قابل عدم نباشد و هرچه قابل عدم گشت واجب نیست
زیرا که ممکن قابل عدم است پس وجود مطلق واجب باشد و اما انکه قابل عدم نیست بجهه انکه
عدم لاشی محض است عارضی چیزی اصلا و بمعنی زوال وجود حقیقت وجود از ان قابل نیست والله لازم اید
انقلاب وجود بعدم چه زوال وجود با عدم است بلکه عدم باین معنی در حقیقت لاحق ممکن هم است
زیرا که زایل در واقع اضافت حقیقت وجود است بممکنات نه وجود ممکنات مانند زوال
صور از مرات پس ظاهر شد که واجب تعالی وجود مطلق است و موجود است بذات و مقدم است
بر همه مقیدات و در مرتبه اطلاق منزه است از همه اعتبارات و در مقام تنزلات عین همه کاینات است
بلا حصول تغیر و تبدل در وی است و از جمله اعتبارات لازم ذات است وجود بمعنی کون و حصول که مفهوم
عام است و عارض همه موجودات است چه ممکنات را لاحق میشود نزد اقتران ایشان بکیفیت وجه
و عروض وجود واجب بسبب ان اقتران خواهد بود و بر همه محمول میشود باشتقاق اما حقیقت وجود برواجب

واجب محمول است بمواطات و اگر از وجود باین معنی موجود باشتقاق کنند بمعنی ذو الوجود خواهد بود هم
خارج از انکه عین وجود باشد یا غیر وجود گفته اند که وجود مطلق امر ذهنی است مراد بان وجود بشرط دایم
لا است نه وجود لابشرط که شی کلی طبیعی و موجود است در واقع و عین همه ثابتات است و وجود ذهنی
و خارجی دو اعتبار اند از اعتبارات ان ذات سؤال اگر کسی گوید که وجود لابشرط کلی طبیعی و هیچ کلی طبیعی
موجود نیست در خارج مگر در ضمن فردی از افراد پس محتاج باشد در تحقق بافراد جواب گوییم که کلی طبیعی در وجود
محتاج نیست بافراد بلکه در ضمن افراد بوی محتاج است در وجود زیرا که با تعین منوع یا تشخص بی عارض
نشود فرد در تحقق نبود و ظاهر است که عارض بمعروض و کل بجزء محتاج است پس کلی طبیعی در ظهور است نه خفا
و نوعا در عالم شهادت محتاج است به تعینات و ان تعینات هم از وجهی عین وجود اند پس در ظهور
نیز بغیر مطلق احتیاج نخواهد بود و اگر حقیقت واحد است که هیچ گونه کثرت حقیقی در وی نیست بدو وهم
افراد از اعتبار اضافه او بماهیات لاید و چون اضافه جز اعتبار عدمی نبود پس آن بر ان وی افراد
حقیقی متصور نشود بیت اگرچه مهر روشن گشت از نور ❊ ولیکن یک بود چون نور مشهور ❊ که نور
امد بذات خود روشن ❊ از او افلاک و ارکان شد چو گلشن ❊ از ان نور و جهان وجود است
که و هم بذات خویش نور است ❊ و ذرات عالم گشته ظاهر ❊ و لطف ظهور خویش است ساتر ❊
بدانکه چنانکه علوم اهل کمال با وجود انواع درجات و اصناف طبقات منحصر است در سه مرتبه
بطریق اجمال که وحی است و الهام و کشف بمقتضی ذات و صفات و افعال بحکم امر و قدرت
و ارادت بر حسب شریعت و طریقت و حقیقت که صادر است از نبوت و رسالت
و ولایت همچنان معلومات کلی منحصر است در مراتب ثلثه اجمالیه که واجب است و ممکن و ممتنع

بعبارت دیگر است و عرض وجود باری سبحانه و ان کبری که عالم است و عالم صغیر که آدم است با وجه
مطلق که در غایت تنزه است و تقدس و وجوه مقیده منقسم با فاقی و انفسی و غیر آن از تجلیات الهی
که واقع است ظهور بر آن زیرا که حقیقت مطلق وجود را وقتی که ملاحظه کرده شود اطلاق و فعل و تاثیر و جود
و علو رتبت مرتبهٔ الوهیت است و این حقیقت حق سبحانه و مراد است و وجوب ذاتی و قدم
و امثال آن از صفات کمال و نعوت جلال و بر عارف پوشیده نیست که وجود موصوف باین صفات
عین وجود مطلق است که واجب لذاته غایت الامر آنست که در مرتبهٔ اطلاق آن ذات عاریست
از همه اعتبارات نه آنکه قسمتی از اقسام وجود عام چنانکه مفهوم میشود از اقوال علمای عارف [illegible]
که وجود مطلق منقسم است بوجود واجب و وجود ممکن و وجود واجب مقید است و حاصل از انضمام مطلق
و قید باهم با وجود آنکه ضرور است که مطلق بر مقید مقدم باشد و مطلق یا موجود خواهد بود یا معدوم زیرا
که واسطه منتفیست نزد محققان حکمت و سایر علوم و بهر تقدیر لازم می آید که موجود یا معدوم مقدم باشد
بر واجب و محتاج الیه وی باشد و بر وی غالب و این محال است بهر حال و بجز آنست که میگویند
وجود مطلق نقیض عدم مطلق است و واحد است و خیر محض است و منشأ آثار و مظهر احکام است و منقسم
و جود است لیکن موجودیت او نه بلکه از اعتبارات است و هرگاه که آن حقیقت ملاحظه کرده شود
باعتبار تقید و انفعال و تاثیر و انفعال حقیقت عالم است و مراد است امکان ذاتی و حدوث و غیر آن
از صفات و این باعتبار تنزل است بعلم معانی و تجلی المصور علمی که موجب است با عیان ثابته و چون هر دو
حقیقت جداگانه لازم است از جمله که دایم ذات انسان در وی واحد باشند و او در ذات متعدد
زیرا که در واحد اصل عدد است و عدد تفصیل واحد یا عبارت از حقیقت ثالثه که جامع باشد میان

میان احکام و صفات ایشان مطلق باشد از وجهی و مقید از وجهی دیگر فعال باشد باعتبار و منفعل
باعتبار دیگر و از این حقیقت احدیت جمع آن دو حقیقت است و او راست مرتبهٔ اولیت کبری
و آخریت عظمی ٭ بر فیض حق شد پر هر دو عالم ٭ عزیز نور ذات اوست آدم ٭ در او شد
متحد اول با آخر ٭ از او شد منتفی باطن بظاهر ٭ ظهور کرد است او را با ضداد ٭ و ذات
او بری از اضداد و انداد ٭ ذات بی‌نشان در مرتبهٔ اطلاق از آنکه اسماء و صفات متواتر و از جمیع
نسب و اعتبارات مبرا انتعالی و باین امور باعتبار توجه اوست بعالم ظهور در تجلی اول
که خود بر خود تجلی نمود نسبت بنور علم و نور وجود و شهود جلوه فرمود در عالمیت و معلومیت و ظاهریت
و مظهریت و واحدیت و موجودیت و شاهدیت و مشهودیت روی نمود و همچنین ظهور
که لازم نور است مسبوق بود بطون و بطون القدم ذاتی و اولیت بود و ظهور پس رسم
اول و آخر و ظاهر و باطن پدید آمد بسبب این زوا همچنین در تجلی ثانی و ثالث الی ما شاء الله تعالی
اسماء و اضافات متکثر گردید و کمالات غیر متناهی بظهور رسید و روشن که او را بهر کمال صفتی
و بهر صفتی اسمی و بهر اسمی فعلی و بهر فعلی مظهری و بهر مظهری سری و بهر سری علمی و بهر علمی حکمی که لا یعلمها الا
هو و این است مراد بکلمات الهی نامتناهی اما اصول صفات هفت است حیات و علم و قدرت
و ارادت و کلام و سمع و بصر و اسم حق بمنزلهٔ ذات احدیت است و فعل حضرت
عزت نمیباشد مگر بعد کمال علم و بیان فعل و ایشان انچنانکه استند انهار این علم مؤثر
نیست مگر بقدرت و قدرت تام نمیشود مگر بارادت پس با هر سمع یا چار است از تحقق بعضی تکلم
صوری یا معنوی بقول کن و سمع هم لابد است بجهان از برای استماع کلام قوابل اعیان و بصر نیز

[illegible] در عالم اعیان [illegible]

از برای مشاهدهٔ حال ایشان پس سمیع و البصیر و مریدی و متکلمی ائمه اینجا بالواقع علم را جهت به نحو آرجو
در عصا و سایر صفات و اسما که رسیده است که شمار آن نبود بهزار بلکه با عداد بی‌پایان همه توابع
و خادمان این ائمه‌اند و مظاهر معنوی این ائمه سبعه است آدم و نوح و ابراهیم و داود
و موسی و عیسی و محمد مصطفی و مظاهر صوری ایشان کواکب سبعه سیاره‌اند و عوالم سبعه کلیه زیرا که شمس
و عقل مظهر علم حق‌اند و مشتری و نفس مظهر علم و قمر و طبیعت از آن قدرت و عطارد و هیولی از آن مرید و زهره
و جسم از آن متکلم و زحل و افلاک از آن سمیع و مریخ و ارکان از آن بصیر و همچنان اقالیم سبعه و اقو
بر ترتیب کواکب سبعه و ارضین سبعه و طوایف سبعه و حجم سبعه و ایام سبعه و سایر سبعیات و همچنان نظام
عالم صوری منتظم میشود کواکب سبعه گشته در بروج دوازده گانه که مجموع با ائمه اقطاب و اوصیا زیرا که هر یک
از این انبیا دوازده وصی بوده‌اند چنانچه از سیر ایشان مذکور است در کتابهای معتمد او این مظاهر نیز از ابرار
راجع بیک حقیقت آیند و تغایر نیست مگر باعتبار و چون هر کمالی که انتشار الاهی میشود بواسطهٔ وجود است
پس وجود متصف خواهد بود باین صفات بذات خود نه بصفت زایده بر ذات و الا لازم آید احتیاج در اتصاف
این کمالات بحیات و علم و قدرت و مرتبه ارادت دیگر زیرا که در مرتبهٔ ثانیه صفات متمیز اند از علم از یکدیگر
و متکثر نیز بتکثر اسما و مظاهر و اعتبارات مرتبهٔ اولیت زیرا که در مرتبهٔ اما این مرتبهٔ اولیت نهاد
قال الله تعالی لیس کمثله شیء و هو السمیع البصیر لیس کمثله اشارت است بوحدت ذاتی و هو السمیع البصیر بطریق
حصر بوحدت صفاتی جمهور مفسران بر آن رفته‌اند که کاف زایده است و مثل بمعنای ذات و حقیقت عاید است
با مراد مثل از جمیع وجوه است زیرا که حقیقت واجب الوجود است از جمیع وجوه و غیر او ممکن الوجود است از جمیع وجوه
و میشاید که کاف زایده نباشد و مراد بمثل ذات باشد نفی نیست همچون ذات او چیزی چنانکه در عرف میگوید

[illegible] این [illegible] از [illegible]

میگویند لیس مثلک یفعل ذلک و غرض خود میخواهند یا آنکه این قضیه سالبه است و وجود موضوع نمیخواهد پس
جایز است نفی مثلث از مثل او تعالی با وجود آنکه معدوم است یا از قبیل نفی شی باشد بنفی لازم است زیرا که
مثل مثل و از لوازم مثل اوست چه اگر او را مثلی باشد هر یک از این دو مثل خود خواهد بود اما عارف میداند
که کاف زایده نیست بوجهی و اگر زاید است بوجهی زیرا که زیادتی از جمیع وجوه ضروری البطلان است نزد عارفان
در قرآن خواه لفظ باشد یا معنی پس مراد آنست که او را مثل است در صفات چون انسان که مخلوق
است بصورت حق و اگر چه او را مثل نیست در ذات و مثل نیز از جمیع وجوه در ممکن محالست مثلا و مثال
اگر زید را مثل از جمیع وجوه باشد باید که هر چه زید داند وی هم بداند و نیز فرقی میان مثل و مثال
از جمیع موجود شود اما مثل جایز نیست ٭ تعالی الله زهی بحر مواهب ٭ که است از وی کمالات و مراتب
همه در خویشتن بیند و مادام ٭ غنی باشد ز سر دو عالم ٭ در امکان نیست مثلش زانکه ٭
ز غیرت غیر مطلق گشته فانی ٭ ذات مقدس حق تعالی عالمست بذات خود باعتبار نفس ذات
دائما بی‌تصور زمانی زیرا که جامع است همه کمالات را که لایق است و منافی بذات واجب و عالم است
باشیا با آنچه عالمست بذات خود عز و علا نه بچیز دیگر چنانچه بعضی از متاخران اهل نظر گمان برده‌اند
که علم او باشیا عبارت است از وجود عقل اول یا صوری که وی را متعقل است و این باطل است زیرا
که واجب است که علم حق تعالی بوی بلکه بهمه اشیا حاصل باشد پیش بوقتی از مرتبهٔ وجود وی با وجود
آنکه عنایت الهی سابق است بر وجود همه ممکنات و آن مستلزم علم اوست بکمالات بر وفق استعدادات
و از حاصل شدن صور کثیره علمیه در ذات لازم نمی آید که ذات محل امور متکثره حقیقی شود زیرا که این صور از
حیثیت وجود عین ذات‌اند و غیریت باعتبار تعینات اعتباریه است با وجود آنکه در حقیقت عرض و قیام

هست بلکه همین نمودی دارند از ذات همچو نمود صور از مرآت باشند چنانکه تحقیق آن در شرح می آید و از جمله
آن کمالات که لازم است نسبت بذات کمال ظهور است یعنی ظهور بمظاهر غیر متناهیه بحسب انواع و اشخاص بی پایان
بی وقوع تکرار در آن و دیگر اتفاق و امثال و اعیان ممکنه غیر متناهیه است که طالب وجودند بلسان حال و استعداد
و آن ذات ممکن است از عطا کردن حق بر صاحب حقی حقی لکم از حکم حکیم مقسط و جواد پس سزاوار است از ذات
آفریدگار اظهار این آثار بر طبق علم بذات و بجمیع معلومات که ناشی است از علم بذات پس علم مطابق شده
با معلوم و ظاهر بانظهر و ذلک تقدیر العزیز العلیم و آن معلومات از حیثیت وجود ممکنه یکی عین ذات است
زیرا که حقیقت هر ممکن صورت معلومیه ذات متلبس بشئون و صفات چه صورت علمیه ذات خالی
مقیدات بنسب حقیقت از حقایق و چون ممکن را از حلاوی شرایط وجود عینی بدو می آید و بهر النسبتی خاص بظاهر وجود
حصول می یابد و بدان جهة احکام و آثار عین ثابته آن ممکن در او انعکاس می یابد و ظاهر وجود بان آثار
متعین می شود و وجود متعین بان آثار موجود است از موجودات عینی در نظر ابرار و شئونی ذاتیه که در اعتبارات
ذات که بالقوه در او مندرج اند چون آنکه اندراج لوازم در ملزوم و هرگاه که بفعل می آیند از احکام و آثار خارجیه
می نامند و مراد بانضمام و اقتران و معیت وجود حق بماهیت ظهور آن است بسبب آن است و این معیت
حق تعالی با اشیا همچون معیت جوهر است بجوهر یا معیت ممکن بممکن دیگر بلکه معیت وجود است با ماهیت
که ظهور و دوام ماهیت در عین و ترتب احکام عینیه بروی از مقتضیات آن معیت است و واضح است
بر ارباب عقول که ماهیات بسبب اتصاف بوجود تعدد و تلون معقول نیست پس از حقیقت وجود مطلق
باشد که تلون و تعدد از احکام عینی اشیا است ملابسه وی بقاء نور ذات لازم نیاید
با وجود آنکه قدر ذات جزا مر نسبی است بدر زیرا که فصل حیوانات به نسبت طبیعت جنس متعدد و هیچ

هیچ نسبت بدو نیز تلطخ بقاذورات از خواص اجسام کثیفه است نسبت بکه الوان و انوار لطیفه
از ملابسه با اجسام مستقذره هیچ تلطخ و تلونی لاحق نمی شود اصلا پس نسبت انکار احاطه حق تعالی بکل اشیا
بلزوم ملابسه او بقاذورات تعالی عن ذلک نسبت بدو بجز قصور تعقل و قلت تامل نیست چه آید برافق
خورشید انور شعاع پاکی و پلید از وی منور نه نورش از پلید آلوده گردد نه پاکیش زپاکی افزوده
گردد نه بوی از مشک گیرد نه زگل رنگ نه عارش از خاری نه عارش از سنگ از نقلیات که دلالت
دارد بر ظهور آن ذات بصور مظاهر و مقیدات در قرآن مجید این آیات است که الله نور السموات
والارض و هو الاول و الاخر و الظاهر و الباطن و هو بکل شیء علیم سنریهم آیاتنا فی الآفاق و فی
انفسهم حتی یتبین لهم انه الحق او لم یکف بربک انه علی کل شیء شهید الا انهم فی مریة من
لقاء ربهم الا انه بکل شیء محیط ما یکون من نجوی ثلثة الا هو رابعهم و لا خمسة الا هو
سادسهم و دلالت امثال این آیات بر ظهور سر ذات در مظاهر و نزول وجود در مراتب
ظاهر است و از احادیث مشهوره بر این معنی حدیث عماست که سؤال کردند از سید
انبیا که از مکان رب پیش از آفریدن خلق در جواب فرموده است آن شاه عرب و عجم که کان
فی عماء ما فوقه هواء و ما تحته هواء و عما ابر باریکست که حایل باشد میانه ارض و سما و پیش
عارف حضرت واحدیت است که حایل است میان حضرت احدیت و میان حضرت
ربوبیت زیرا که حضرات الهیه سلسله در این سه انحصار یابد چنانکه بتفصیل می آید و بعضی گفته اند
که عما حضرت احدیت است زیرا که سائل سؤال کرده است از مکان پروردگار پیش از خلق
آثار و حضرت واحدیت اول خلق و کثرات است و منشا اسما و صفات و بر عارف پوشیده نیست

که ظاهر آنست که مراد از خلق ایجاد در عین است در مرتبه واحدیت منشا آن ایجاد محقق نیست
و مقوی این سخن است آنکه سؤال از مکان رب کرده است و واحدیت منشا ربوبیت است مگر آنکه
خلق عامتر باشد از ایجاد علمی پس مراد بعما در این حال حضرت احدیت خواهد بود که ذات منزه از جمال و
جلال است و در حدیث خلق الله تعالی آدم علی صورته مشعر است بان مانند حدیث ما خلق الله خلقا
اشبه به من آدم و حدیث رایت ربی لیلة المعراج فی احسن صورة و حدیث وسعنی قلب عبدی المؤمن
آنحضرت سلام که وسعت ظهور است بصورت آنحضرت بوجه احسن و مرویست از حضرت ابو الحسن علیه السلام
که فرمود الصورة الانسانیة هی اکبر حجة الله علی خلقه و هی الکتاب الذی کتبه بیده و هی الهیکل
الذی بناه بحکمته و هی مجموع صور العالمین و هی المختصر من اللوح المحفوظ و هی الشاهد علی کل غایب
و هی الحجة علی کل جاحد و هی الطریق المستقیم الی کل خیر و هی الصراط الممدود بین الجنة و النار
و تحقیق این قول با سایر آثار و اخبار در الواح تاریخ روزگار در اثنا شرح مذکور است و تفصیل بطور
بیت اگر از چشم دل بینی رخ یار ؛ کنی بر وحدتش بی شبهه اقرار ؛ و گر بینی بهر دو چشم ظاهر ؛ شوی
بر وحدت او وجه منکر ؛ اگرچه هست احد روی دلدار ؛ ولی شد راه آن بسیار بسیار ؛ دو بینی را
رها کن مجابست ؛ که بر توحید دیگر اقبالست ؛ مراتب کلیه حقیقت وجود باصطلاح ارباب کشف
و شهود دوازده است زیرا که چون حقیقت وجود ملاحظه کرده شد بشرط آنکه با وی هیچ قیدی نباشد حضرت
احدیت خوانند که مستهلک است در آن همه اسما و صفات و قیود و اعتبارات و آنرا جمع الجمع
و حقیقة الحقایق و عما نیز نامند و اگر آن حقیقت را فرا گیرند بشرط جمیع اشیا لازمه ذات از کلی و جزئی که
مسمات باسما و صفات الهیه گویند و واحدیت و مقام جمع نامند و این مرتبه را باعتبار آنکه

آنکه مظاهر اسمااند که حقایق و اعیانند تکلیف آنکه مراتب استعداد آنست بر سانند در عین مرتبه
ربوبیت می نامند و چون فرا گیرند وجود را نه بشرط اشیا و نه بشرط لا شیء مشابه بهویت ساریه در همه
اشیا و چون ماخوذ باشد بشرط آنکه صور علمیه در وی ثابت بود این مرتبه باطن مطلق است و اسم اول و علیم و رب
اعیان ثابته و اگر ماخوذ باشد بشرط کلیات اشیا پس مرتبه اسم رحمانست و این رب عقل اول است
که مسمات بلوح قضا و ام الکتاب و قلم اعلی و اگر ماخوذ باشد بشرط آنکه کلیات بتفصیل ثابت باشند
و در آن ذات نیز احتجاب شی از کلیات مرتبه اسم رحیمست که رب نفس کلیه است که مسمی است بلوح قدر نزد
ارباب یقین که آن لوح محفوظ است و کتاب مبین و چون ماخوذ باشد در جسم کلی که مسمات
بلوح محو و اثبات و چون بشرط آنکه در صور منفصله جزئیه متغیره باشد مرتبه اسم محیی و ممیت است
که رب نفس منطبعه است در جسم کلی که مسمات بلوح محو و اثبات و چون ماخوذ باشد آن ذات بشرط
قابلیت صور نوعیه روحانیه و جسمانیه مرتبه اسم قابلیت که رب هیولای کلیه است که معبر است در شهود
بکتاب مسطور و رق منشور و اگر ماخوذ باشد با قابلیت تاثیر مرتبه اسم فاعلست که مسمات بوجود حاتی
و قدیر که رب طبیعت کلیه است و چون ماخوذ باشد بشرط روحانیه مجرده مرتبه اسم علیم و مدبر است که رب
عقول و نفوس ناطقه است و آنچه حکما عقل فرد میخوانند و بر اهل الله او را روح میگویند و آنچه حکما
او را نفس مجرده ناطقه میدانند اهل الله از قلب میخوانند وقتی که کلیات در او مفصل و منتشر
باشد بشهود عیانی و نفس نیز از آن نفس منطبعه حیوانیست و اگر ماخوذ باشد بشرط صور حسیه مرتبه
مصور است رب عالم خیال مطلق و مقید و چون ماخوذ باشد بشرط صور حسیه شهادیه مرتبه اسم ظاهر مطلق
و اسم آخر رب عالم ملک است از عرش تا فرش بلکه تا انسان که آخر مرتبه اکوانست و مرتبه انسان کامل

عبارت از جمیع مراتب الهی کونیه و اثرا این مرتبهٔ عما خوانند که وی به مرتبهٔ الهی است و فرق
میان ایشان بربوبیت و مربوبیت است و از این جهت است که خلیفهٔ حضرت عزت است از تعین
مرتبهٔ الهیت مرتبهٔ عقل اول است باعتبار جامعیت اسم رحمان بر همه اسماء اما مظاهر آن که اسم
رحمن هم در تحت حیطه اسم اعظم است و هم او را تابع است چنانکه واقع است در بسم الله الرحمن الرحیم پس مظاهر
آنست که حقیقت عقل اول مظهر اسم جامع الهیات و رب وجود عینی او اسم رحمانست چنانکه در شرح
می آید تفصیل این بیت: جمال اوست از مرات اعیان : همه جلوه گر گشته لاهوتیان : همه در خویشتن دیده تجلی
عین گشته ز بود غیر مطلق : چنانکه حقیقت انسان را مظاهر بسیار است در عالم کبیر از عقل اول تا وجود کما چنانکه
در شرح می آید مفصل انجیلا مراد از مظاهر و بسیارات در عالم صغیر اما از مظاهر وی اول صورت عقلی مجرد است
مشابه بصورت عقل کل پس روانست با صور عقل مطابق صورت نفس کلی پس صورت نفس حیوانی موافق صورت
طبیعت کلیه و نفس منطبعه فلکی پس صورت روح حیوانی که مناسب است بهیولای کلی پس صورت دمی که منزله
صورت جسم کلی است پس صورتهای اعضا که بمثابه صورتهای اجسام افاقیست و اما اسامی ظهورات
و مراتب باصطلاح عرفا سر است و خفی و روح و قلب و کلمه و روع و فؤاد و صدر و عقل و نفس قال الله تعالی
فانه یعلم السر واخفی وقل الروح من امر ربی ان فی ذلک لذکری لمن کان له قلب کلمة من
الله ... ما کذب الفؤاد ما رای الم نشرح لک صدرک ونفس وما سویها و واقع است
در حدیث صحیح ان روح القدس نفث فی روعی الحدیث اما این تسمیات باعتبار آنکه مدرک انوار
اوست نزد ارباب دل و ... در علم حق از عارفان کامل ... انکه حقیقت او ...
هم ... است و بروح بواسطهٔ ربوبیت او مر بدن را و مصدر بودن از برای حیوة حیوانی ...

شدن از برای جمیع قوای نفسانی و انقلاب بسبب تقلب او میان دو جهتی که بجانب حق است و بدان
مستفیض است و میان وجهی که بجانب نفس حیوانیست و بر او بقدر استعداد او مفیض است بلکه
بوسیلهٔ ظهور او در نفس حیوانی مانند ظهور کلمه در نفس و بفؤاد از جهت تاثر او از مبدع به علت
چه فاد در لغت تاثر است و بصدر از جهت آنکه مصدر بموجب و حی که در بطون است زیرا که مصدر
انوار است از برای ابدان بقدر وارد بران و به روع باعتبار خوف و فزع بسیار او از قدر مبدع
قهار و به عقل از جهت تعقل او ذات خود را و موجد خود را و مقید شدن او بتعین خاص و حصر
کردن مدرکات خود را از تصور کرده است از اجناس و اشخاص و بنفس باعتبار تعلق او به بدن
و در او تدبیر کردن و نیز از ظهور افعال حیوانی و بجهت تسلط قوی حیوانی بر قوای روحانی نفس اماره و نزد مسمی گردیده
درخشیدن نور غیب بر دل و در یافتن قوت عاقله بدی عاقبت و فساد و حالت نفس بدی
مایل بسی گشت بنفس لوامه زیرا که ملامت و سرزنش میکند و بر ارتکاب آن مرتبه مقتدر ظهور
رتبهٔ قلبیه است و چون ملهم شد بادراک خیرات و شرور و نظر در عاقبت امور نامید شده
نفس ملهمه و چون غالب گشت بر او نور دل و سلطان او بر قوی حیوانی نازل شد و نفس را بر آن
آرام حاصل گشت مسمی شد بنفس مطمئنه و چون مرآت تجلی الهی و محل اشراق نور غیب با نقسیم
گشت و کمالات بالقوه در او بفعل آمد مسمی بقلب شد که عرش الله است در میان کونین و مظهر جامع
است و مجمع البحرین بیت: در آفاق رو عالم ذات جامع : جز آدم آفتابیست طالع : در آن مجموعه گرد اصل
حقایق : کتاب مستتر از در کشف خالق : رخش عکس جمال وجه باقی : به بزم اهل وحدت او است ساقی
ادم سلام
سیر صوری است باطنی و سلوک لفظا هر اسفار چهار است نزد عارفان ماهر اول سیر الی الله

در منازل نفس تا افق مبین که نهایت مقام قلب است و مبدا التجلیات اسماء رب العالمین دوم
سفر باله است که اتصاف است بصفات الله و تحقق باسماء تا افق اعلی که نهایت حضرت واحدیت
است انجا سیم ترقی بعین جمع و حضرت احدیت که مقام قاب قوسین است مادام که اثنینیت
باقیست در عین و چون مرتفع شود مقام او ادنی بود که نهایت ولایت است چهارم سیر بالله عن الله
از برای تکمیل که مقام بقا بعد الفنا است و فرق بعد الجمع در نظر عارف آگاه پس نهایت سفر اول
رفع حجب کثرت است از وجه وحدت و نهایت سفر دوم رفع حجاب وحدت است از وجوه
کثرت و نهایت سفر سیم زوال تقید است بضدین ظاهر و باطن باآنکه در احدیت عین جمعیت
حاصل شود و سفر چهارم نزد رجوعست از حق بخلق در مقام استقامت که احدیت جمع و فرق است
بشهود اندراج حق در خلق و اضمحلال خلق در حق تا یک عین بیند در صور کثرت و صور کثیره در عین
وحدت بیت: بکن ترک همراهی صاحب سر : که دل صاف گردد از آلایش غیر : پس آنگه ره بری تا قرب
درگاه : ز مطلوب حقیقی گردی آگاه و دیگر اهل خلوت سالک گاه گاه در اثنای ذکر و استغراق حالتی
اتفاق می افتد که از محسوسات غایب میشوند و در آن و بعضی از حقایق امور غیبی منکشف میشود بر ایشان
چنانکه بر نایم در حال خواب و قصه میخوانند او را اصحاب الباب گاه باشد که در حال حضور بی آنکه غایب
شوند این معنی بظهور آید و زر آنکه مکاشفه میشوند و در قوه شباهت مبادیند در ادراک احوال با خواب حقو صادر خطا
و خواب چه گاه صادق باشد و گاه کاذب غیر مطابق اما مکاشفه همیشه صادق باشد و مکاشفه عبارت
است از نفوذ روح بطالع غیبات در حال تجرد از علایق جسمانیات و در مشیر و اقعات نفس با روح مشارک
میباشد و مدد از مثل و در بعضی مستقل و صدق صفت روح است و کذب صفت نفس مجروح و هر یک از واقعه و خواب

و خواب منقسم میشود به سه قسم نزد ارباب خواب اول کشف مجرد است و آن چنان بود که ببیند
روح مجرد و خالی از خیال صورت حالی که هنوز در حجاب غیب بود در خواب یا در واقعه مطالعه نماید
و بعد از آن همچنان که دیده باشد بعینها در عالم شهادت بوقوع آید یا از حس ظاهر و غایب شده گنگ
است ببیند یا آنکه چیزی در آن کاذب باشد و ایواب ادراک این صورت اگر بطریق منامیه است
مفقود شود و مدرک این صورت روح بود و اگر بسماع مراتب و الفاظ سمع معلوم شود بواسطه سمع روحی معنوی
شود زیرا که روح را از استعمال حواس بیشتر جهت حصول امر نماید که در حال تجرد از بدن میان امیت و سمات
با ادراک او دری آید و در این قسم کذب اصلا متمثل نیست و قسم ثانی کشف تخیل است و انچنانکه روح در خواب
یا در واقعه بعضی از مغیبات را مطالعه کند نفس بجهت تعلق بدو خود را با وی در آن تشریک گرداند و نبوت
متخیله اسرار از خزانه کسوت صورتی مناسب از محسوسات در پوشاند پس در آن کسوتش می بیند طالب
از صادق و کاذب پس معبر باید که از تعبیر و تعبیر آن از صورت خیال مصور گشته بوجه مناسب و حقیقت
اسرار دریابد و بیان نماید و در این قسم اگر چه کذب مسلسله دارد اما ادراک روح اسرار از حیطه کذب
محض بیرون می آورد و اگر در حال ادراک روح و خواطر نفسانی با مدرکی و معانی منفرد نشود آن صادق
بود و قسم سیم مجرد است و آنچنان بود که جمله خواطر نفسانی بر دل تازد و روح را از مطالعه غیب محجوب
سازد و خواب یا واقعه آن خواطر را قوه متخیله از یکدیگر اکسوت خیال در پوشاند و در نظر
آید با صوران خواطران بعینها الصرف متخیله مشاهده نماید چنانکه مرتاض که در عقبه قبول خلق او را ابر آن
باعث شد محبت خالی در و قوی باشد که مسجود خلایق است معبر داند که این مشاهده از رد دیو نفس
است از امنظور نظر اعتبار نگرداند و این نوع خواب را عارفان ایام اضغاث احلام خوانند یعنی

باطلهای خوابست و آنچه بشنید از آن باب از حدیث نفس اهل عیسیان و دوستی شیطانست بیت زبان و دل
چو بر وفق هم والست : یکی از نوعیات صدق خوابست : بحق باید توجه پس طهارت : ذکر در عالم معنی عبارت
که باطن شود از هر غش پاک : پدید آید در او صد گونه ادراک : بدانکه رابطه میان محبت محبان و محبوبان مناسبت
میان ایشانست و آن مناسبت بر پنج نوع منقور است اول مناسبت ذاتیست که موجب تمامیلی و دو محبوبیت
محبوب حق و مطلوب مطلق در باطن پدید آید و او را از خود برباید نه تعیین سببی تواند کرد نه تمیز مطلبی
و علامت این نسبت آنست که قهر و لطف محبوب نزد وی یکسان باشد دوم مناسبت فعلی بعضی از
مناسبات نسبی معنی باشد زاید بر ذات که بسبب آن تعلق اثری بنظر رسد سیم مناسبت حالیست که آن
معنی زاید ساز از نظر رسد و در محل حضورش دوام و ثبات نباشد چهارم مناسبت مرتبی که آن معنی
واصل الاثر را در محل خود دوام و ثباتی باشد مناسب و مرتبه باشد از مراتب چون نبوت
و سلطنت پنجم مناسبت صفاتی که آن معنی ثابت و دایم در مناسب مرتبه نباشد از مراتب و چون
فعل و حال و مرتبه هم از قبیل صفاتند پس گفته مناسبات از جهت امتعلقات و ماعدا آنست دایمی
یا از قبیل اسمائی و صفاتیست که محبت یوفی از اسما صفات محبوب چون افضال و انعام و عز از دادکر
یا بلاحظه وصول آثار وی بر اضداد اوش اختیار کند و یا از قبیل افعال و آثار است که بنا بر وصول آثار
انرا اختیار نماید و این محبت لایزال در معرض زوال و معرض انفعال است بیت یار آید و فا آورد ز آزردی
و گر بیند جفا گردد ز آزردی : همان بهتر که گوی عشق خیزد : چرا این نوع عشاق زر است : نه پایه بکشند که
صفت جمال را صورت این نوع چهار گرده اند اول آنکه ش دلاری که از شوب شهوت مصفا شده اند
در آلوث طبیعت متراکنند در مظاهر خلقیه مشاهده وجه حق کنند و در مرات کونیه مطالعه جمال مطلق

مطلق نمایند و دوم آنکه یکبار ازانکه از احکام کثرت و آثار ظلمت ازایشان بکلی زایل شده باشد و آدرا
معاینه مورد به مظاهر مناسب حال ایشان همی نشود لاجرم برابطه معنی حسن صورتی از مظهر تام بشری خود را
بر حد جمال مطلق رسانند و حضور او بوسیله عشق مجازی فایز بمحبت حقیقی گردانند سیم گرفتارانند
که حضور از وادی علم ترقی و عرصه احتجاب بیرون نهند از دنیه و چون از صور تجلیات مقطع
ساز نند با صورت دلبری و کرعشق بازند و دائما در این کشاکش مانده باشند شورش بیت که و بیت
در کلبه ما دل : بماندش تا قیامت پای در گل چهارم الوداکانند که نفس باده ایشان امیزه و پرست
و آتش شهوت ایشان تیز بوده و نعمت عشق وقتی از ایشان مستغفر است و اوقات حالت لطافت
در ایشان متمکن و این محبت شهوت مذموم است به نسبت با محبوبان و اللذه نسبت با اهل الله و محبان
از قبیل تجلیات اسم الظاهر است و نزد صاحب فصوص الحکم از شهود اعظم است قال رسول الله
احبب الی من دنیاکم ثلث الطیب و النساء و قرة عینی فی الصلوة باوجود آنکه اکل و ارباب
و ناز لسند است در این او رمان اع البصر و ما طغی و آنچه بر مجازان مسکند انند صورت شهوت
و طبیعت است نه حقیقت این با محبوبان حال ایشان را بر خود قیاس کنند و در وسواس نفسند بیت کس
بر خود قیاس پاک بازان : مشو دراز و شهوت رخش بازان : در آن آتش که موسی شد دلفروز : بسی
فرق تا نار جهان سوز : و چون مقداری از مقدمات و مطلبهات این طایفه معلوم کردی اکنون وارکه رخش
سر گردانند در بادیه حیرانی تنازی و خود را بسلا از تجلی اهل کمال که کاملان زمانند محروم نسازی بیت بشارت
تا بنازی و نجات از حجت : بیت منزل حق بجو بحکم تمام : تو دانی و تو دیر خود و السلام
قد تم تسوید هذه النسخه فی یوم رابع عشر شهر ربیع الاول ١٢٦٤

بسم الله الرحمن الرحیم و به نستعین

بعد از حمد پروردگار و درود مصطفی مختار چنین گوید مؤلف کلمات و ناظم این ابیات محسن بن
مرتضی الملقب بفیض اعاضه الله علیه من زوارف المعارف ما لایصل الیه فهم کل عارف که در اوان صبا که
هنوز طبع لطیف نسیم گرانی نعت ممیزم بود و هم در سن نیل ضبط قواعد نحو و صرف مینمودم رغبت تمام با شعار و ابیات اهل
معرفت و محبت میداشتم و همواره تخم حبل معاملات ایشان در زمین دل میکاشتم و از بهر اکتشاف اسرار آن
میکاشتم و بکتابت و حفظ آن میشتافتم و از رشحات کلمات ایشان قطرها می یافتم و نثار و نبود
سمع و بصر و کجه فواد لباس تجمل کمال می یافتم تا بحدی که در زمان شباب که آتش طبیعت در التهاب بود گاه گاه
با فکر بضاعت از سپاری معرفت و محبت بقدر حوصله بهره میبردم و فیضی که در آن دم میشد بقدر استطاعت
در لباس تمثیل و استعارت بضابطه نظم و خازن تالیف می سپردم و هر چند طبع سلیم در اطوار کمال
رهیده از شوق افزود میزد و سخن ابتدا از تربیت شد چنانکه هر یک از درجات محبت و معرفت از دیگری
میشود و مراتب هر یک برابر دیگری مقابل میگردد و در اصل محبت معرفت ممکن الحصول است
و در اصل معرفت محبت ممکن الحصول نه همچنین هر یک از درجات شوق و سخن که از درجات محبت و معرفت
ناشی میشود از دیگری کمال میگیرد و اصل هر یک از دیگری نه بوصول و حصول می پیوندد اگر چه هنوز از زیور عشق و عرفان
آگاهی نداشتم بر خود می بستم تا شاهد بحکم من تشبه بقوم فهو منهم بعشاق می پیوستم و همواره حلقه دار

دار سر زبان بر در اهل عرفان میکردم تا شاید بحکم من قرع بابا و لج ولج از زمره اهل عرفان گردم
بیت نگویم نسبتی دارم بنزدیکان درگاهت : که خود را بر تو می بندم بسالوسی و زراقی : پس این نغمات
منظوم را فراهم آورده در صحیفه ترتیب دادم تا متعطشان بوادی طلب که دقیقه ارادتی در بواطن ایشان مکنون
بوده باشد و اوسط الکرام محب طالبانه ذوق آتش میولانه در فیافی حرمان سرگردان مانده تشنه بدستیاری
این کلمات شورانگیز و این اشعار مهر آمیز نکنند شوق در کرده از آنچه خود را از مهاوی خذلان برون
کشند و از آن مهیا جرعه ای بچشند و بداند که سخن بمنزله قالب است و معنی بمنزله روح و یا سخن بمنزله پیمانه
است و معنی بمنزله راح و یا سخن بمنزله نافه مشک است و معنی بمنزله بوی و هر یک از سخن و معنی را درجات
و مراتب است بحسب تفاوت درجات سلاست الفاظ و متانت مبانی و سبب اختلاف مراتب مقاصد
و معانی بیت سخن خوب نگو بد هزار است یکی : ولی چو نیک نگو یکی هزار بود : و سخن نیک را باز انواع
و اصناف است چه کلامی که ظاهر آن حقیقة یحبهم و یحبونه و الذین امنوا اشد حبا لله غالب
کرد و با شوق این محبت مشحون گردد در وصف عشق حقیقی سخن گوید و از آن سرچشمه سلسبیل بهد سلطان
عشق بمقتضای الترهاب نار الله الموقدة التی تطلع علی الافئدة شرری چند بر جام این سخن میزند از حرارت
این مزاج مزاج شراب معنی آن سخن طعم زنجبیل بر دارد در ذایقه روح مستمع متعشق بحکم یحرق فی الدنیا
قلوب العاشقین و فی الاخرة جلود الفاسقین حرقت محبت احداث کند یسقون من کاس
کان مزاجها زنجبیلا عینا فیها تسمی سلسبیلا و کلامی که ظاهر آن شوق تعالی محبوب حقیقی غلبه کند
و تقرب باو جسته در وصف حقیقت سخن در پرده راند و بوئی از رحیق مختوم بمشام اهل عرفان
رساند و ساقی الست بمودی الاطلاق طال شوق الابرار الی لقائی و انی الیهم

اللهم لا تشکل شوقا قطره چند از ذروه تسنیم که چشمه مقربان است بر جام ان سخن ریزد تا از
لطافت ان مزاج مزاج شراب معنی ان سخن طعم قرب یابد و در ذایقه روح مستمع متقرب بمقتضای
من تقرب الی شبرا تقربت الیه ذراعا قرب احداث کند یسقون من رحیق
مختوم ختامه مسک فلیتنافس المتنافسون ومزاجه من تسنیم عینا یشرب بها المقربون
و گاهی که قایل در مرآت ناسوت جمال لاهوت ملاحظه کرد و معنی خلقنا الانسان فی احسن
تقویم در حسن صورکم فاحسن صورکم در نظرش جلوه گر اید و از سوی سخن راند که نشاه از شراب
ظهور دارد و دل اهل ذوق سنان دل بموجب ان الله جمیل یحب الجمال نمک ملاحتی در جام ان سخن بیزد تا شهد
حلاوت بران ریزد تا از شوری و شیرینی ان مزاج مزاج شراب معنی سخن طعم آتش گیرد در ذایقه روح مستمع
ستانی بحکم من استانس بالله استانس بکل شیء ملیح و وجه صبیح انسی حاصل شود و سقاهم
ربهم شرابا طهورا و گاهی که قایل را کمال حقیقی که موجب وصول است بمقصود در نظر آید در حکم و مواعظ سخن گوید
و از رحمت عباد الله فیض با دخط بشر ملاطف بر آمده بحکم ان من الشعر لحکمة وان من البیان لسحرا
روح تذکیری و روان تاثیری در جان سخن دمد تا از برودت ان مزاج مزاج شراب معنی سخن طعم کافور گرفته
در ذایقه مستمع سالک بمقتضای الا بذکر الله تطمئن القلوب برد الیقین احداث کند ان الابرار
یشربون من کاس کان مزاجها کافورا عینا یشرب بها عباد الله یفجرونها تفجیرا لاجرم التماس چنان نمود که
هر نوعی از ان انواع چهارگانه ترتیبی علاحده یابد و مسمی باسمی خاص شود که دال باشد بر مضمون قصاید و غزلیات
و رباعیات که مندرج است در تحت ان پس بعد از انکه مجموع در صحیفه منتظم شده بود باز انواع از یکدیگر جدا ساخته
انچه از قبیل اول بود مسمی بشوق العشق گردانیده و انچه از قبیل ثانی بشوق الحق و انچه از قبیل ثالث بشوق الجمال و انچه از قبیل

از قبیل رابع بشوق الکمال و چون اقسام معارف و حقایق و عالم معانی و قابل از ان وسیع تر است که بصور
محصوره الفاظ بوساطت وضع و دلالت متصدی اظهار ان تواند شد لاجرم بادو شیاری امثال و اشباه
پای تمکین و اقرار در میدان ابراز سر نزوان نمود لاجرم در اظهار مقدرات معانی بصور حروف حقیقه
بدقیقه مناسبتی که باکه از محسوسات دارد باسم او از ان تعبیر میکنند تا هم اهل معنی از ان حقایق محظوظ
گردند و هم اهل صورت مجازی از ان بی بهره نمانند و تلک الامثال نضربها للناس وما یعقلها
الا العالمون و ما هر یکی از الفاظ مجازیه متداوله را که بمنزله اصول است نسبت بدیگرها بیان کنیم که اشاره
بکدام معنی است از معانی حقیقت تا کسی را که اشنا باصطلاح قوم نباشد فی الجمله اشنایی بمعانی ابیات از ان
راه حاصل گردد مثل رخ و زلف و خال و خط و چشم و لب و شراب و ساقی و خرابات و خراباتی و بت
و زنار و کفر و ترسا و بعضی از متعلقات این مذکورات و از برای هریک استشهادی از ابیات گلشن
راز بیاوریم تا معانی مبین و مزین گردد و بالله التوفیق رخ و زلف رخ عبارت است از تجلی
جمال الهی بصفت لطف مانند لطیف و رئوف و تواب و محیی و هادی و امثال ان و زلف عبارت است
از تجلی جلالی الهی بصفت قهر مانند مانع و قابض و قهار و ممیت و منتقم و ضار در زلف نشان میکرد
تجلی جالیت نشان از ان دو صفت متقابل بهره و نصیب داده اند اینه روی زیبا را با تجلی جمالی
لطف از روی روشنی و نور مناسبتی تام و سلسله زلف چلیپا را با تجلی جلالی قهر از جهت
تیرگی و ظلمت و خفا مناسبتی تمام است و شاهد حقیقی که عبارت است از حقیقت باعتبار حضور و ظهور با انکه
در پرده هر جلالی جمالی مخفی و در ترکیب هر جمالی جلالی متوارست توان گفت که از وراء تتق هر جلالی جمالی نیز
جمالی پیدا از شعشعه انوار هر جمالی جلالی بجهات قال امیر المؤمنین ع سبحان من اتسعت

رحمته لاولیائه فی شدة نقمته واشتدت نقمته لاعدائه فی سعة رحمته و بزبان شرع
از تجلی جمالی بنور و از تجلی جلالی بظل اشاره شده قال الله تعالی الله نور السموات والارض
و قال سبحانه الم تر الی ربک کیف مد الظل و گاه از مطلق ماسوی بزلف تعبیر کنند چه همچنانکه
زلف پرده و نقاب روی محبوب است موجودات و کثرات تعینات بدرازی زلف و عدم انتهای
ان تعبیر می نماید بیت هر انچیزی که در عالم عیانست : چو عکسی ز افتاب ان جهانست : جهان چون
خط و خال و چشم و ابروست : که هر چیزی بجای خویش نیکوست : تجلی گه جمال و گه جلال است
رخ و زلف ان معانی را مثال است : صفات حق تعالی لطف و قهر است : رخ و زلف بتان را زان دو بهرست
چو محسوس آمد این الفاظ مسموع : نخست از بهر محسوست موضوع : ندارد عالم معنی نهایت : کجا بیند
مراو را لفظ غایت : هر ان معنی که شد از ذوق پیدا : کجا تعبیر لفظی یابد او را : چو اهل دل کند تفسیر معنی
بمانندی کند تعبیر معنی : که محسوسات از ان عالم چو سایه است : که این چون طفل و ان مانند دایه است
ولی تشبیه کلی نیست ممکن : ز جست وجوی او میباش ساکن : نظر کن در معانی سوی غایت : لوازم را
یکایک کن رعایت : بوجه خاص از ان تشبیه میکن : ز دیگر وجهها تنزیه میکن : و از تضاد و تخالف
اسماء و صفات در عالم ظهور گاهی بزلف و پیچش ان اشاره کنند که در استواء و اعتدال امتداد قد و قامت
حضرت الوهیت است که برزخ میان وجوب و امکان است زقدش راستی گفتیم سخن دوش سر زلفش
مرا گفتا که خاموش بیت کجی بر راستی زو گشت غالب : وزو در پیچش آمد راه طالب : و هر چه در مراتب
کثرت میبینی بحقیقت حلقه ای است از حلقهای بی نهایت ان زلف و هر دل که بهوا و هوس دربند است
بحلقه از حلقهای ان زنجیرست بیت همه دلها از و گشته مسلسل : همه جانها از و بوده مقلقل : معلق

معلق صد هزاران دل ز هر سو : نشد یک دل برون از حلقه او : گر او زلفین مشکین بر فشاند :
بعالم در یکی کافر نماند : و گر بگذاردش پیوسته ساکن : نماند در جهان یک نفس مؤمن :
حدیث زلف جانان بس دراز است : چه شاید گفت از او جای راز است : مپرس از من
حدیث زلف پرچین : مجنبانید زنجیر مجانین : و از تغیرات و تبدلات سلسله موجودات
که هر ساعتی بنوعی و حقیقتی دیگر است به بیقراری زلف تعبیر کنند گاه کثرت از وجه وحدت دور
شود صبح توجه رو نماید و گاه وجه وحدت در کثرت مستور گردد و در شام شرک در اید بیت بنماید زلف
او یک لحظه آرام : گهی بام آورد گاهی کند شام : ز روی زلف خود صد روز شب کرد : بسی بازیچهای
بوالعجب کرد : دل ما دارد از زلفش نشانی : که خود ساکن نمیگردد زمانی : از او هر لحظه کار از سر گرفتم : ز جان خویشتن دل بر گرفتم
ز جان خود بسر زلفش مشوش : که از روی دلی دارد بر آتش : و چون حقیقت هم در مظاهر پیدا
گشته و هم در مظاهر پنهان شده توان گفت که ظهور او عین خفاست و خفای او همچنین عین
ظهور سبحان من ظهر فی بطونه و بطن فی ظهوره بیت عالم فروغ نور حق دان : حق اندر وی ز پیدایست
پنهان : چو انوار حق روشن گشته از ذات : بگردد دور او روشن ز ابات : همه عالم
بنور اوست پیدا : کجا او گردد از عالم هویدا : نگنجد نور ذات اندر مظاهر : که سبحات جلالش
هست قاهر : و از نفحات انس که بمشام اهل عرفان و عشق برسد از تجلیات جمالیه و جلالیه که موجب
این ظهور و خفاست که از مقتضیات زلفست بعطر تعبیر نماید بیت کل آدم از ان دم شد مخمر :
که دارد بوی ان زلف معطر : خال و خط خال عبارت است از نقطه وحدت حقیقیه من حیث
الخفا که مبدا و منتهای کثرت اعتبار است و از ادراک و شعور اغیار محتجب و مختفی است چه سیاهی

و ظلمت موج خفاست بیت ز ابرو برخ نقطه خالش بسیط است : که اصل مرکز دور محیط است : از و شد
خط نفس کل آدم : ازان حال دل پرخون تباهست : ز خالش حال دل جز خون شدن نیست : کزان منزل
ره بیرون شدن نیست وخط عبارتست از ظهور حقیقت در مظاهر روحانیات چنانکه
خط بر رخ دلیل عالم ارواح گرد درست برآمده چرا که اعلام اقرب مراتب وجودست بحق جل و عز بیت رخ
اینجا مظهر حسن خدایست : مراد از خط جناب کبریایست : رخش خطی کشید اندر نکویی : که از ما نیست بیرون خوبرویی
و چون ظهور حیات ازلا در عالم ارواح است از خط بآب حیوان تعبیر نمایند بیت خط آمد سبزه زار عالم جان :
ازان کردند نامش آب حیوان : ز تاریک زلفش روز شب کن : ز خطش چشمه حیوان طلب کن : خضروار
ز مقام بی‌نشانی : بخور آب حیات از خط زنگانی : اگر روی خطش بازخوانی : زهی که کو خطش روی بکو دم
دل آن روی او و خط او دم : مگر رخسار او سبع المثانیست : که هر حرفی از و بحر معانیست : نهفته زیر هر
موی از و باز : هزاران بحر علم از عالم راز : چشم ولب عبارتست از شهود حق در عیان و استعدادات
ایشان را که صفت بصیر از وست جل شانه و از مطلق صفت زان روکه خلق و حاجات
با بو و اشاره نمایند و این هردو از مقتضیات تجلی جلال است که در اغلب موجب بعد و حرمان
و از استغنا و عدم التفات که مقتضی آنست که عالم را از نظر هستی در بیناور و بهستی خود بگذارد و مستی
و بیماری که از لوازم چشم تبان بلازم است تعبیر نمایند ولب و دهان عبارتست از روان بخشی
و جانفزایی که بزبان شرع ازان بنفخ روح تعبیر نمایند و از اقامه وجود که نگاه داشتن خلق است در مقام
هستی بقول کن بلب و دهان تعبیر نمایند و از خفای مصدر ان بتنگی دهان اشاره کنند و این هردو از
مقتضیات تجلی جمال است که موجب قرب و وصالست و از رسانیدن راحت بعد از محنت و چشانیدن

و چشانیدن می در عقب راحت که موجب خوف و رجاست بغمزه اشاره کنند چه غمزه
حالی است که از برهم زدن استغنا است چشم محبوبان در دل ربایی و عشوه‌گری واقع میشود و
و برهم زدن چشم عبارت از عدم التفاتست که از لوازم استغنا است و گشادن چشم اشارت
بمردمی و دلنوازی است و از نظر قبول مفهومی در کمال رحمت چشانیدن ذوق و وصال پیوسته تعبیر کنند
چرا که بجوزی و بجوزی در راه بیت خود برزدن بحصول آن موثر و با تجلی است و نیستی که لحظه لحظه اعیان عالم
را واقع است باید تجلیات و تکمیلات از مقتضیات جمال لب و جلال چشم است و با کمال استغنا
و عدم التفات چشم مستیش کاهی از کرم مردمی که از لوازم مستی است دلهای عشاق را
جمال معشوق مینوازد و لب جان پرورش دمی بیچاره کان عدم آباد را با فاضه فیض وجود چاره
کار میسازد و از نیستی بهستی می آورد بیت نگر ز چشم شاهد چیست پیدا : رعایت کن لوازم را
درینجا : ز چشمش خاست بیماری و مستی : ز لعلش گشت پیدا عین هستی : ز چشم اوست
دلها مست و مخمور : ز لعل اوست جانها جمله مستور : ز چشم او همه دلها جگرخوار : لب لعلش شفای جان بیمار :
بچشمش گرچه عالم در نیاید : لبش هر ساعتی لطفی نماید : دمی از مردمی دلها نوازد : دمی بیچارگان را چاره سازد :
از و هر غمزه دام و دانه شد : و ز و هر گوشه میخانه شد : ز غمزه میدهد هستی بغارت : ببوسه میکند
بازش عمارت : ز چشمش خون ما در جوش دایم : بغمزه چشم او دل میرباید : ببوسه لعل او جان میفزاید : ز لعلش جان ما مدهوش دایم
چو از چشم و لبش جویی کناری : مراین گوید که نه آن گوید آری : ز غمزه عالمی را کار سازد : ببوسه
هر زمان جان مینوازد : از و یک غمزه و جان دادن از ما : از و یک بوسه و استادن از ما شراب و شمع و ساقی
شراب عبارتست از ذوق و وجد و حال که از جلوه محبوب حقیقی در اوان غلبه بر دل سالک

عاشق وارد میشود و سالک را مست و بیخود میکند و بسیلان آن موجب هدم قواعد عقل و نقض معاقد هم اوست
که مبدا انشاء کثرت رسمی و ثنویت اعتباری میشود و ساقی عبارتست از حقیقت باعتبار ظهور در
هر مظهر که تجلی کرده باشد و ساقیان بزم کنایه از جمیع افراد انسان باشند چه اکثر را سیاحت ازین
دور راه میرسد و از تجلیات افعالی بجام تعبیر کنند و از تجلیات اسمائی و صفاتی بسبو و خم و از تجلیات ذاتی
ناشی میشود که موجب فنای ذاتی و بقای ذاتی اند بحر و قلزم و آن ذوق و وجد که از تجلی ذاتی ناشی میشود
که سالک را از لوث هستی پاک دهد و موجب فنای او گردد بشراب تعبیر نمایند بیت شراب و شمع ذوق
و نور عرفان : ببین شاهد که از کس نیست پنهان : شراب و شمع و شاهد جمله حاضر : مشو غافل
ز شاهد بازی آخر : شرابی بیخودی در کش زمانی : مگر از دست خود یابی امانی : بخور می تا ز خویشت وا
رهاند : وجود قطره با دریا رساند : شرابی خور که جامش روی یارست : پیاله چشم مست باده خوارست :
شرابی را طلب بی ساغر و جام : شراب باده خواری ساقی آشام : شرابی خور ز جام وجه باقی : سقاهم ربهم
او راست ساقی : طهور آن می بود کز لوث هستی : ترا پاکی دهد در وقت مستی : بخور می وا رهان خود را
ز سردی : که بدمستی بهست از نیک مردی : و هم عالم از غیب و شهادت مانند خمخانه اند از شراب محبت
و محبت فطری حق جل و علا و هر ذره از ذرات عالم چو یک خمخانه اوست و استعداد و قابلیت خاص که دارد پیمانه
شراب محبت اوست و پیمانه ازین شراب پر است بیت همه عالم چو یک خمخانه اوست : دل هر ذره پیمانه
اوست : خرد مست و ملایک مست و جان مست : هوا مست و زمین مست آسمان مست : شده زو
عقل کل حیران و مدهوش : فتاده نفس کل را حلقه در گوش : فلک سرگشته از وی در تکاپوی : هوا
در دل بامید یک بوست : ملایک خورده صاف از کوزه پاک : بجرعه ریخته دردی بر این خاک : عناصر گشته

گشته از یک جرعه سرخوش : فتاده گه در آب و گه در آتش : ز بوی جرعه کافتاد بر خاک : بر آمد
آدمی تا شد بر افلاک : ز عکس او تن پژمرده جان گشت : ز تابش جان افسرده روان گشت :
جهان خلق از و سرگشته دایم : ز خان و مان خود برگشته دایم : و آثار این شراب در حقیقت انسانی
بواسطه مرتبت قابلیت و استعداد او زیاده است از سایر موجودات و این حالت که اکثر افراد این
نوع حیران و سرگشته بیابان عشق و طلب اند و محبوب حقیقی را میجویند و مرشد و هادی میطلبند که ایشان را
بوصال او رهنمائی کند و از خود برهانند بیت یکی از بوی دردش عاقل آمد : یکی از رنگ صافش ناقل آمد :
یکی از نیم جرعه گشته صادق : یکی از کاسه‌ای گشته عاشق : یکی دیگر فرو برده بیکبار خم و خمخانه و ساقی و میخوار :
کشیده جمله و مانده دهن باز : زهی دریادل رند سرافراز : در آشامیده هستی را بیکبار : فراغت
یافته از اقرار و انکار : شده فارغ ز زهد خشک و طامات : گرفته دامن پیر خرابات : خرابات
و خراباتی و خراب آباد عبارتست از وحدت صرف و اطلاق یکت که رسوم تعینات را در آنجا عین
باشد و نه اثر خواه افعالی باشد خواه صفاتی یا ذاتی و خراباتی اشارت است بسالک عاشق لاابالی
که از قید رویت تمامی افعال و صفات حق تمکین خلاصی یافته افعال و صفات جمیع اشیا را محو افعال
و صفات الهی داند و هیچ فعل و صفتی بخود و دیگری منسوب ندارد و خراباتی شدن از خود رهایی است
خودی کفرست اگر خود پارسائیست : نشانی داده اند اهل خرابات : که التوحید اسقاط الاضافات :
خرابات از جهان بیمثالیست : مقام عاشقان لاابالیست : خرابات آستان لامکانست :
خراباتی خراب اندر خرابست : که در صحرای او عالم سرابست :
خرابات بیحد و نهایت : نه آغازش کسی دیده نه غایت : اگر صد سال در وی میشتابی :

نه خود را نه کس را بار یابد • گروهی اندر وی پا و با سر • همه نه مؤمن و نه نیز کافر • شراب بیخودی در سر گرفته • ترک جمله خیر و شر گرفته • شرابی خورده هر یک بی لب و کام • فراغت یافته از ننگ و از نام • حدیث ماجرای شطح و طامات • خیال خلوت و نور کرامات • ببوی دردی از دست داده • ز ذوق نیستی مست اوفتاده • عصا و رکوه و تسبیح و مسواک • گرو کرده بدردی جمله را پاک • میان آب و گل افتان و خیزان • بجای اشک خون از دیده ریزان • دمی از سرخوشی در عالم ناز • شده چون شاطران گردن افراز • گهی از روسیاهی رو بدیوار • گهی از سرخ رویی بر سر دار • گهی اندر سماع و ذوق جانان • شده پا و سر چون چرخ گردان • بهر نغمه که از مطرب شنیده • بدو وجدی از آن عالم رسیده • سماع جان نه آخر صوت و حرفست • که در هر پرده صوتش شگرفست • ز سر بیرون کشیده دلق ده تو • مجرد گشته از هر رنگ و هر بو • شده زان صوفی صافی ز اوصاف • بکان حاک خرابی پاک رفته • ز هر چه آن دیده از صد یک نگفته • گرفته دامن رندان خمار • ز شیخی و مریدی گشته بیزار •

و بیت خرابات عبارتست از مرشد کاملی که مرید را از گرد رسوم و عادات سید ارد و راه فقر و فنا سپارد بت و خواه باعتقاد وجوب طاعت و تعظیم چون مشایخ کبار و خواه با فراد حی چون انبیا عرف مجازی و سایر اعتبار مانند جامعیت در هم و دینار پس اگر پرستش آن از آن روست که مظهر حق جل و علا و حق در او تجلی کرده باسمی از اسما و صفتی از صفات حسنی آن بت عارفانست در پرستش آن پرستش خالق است نه جمیع موجودات صورت حق است سبحانه و حق روح همه است و از اینجاست که گفته اند ما رأیت شیئا الا و رأیت الله قبله او معه و الا بت شرکت است و حق منزه از آن تعالی شانه عما یقولون و گاه اسم بت را مخصوص سازند بکامل و مرشدی که قطب زمان است و محبوب حقیقی باعتبار جمیع اسما و صفات در او جلوه گر آمده و باعتبار جامعیت پرستیده شده نه به جمیع

و زنار عبارتست [illegible]

جمیع موجودات خواه بالطبع و خواه بالاراده بدوست و قبله کاینات از جمیع جهات اوست • و زنار عبارتست از بستن عقد خدمت و طاعت • بیت • بت اینجا مظهر عشقست و وحدت • بود زنار بستن عقد خدمت • چو کفر و دین بود قایم بهستی • بود توحید عین بت پرستی • چو اشیا هست هستی را مظاهر • از آن جمله یکی بت باشد آخر • نکو اندیشه کن ای مرد عاقل • که بت از روی هستی نیست باطل • بدان کایزد تعالی خالق اوست • ز نیکو هر چه صادر گشت نیکوست • وجود آنجا که باشد محض خیرست • وگر شری است در وی آن ز غیرست • مسلمان گر بدانستی که بت چیست • بدانستی که دین در بت پرستیست • وگر مشرک ز بت آگاه گشتی • کجا در دین خود گمراه گشتی • ندید او از بت الا خلق ظاهر • بدین علت شد اندر شرع کافر • تو هم گر زو نبینی حق پنهان • بشرع اندر نخوانندت مسلمان • درون هر بتی جانیست پنهان • بزیر کفر ایمانیست پنهان • بت و ترسابچه نوریست باهر • که از روی بتان دارد مظاهر • کند او جمله دلها را وثاقی • گهی گردد مغنی گاه ساقی • زهی مطرب که از یک نغمهٔ خوش • زند در خرمن صد زاهد آتش • زهی ساقی که او از یک پیاله • کند بیخود دو صد هفتاد ساله • رود در خانقه مست شبانه • کند افسون صوفی را فسانه • اگر در مسجد آید در سحرگاه • نه بگذارد در او یک مرد آگاه • رود در مدرسه چون مست مستور • فقیه از وی شود بیچاره مخمور • ز عشقش زاهدان بیچاره گشته • ز خان و مان خود آواره گشته • یکی مؤمن دگر را کافر او کرد • همه عالم پر از شور و شر او کرد • خرابات از لبش معمور گشته • مساجد از رخش پر نور گشته • همه کارم ز روی شد میسر • بدو دیدم خلاص از نفس کافر • دلم از دانش خود صد حجب داشت • ز عجب و نخوت و تلبیس پنداشت • درآمد از درم آن بت سحرگاه • مرا از خواب غفلت کرد آگاه • ز رویش خلوت جان گشت روشن • بدو دیدم که تا خود چیستم من •

چو کردم در رخ خوبش نگاهی • برآمد از میان جانم آهی • مرا گفتا که ای شیاد سالوس • بسر شد عمرت اندر ننگ و ناموس • ببین تا علم و زهد و کبر و پنداشت • ترا ای نارسیده از که واداشت • نظر کردن برویم نیم ساعت • همی ارزد هزاران ساله طاعت • علی الجمله رخ آن عالم آرای • مرا با من نمود آندم سراپای • سیه شد روی جانم از خجالت • ز فوت عمر و ایام بطالت • چو دید آن بت که روی چون خورشید • ببریدم من ز جان خویش امید • یکی پیمانه پر کرد و بمن داد • که از آب وی آتش در من افتاد • کنون گفت ازین می بی رنگ و بی بوی • نقوش لوح هستی را فرو شوی • چو آشامیدم آن پیمانه پاک • در افتادم ز مستی بر سر خاک • کنون نه نیستم در خود نه هستم • نه هشیارم نه مخمورم نه مستم • گهی چون چشم او دارم سرخوش • گهی چون زلف او باشم مشوش • گهی از خوی خود در گلخنم من • گهی از روی او در گلشنم من • نظر کردم بدیدم اصل این کار • نشان خدمت آمد عقد زنار • نباشد اهل دانش را معوّل • ز هر چیزی مگر بر وضع اول • میان در بند چون مردان بمردی • درآ در زمرهٔ اوفوا بعهدی • برخش علم و چوگان عبادت • ز میدان در ربا گوی سعادت • ترا از بهر این کار آفریدند • چو پدر علم و مادر هست اعمال • بسان قرة العین است احوال • نباشد بی پدر انسان شکی نیست • مسیح اندر دو عالم جز یکی نیست • رها کن ترهات و شطح و طامات • خیال نور و اسباب کرامات • کرامات تو اندر حق پرستیست • جز آن کبر و ریا و عجب و هستیست • همه روی تو در خلق است زنهار • مکن خود را بدین علت گرفتار • بگرد جمع با عادت عبادت • عبادت میکنی بگذر ز عادت •

کفر و ترسایی • کفر حقیقی عبارتست از پوشیدن وجود کثرات و تعینات بوجود حق و این کفر عارفانست و این بعینه نزد ایشان معنی اسلام حقیقی و ایمانست و کفر حقیقی عامه بر عکس اینست و این نیز نزد ایشان

اگر چه خلق بسیار آفریدند

این قوم و هیئت یعنی پوشانیدن وجود حق بوجود اغیار و درآمدن از در توجه بانکار و اسلام مجازی عبارتست از معنی متعارف اسلام با اعتقاد مغایرت وجود ممکنات مر وجود حق را سبحانه • بیت • ز اسلام مجازی گشت بیزار • که را کفر حقیقی شد پدیدار • و ترسایی عبارت است از تجرید و تفرید و خلاص از ربقهٔ تقلید و ترک قیود و رسوم و عوایق و رفض عادت و ناموس خلایق چه این صفت بر حضرت عیسی علی نبینا و علیه السلام و امت او که ترسا عبارت از ایشان است غالب بوده و ترسابچه مرشد کامل است که نسبت کامله او در ولادت معنوی بکاملی دیگر که متصف بصفت ترسایی و تجرد و انقطاع بوده باشد میرسد سلسله منتهی شود بحضرت رسالت صلی الله علیه و سلم • بیت • ز ترسایی غرض تجرید دیدم • خلاص از ربقهٔ تقلید دیدم • جناب قدس وحدت دیر جانست • که سیمرغ بقا را آشیانست • ز روح الله پیدا گشت این کار • که از روح القدس آمد پدیدار • هم از الله در پیش تو جانیست • که از روح القدس در وی نشانیست • اگر یابد خلاص از نفس ناسوت • درآید در جناب قدس لاهوت • هر آنکس کو مجرد چون ملک شد • چو روح الله بر چارم فلک شد • بمردی وار رهان خود را چو مردان • ولیکن حق کس ضایع مگردان • ز شرع ار یک دقیقه گردی مهمل • شوی در هر دو کون از دین معطل • حقوق شرع را زنهار مگذار • ولیکن خویشتن را هم نگه دار • زن و فرزند بت الا که هم غم • بجا بگذار چون عیسی مریم • چنین شو ز هر قید و مذاهب • درآ در دیر دین مانند راهب • ترا تا در نظر اغیار و غیر است • اگر در مسجدی آن عین دیر است • چو برخیزد ز پیشت کسوت غیر • شود بهر تو مسجد صورت دیر • نمیدانم بهر حالی که هستی • خلاف نفس خود میکن که رستی • بت

بت و زنار و ترسا و ناقوس : ترسا رسته همه باز ترک ناموس : اگر خواهی که گردی بنده
خاص : مهیا شو برای صدق و اخلاص : برو خود را از راه خویشتن برکن : بهر لحظه ایمانی ز سر کن
بباطن نفس ما چون هست کافر : مشو راضی بدین اسلام ظاهر : ز نو هر لحظه ایمان تازه گردان : مسلمان
شو مسلمان مسلمان : بسی ایمان بود کز کفر زاید : نه کفر است آن کزان ایمان فزاید : ریا و سمعه و ناموس
بگذار : بیفکن خرقه و بربند زنار : چو پیر ما شو اندر کفر فردی : اگر مردی بده دل را بمردی : بترسازاده
ده دل را بیکبار : مجرد شو ز هر اقرار و انکار : تم ما اردنا ذکره فی دیباجة الاشواق و بالحری ان تسمی باشواق

و فاقا ائتم من شر انکار اهل النفاق
فالناس زمن الیه من واق ح
تمت بید العبد المشتاق
الی مبدأ الانفس و الآفاق
۱۲۶۴

عبد الله ... ابن ... الحسینی
الفقیر ... ۱۲

زاهد اگر دارد نزاری بر جمیع بلاد
غم زنبسکه گرد فراق سیلان
در پیش نظر آن دل تنهایان
... ینده کی ... نقش اولان

وشرف منظالعه بعضی از فضلا نامدار که ایشان را بابن ضعیف بمقدار التفات می بود فرمود
کم بروایشان فرمودند که کتابی در شرح مشکلات و طرق ترتیب مرکبات نیکو در این رساله مبین شده
باز واید و فواید فواید از علامات امراض و امارات اعراض وغیرها باید نوشت تا از بسط لفظ ان
کافه انام از خواص و عوام مستفید گویند لاجرم عنان قلم بصوب این مرقوم که بجامع الفواید موسوم است
معروف گشته امیدواری بعنایت باری عز شانه آنست که بعز استماع و مین رضا مفروز و منظور
گردد الان وقت للشروع فی المقصود بعون الملک المعبود علاج امراض مطلق صداع خواه بسبب
خلطی از اخلاط بود خواه چیزی دیگر رباعی ای دیده ز درد سرد لت بیخ و محنا : مرکب حرکت
کن و از طلب راحت را : خطمی و بنفشه و سبوس گندم : مجموع بجوشان و در آتش نه یا صفت
پاشوره مذکور گل خطمی و بنفشه هر یک شش سبوس گندم سه مشت همه را در پنج کاسه آب بجوشانند
تا بنیمه آید نیم گرم پاشویه کنند صداع دموی علامتش سرخی چشم و روی و شیرینی دهان است
رباعی ای درد سرت گشته از خون پیدا : کز توالی رگ سر و رو بگشا : شربت گلاب
و قند و آب لیمو : ترتیب کن ماش و عدس ساز غذا صفت شربت مذکور قند سفید ده مثقال
در هفت قاشق آب حل کرده و صاف کرده نیم یک قاشق آب لیمو نیم قاشق گلاب اضافه نمایند
و ناشتا رغبت فرمایند صداع صفراوی علامتش تلخی دهان و زردی چشم و روی است رباعی
در درد سر ار بود ز صفرا : صندل مکش با آب گشنیز طلا : از شربت طلب شراب
نارنج : و از اغذیه کشک جو و ماش و اکرا صفت طلای مذکور صندل سفید نیم مثقال
در نیم پیاله گلاب و آب گشنیز تر حل کرده بلته کتان کهنه بآن زمان طلا کنند صفت شربت نارنج

صفت شربت نارنج قند سفید شصت مثقال صاف کرده بوی کف بر داشته و نزدیک بقوام او بهم
بجوشانند تا بیک غلظ لعوق بعد دیگ سال فرو گیرند و بیست مثقال آب نارنج اضافه نموده هر صباح
یک قاشق در هفت قاشق آب حل کرده ناشتا میل فرمایند مسهلی که در مرض مذکور صفراوی شاید داد
بعد از نضج صفرا و ظهور اثر آن از صفای قاروره و غیر آن صفت منضج صفرا بنفشه و گل سرخ
و تخم کاسنی نیم کوفته از هر یک دو مثقال آلو بخارا خوب سپستان پنج عدد همه را در یک پیاله
آب بجوشانند تا بنیمه آید صاف کنند و بقند سفید شیرین کرده نیم گرم بیاشامند و غذا
نخود آب گوشت کوفته و ماش مقشر و مرغ جوان با گوشت تغار و گشنیز تر با اسفناج و قرنفل آب
تمر هندی کنند و در روز دارو یک قاشق خورند رباعی بیمار سر هر که شد ز صفرا باید که خورد
زبهر دفع صفرا : با حب بنفشه بانقوع مسهل : با آب انار و شیرخشت اعلا صفت حب بنفشه
بنفشه دو درم تربد یکدرم رب السوس و لوبت هلیله زرد از هر یک نیم درم محموده مشوی و انیسون
از هر یک دانگ همه را کوفته و بیخته با آب حل کرده حبها ساخته فرو برند صفت نقوع مسهل سنا مکی
خالص پنج مثقال هلیله زرد و تخم کاسنی نیم کوفته و گل نیلوفر در پاره از هر یک دو مثقال تمر هندی
ده مثقال سپستان سی عدد همه را یک روز و یک شب در چندان آب که از بالای آن دو انگشت
بگذرد و نگذاشته بعد صاف کنند و بیست مثقال شیرخشت شیره دار در آن حل کرده صاف
کرده نیم گرم رغبت نمایند صفت آب انار و شیرخشت بیست مثقال در بیست مثقال گلاب
حل کرده چهل مثقال آب انار ترش که با تخم آن فشرده باشند اضافه نمایند و نیم
گرم بیاشامند صداع بلغمی علامتش گرانی سر و بسیاری خواب و سستی اعضا است

اعضا است رباعی از اکر صداع بلغمی شد پیدا : کو روغن قسط و فرفیون ساز طلا :
شربت ز طبیخ بادیان ساز و بهند : طیار کنند که بهتر از ایار غذا صفت روغن قسط
قسط چهار مثقال سلیخه و فلفل و عاقرقرحا و فرفیون از هر یک یک پیاله آب جوشانند تا بنیمه آید
صاف کنند و هشتاد مثقال روغن زیت با کنجد اضافه نموده بجوشانند تا روغن بماند صفت
روغن فرفیون فرفیون و قسط و پودنه کوهی از هر یک دو مثقال جندبیدستر و عاقرقرحا از هر یک
مثقال کندش و میویزج از هر یک نیم مثقال همه را نیم کوب ساخته در پیاله آب یا شراب بجوشانند
تا بنیمه آید صاف کنند و هفتاد مثقال روغن زیت با کنجد اضافه نموده بجوشانند تا روغن
بماند بادیان نیم مشت در یک پیاله و نیم آب بجوشانند تا به نیم پیاله آید صاف کنند و بده مثقال طبیخ بادیان
شهد یعنی عسل شیرین کرده نیم گرم بیاشامند صفت مسهلی که در بیماری بعد از نضج بلغم بلغمی دهند
و ظهور اثر آن از اعتدال قوام قاروره و غیره صفت منضج بلغم مذکور بادیان و بادرنجبویه و انیسون
و پرسیاوشان از هر یک دو مثقال انجیر پنج عدد همه را در یک پیاله آب بجوشانند تا بنیمه آید
صاف کنند و ده مثقال گل قند اعلا در آب حل کرده و صاف کرده نیم گرم ناشتا نمایند و غذا
نخود آب کنند صفت گل قند عسلی برگ گل سرخ تازه نیم کوفته به یکمن عسل آمیزند
و چهل روز در آفتاب نهند و با برگ گل خشک نیم مشت بکوبند و بگلاب تر کرده نزدیک
بدو عشر و یک من عسل آمیخته دو سه جوش دهند رباعی از بلغم اگر مرض تو را شد پیدا :
زان بیش که افکند تو را از پا : اخراج کنش بحب اصطمخیقون : با حب
ایارج یا حب قوقایا حب اصطمخیقون تربد و صبر سقوطری و حب النیل از هر یک

دو مثقال ... سه مثقال ... بکوبند ...

نیم درم بسفایج و پوست هلیله زرد از هر یک ربع درم شحم حنظل و محموده از هر یک نیم دانگ
همه را بکوبند و بیزند و نیم درم غاریقون بموبینه بیز گذرانیده اضافه باب کرفس یا بادیان
سرشته و حبها ساخته فرو برند **صفت حب ایارج** تربد یکدرم حب النیل و انیسون از هر یک
نیم درم شحم حنظل دانگی نمک هندی و نمک همه را کوفته و بیخته نیم درم غاریقون بموبینه بیز گذرانیده
و یکدرم ایارج فیقرا اضافه نموده باب بادیان خمیر کنند و حبها ساخته فرو برند **صفت حب**
ایارج فیقرا مصطکی و زعفران و حب بلسان و عود بلسان و اسارون و سلیخه
و دارچینی از هر یک مثقالی صبر سقوطری شش مثقال و بعضی شانزده مثقال گیرند همه را کوفته
و بیخته در شیشه نگاهدارند **صفت حب قوقیا** صبر سقوطری و عصاره افسنتین یا برگ او
و مصطکی از هر یک درمی محموده و شحم حنظل از هر یک دانگ همه را کوفته و بیخته باب کرفس یا بادیان
سرشته و حبها ساخته فرو برند **صداع سوداوی** علامتش تیره گی رنگ و فکر فاسد است دباغ
که در دستر آسیب رسد سودا : از دستمیه شربت افیتمون را : از سر خود واگر او بخود سازد غذا :
و از روغن بابونه و بادام طلا **شربت افیتمون** افیتمون هفت مثقال در خریطه کرده
در یک پیاله آب جوشانیده مانند تا مزه خود را بآب دهد پس بیفشارند مثقال قند سفید صاف آمیخته
بقوام آورند و هر صباح یک قاشق در هفت قاشق آب حل کرده ریخته خورانند **صفت**
روغن بابونه بابونه تازه سی مثقال روغن کنجد صد مثقال در شیشه کنند و چهل روز در آفتاب
نهند یا بابونه خشک نیم مثقال در یک پیاله آب جوش دهند تا به نیمه آید صاف کنند و نیم پیاله
روغن کنجد ضم ساخته بجوشانند تا روغن بماند **صفت روغن بادام** بادام هفت سی مثقال

مثقال قند سفید پنج مثقال بکوبند و قطره چند آب گرم بروی پاشند و در طبق مسی که بر
روی آتش گذاشته باشند بمالند تا روغن بیرون آید **اشاره بسهلات** که در علتهای
سودائی نافع است بعد از نضج سودا و ظهور اثران از رجاع در قاروره و غیره **صفت منضج**
سودا اسطوخودوس و بادرنجبویه و گاوزبان و پرسیاوشان و بادیان و اصل السوس
مقشر نیم کوفته از هر یک دو مثقال همه را کوفته در یک پیاله آب جوشانند تا به نیمه آید
و صاف کنند و بقند سفید شیرین کرده نیم گرم ریخته باشند غذا آب نخود نیم کوفته و گوشت
ماکیان فربه و دارچینی در غفران و منضج **دباعی** که در مرض تو چون از سودا پیدا :: باشد
که نشست پاک نخوا از سودا :: معجون نجاح یا حب افیتمون :: یا حب اسطوخودوس تناول
فرمایند **صفت معجون نجاح** هلیله سیاه و پوست هلیله کابلی و پوست بلیله و آمله
از هر یک هفت مثقال اسطوخودوس و بسفایج و افیتمون و تربد از هر یک سه مثقال و نیم همه را
بکوبند و بیزند و لاجورد مغسول و غاریقون بموبینه بیز گذرانیده از هر یک دو درم اضافه
و بدو چندان عسل سرشته شربتی از سه مثقال تا پنج مثقال علولها کم فرو برند **صفت**
حب افیتمون افیتمون یکمثقال بسفایج نیم درم خربق سیاه و نمک هندی از هر یک ربع
درم اسطوخودوس دو دانگ ایارج فیقرا که صفتش در صداع بلغمی گذشت و غاریقون بموبینه
بیز گذرانیده از هر یک نیم درم اضافه نموده باب خمیر کنند و حبها ساخته فرو برند **صفت**
حب اسطوخودوس افیتمون و بسفایج از هر یک ربع درم تربد و پوست هلیله کابلی و پوست هلیله
زرد و صبر سقوطری از هر یک نیم درم شحم حنظل دانگی همه را بکوبند و بیزند دو دانگ غاریقون

بموبینه بیز گذرانیده اضافه نمایند و باب خمیر کرده حبها ساخته فرو برند **صداع که**
از تبش رسد علامتش تقدم مقارنت آفتاب و گرمی سر و خشکی دهان است
دباعی اگر گرمی آفتاب هر که را : برگشت مزاج و درد سر شد پیدا : آب گل خطمی
و لعاب اسپغول : آمیخته کرده بر سر طلا **صداعی که از سردی هوا رسد** علامتش تقدم ملاقات
برودت هوا و سردی سر و سفیدی بول است **دباعی** گر درد سر تو ز سردی هوا : زان سان
که شنوا ز آن صداع شد پیدا : مرزنگوش و لادن و مشک و عنبر و روغن زیت حل کن و ساز طلا
صفت طلای مذکور مرزنگوش نیم مثقال عنبر لادن گداخته یکمثقال روغن زیت یا کنجد کرم که
ده مثقال همه را بهم آمیزند و صلایه کنند نیم گرم طلا نمایند **علامت** **بیلنی** **در صداع** هر کس که صداع رنجه دارد او را
: بر سر قطرات درد بارد او را : از بینی او چه ریم آید یا خون : البته صداع واگذارد
او را : آمدن ریم و خون از بینی علامات جیده است بسبب آنکه دلالت کننده است
بر نضج ماده و دفع طبیعت آنرا **صداع شقیقه** یعنی درد نیم سر **دباعی** از درد شقیقه اگر
بکشد رنج علاج تدبیر آفتاب : با صمغ بلوط زعفران و افیون : وانگه بهر طلا خمیر سازش
بگلاب **صفت طلای** افیون مذکور صمغ عربی یکمثقال افیون نیم مثقال زعفران نیم
دانگ همه را کوفته و بیخته بگلاب خمیر کنند و بر روی کاغذ تنک ساخته بر شقیقه خود چسبانند
سرسام یعنی آماس پرده از پرده که بر روی مغز سر کشیده شده علامتش درد موی سر
دائم و هذیان و خنده و سرخی زبان است **دباعی** سرسام کرم اگر بود از صفرا : باشد
چه زخون بده شراب عناب : از ماش و کدو غذا کنی کلخچه سازد از صندل

صفت طلا صندل سفید نیم مثقال در هفت مثقال آب سیب و ده مثقال آب کشنیز تر و پنج مثقال
گلاب حل کرده در شیشه کنند و زمان زمان بدماغ دارند **هم در علاج سرسام** چون
از صفرا باشد علامتش تب دائمی و هذیان و بدخوابی است **دباعی** سرسام چو عارض شود
از صفرا است : صفرا و عفونتش بگو از جا است : باید که حزری تطوع الگو نهند :
در آب گل بنفشه و ستد یا بت **نطوع آن** عبارت از آن باشد که ادویه را در آن
گذاشته باشند و صباح صاف کنند **آب گل بنفشه** آنست که گل بنفشه را در آن
جوشانیده باشند **هم در علاج سرسام** چون از بلغم باشد علامتش تب دائمی
باشد و هذیان **دباعی** از بلغم اگر پدید شد سرسام : از زردی غم لب آمده جانت :
: تدبیر تب بلغمی باید کرد : باشد که ز دفع او برآید کامت : تدبیر تب بلغمی
در علاج باقی بتو اخواهم آمد انشاءالله **علامت بد** در سرسام **دباعی** هر کس که ز سرسام ذلیل آمده آن
: بر بستر بیخودی علیل آمده است : لولش چو چنان شده است بر صورت است
: بر آمدن مرگ دلیل آمده است **مانند** **بول** در سرسام دال است بر موت لو اسطه اینکه بر آمدن است
توجه ماده بجانب دماغ **علامت نیک** در سرسام **دباعی** سرسام کشد چو رخت علت بیرون :
بیلند برآن و بیرون آن کو است : کر منفجر آید عروق مقعد : در جمع ماکند بیرون آن کوست
انتفاخ یا و کردنش و آماس کهنه است **نسیان** یعنی فراموشی علامتش در بلغم کاندر است
و رطوبت بلغمی و آب خوشی دهان و بسیاری خواب است **دباعی** نسیان چو ترا منغص اوقات
باشد همه وقت از فن برنشان احوالت : هر روز برای دفع آن بس باشد : از ماده بخوان آن یکمثقال

صفت مادة الحیوة که معجون فلاسفه نیز گویند مغز فلفوزه و مغز جوز هندی از هر یک
ده مثقال مویز دانه بر آورده پنجاه مثقال بکوبند و در سیصد مثقال عسل کداخته حل کنند و فلفل
و دار فلفل و زنجبیل و دارچینی و پوست هلیله و املج و شیطرج و دراونه مدحرج و بیخ بابونه
و حشیشة السقیف از هر یک ده مثقال تخم بابونه را بکوبند و بیزند و همه را باهم سرشته هر صباح از یک مثقال
تا ده مثقال غلوله کرده فرو برند و غذا کباب یا قلیه خشک خورند حمق و رعونت که عبارت
از بطلان و نقصان فکر است چون از مادهٔ سرد و تر بود علامتش کرانی سر و بسیاری خواب
و ضرر یافتن از چیزهای سرد است دباعی ای قدر تو از حمق و رعونت شده پست در کار
تو زین عارضه صد گونه شکست از روز معجون بلادر مجوز البته از آن بلا بدین خواهی رست
صفت معجون بلادر فلفل دار فلفل و قسط و وج و شونیز از هر یک ده مثقال سداب و حنظل
و دراونه مدحرج و حب الغار و جندبیدستر و شیطرج و خردل از هر یک پنج مثقال همه را بکوبند و بیزند
و بدو بیست و پنجاه مثقال عسل کداخته و ده مثقال روغن جوز و چهار مثقال و نیم عسل بلادر سرشته
هر صباح یکدرم غلوله کنند و فرو برند و غذا قلیه خشک یا کباب خورند صفت روغن
جوز جوز سی مثقال قند سفید پنج مثقال بکوبند و قطره چند نمک آب گرم بر وی پاشند و بدستور
روغن بادام که در صداع سوداوی مذکور شد روغن بگیرند طریق گرفتن عسل بلادر ظرف بلادر
که از جانب درخت بود ببرند چنانچه عسلی نمایان شود پس باید کم کرده بگیرند و بلادر را بر آتش نهاده
فشرده دارند تا عسلی که در آن است بیرون آید جمود که کنایه از باطل شدن حس است و حرکت
بیمار و باقی ماندن او بر آن شکل که بعد از این حال بود دباعی چون بیخبر و جمود گردد حادث رنجی

رنجی که تو را نبود گردد حادث کر اهل دوا اعلت فرمایند صحت دانم که زود گردد حادث هم در جمود
هر که که بود جمود از جسم و روح از روی نشود دست متاع صحت تاراج از نجا که مباشر علاج تو شوند
باید که کنند خلط سودا اخراج اخراج سودا از راه شوری حقنه کنند که مذکور می شود و در حین شوری بکی
از مسهلات که در صداع سوداوی گذشت صفت حقنه که اخراج سودا کند سنا مکی قاضیه پنج مثقال
بسفایج نیم کوفته سه مثقال بنفشه و بادیان و پرسیاوشان و بابونه و ساق نیلوفر از هر یک ده مثقال سپستان
سی عدد و همه را در یک کاسه آب جوش دهند تا به نیمه آید صاف کنند و شکر سرخ و مغز فلوس از هر یک
ده مثقال در آب آن حل کرده و صاف کرده ده مثقال روغن بادام و سه مثقال روغن بابونه و بنفشه
که هر یک در صداع سوداوی گفته شد اضافه نمایند و نیم گرم حقنه کنند سبات سبات خوابی است
که در غایت گرانی علامتش از بلغم آب رفتن و دهان و رطوبت بینی و نرمی نبض و بطئی و بول است
دباعی هر کس که بود سباتش از راه علاج باید که بیاشام ایارج و همسباح از بوره و مقل
... فسا زیرک بود او را از برای باب صحت مفتاح صفت شیاف مقل مرکوز مقل ازرق نمک
بوره ارمنی با نمک پنج مثقال بکوبند و بیزند و با آب بادیان سرشته شیاف سازند هم در
سبات از عارضه سبات کردی چو کرج کرد دبدبت فسرده بر صورت سبح زنت
علاج ار نه بهر تو کنند باید زغم تو دوستان را آوخ ذکر علاج که سبات و جمیع علتهای
بلغمی را نافع بود سنا مکی پنج مثقال قنطوریون دقیق و پرسیاوشان و بادیان و شبت و حلبه
و بابونه از هر یک ده مثقال انجیر پنج عدد همه را در یک کاسه آب جوش دهند تا به نیمه صاف کنند
و ده مثقال قاینید یا شکر سرخ و ده مثقال مقل ازرق و ده درم بوره ارمنی با نمک در آب

آن حل کرده صاف کرده یکمثقال تربد و نیم زنجبیل کوفته و بیخته و پنجمثقال روغن کنجد اضافه نمایند
و نیم گرم عمل نمایند سهر که بیخوابی است از حد اعتدال در گذشته چون از صفرا بود علامتش
خشکی چشم و بینی و زردی قاروره دباعی صفرا چه شود چنانکه خواب نیاید کر میل شود مسهل و آب
شاید چون منقیه کرده است آب خشخاش هر روز بیاب چو نطولت باید نطول
نشئی عبارت از آن بود که آن نشئی را در وی جوش دهند و بر عضو بزنند هم در علاج
سهر ای بیخواب تو چو که فزون شده از حد افیون که بود پسند استاد خرد در روغن بنفشه
حل کن و بیار علاج از شقه ای ... از آن بر سر خود صفت روغن بنفشه گل بنفشه تازه پانزده
مثقال روغن بادام که صفتش در جمود گذشت صد مثقال در سرشته کرده چهل روز در آفتاب نگاه دارند
یا گل بنفشه خشک نیم مشت در یک پیاله آب جوش دهند تا به نیمه آید صاف کنند و نیم پیاله
روغن بادام اضافه نمایند و بجوشانند تا روغن بماند علاج بیخوابی در بیخوابی دباعی بیمار تو هر وقت
که خوابش باید کو در پی رفع او نشوی می شاید با بیخوابی اگر بود سرفه خشک بگذار که
خواب راحتش بر باید جنون در ورطهٔ دیوانگی هر کس که فتاد اول باید مسهل سودائیش داد و او
چیزی که برد غم ز دل و سازد شاد معدلات مفرحه سرد مزاج را امثال عود و عنبر است و گرم مزاج را
نظیر صندل و کافور است هم در علاج جنون دباعی هر تن که از و بدیده عقل نمود آثار و علامات
جنون باید بود چشمش همه بر صورت زیبای بتان گوشش همه بر صدای چنگ و نی و عود
هم در علاج جنون دباعی چون در تن تو ز خلط سودا افزود دیوانگیت از آن سبب
روی نمود باید که مداومت کنی بر می لعل کز وی رود این مرض چو از آتش دود

دود عشق که مرضیست سوداوی شبیه بمالیخولیا که مردم لوند و بیکار را بواسطهٔ کثرت اختلاط
بجوانان و افراط فکر در حسن و شمایل ایشان عارض شود علامتش زردی روی و خشکی دهان
و بیخوابی و گریه و آه و در اختلاف نبض خاصه وقتی که معشوق را ببینند یا نام او شنود دباعی هر کس
که براه عشق صادق باشد در طور و طریق عشق معشوق صادق باشد نزدیک طبیب
حاذق آن شیفته را وصل است علاجی که موافق باشد و اگر وصل ممکن نشود که
بر کار نند که از معشوق سخنان زشت ناپسندیده که عاشق را از آن تنفر شود روایت کنند
یا عاشق سالقبیه نامی مقید کنند که صحبت و معاشرت مزیل عشق و دافع اندیشهٔ معشوق است
و قومی را این مرض عارض شود که در آیینه صورت خود بینند مست همه جمال معشوق کنند و جمعی را عارض شود
که صورت نیز در میان نه بینند سدد یعنی تاریک شدن چشم بوقت برخاستن چون
از بخار بلغمی باشد علامتش سستی اعضا و کاهلی و فراموشی است دباعی از آنکه درون او بخار انگیزد
تاریک شود چشم چه کناخیزد باید که خورد کباب یا قلیه خشک از سرو بیاز و مثل این پرهیزد
دوار یعنی گردیدن سر چون از بخار بلغمی باشد علامتش گرانی سر و رطوبت بینی و نرمی نبض است
دباعی از دست بخار چون بگردد سر مرد اطریفل خوردن میل می باید کرد از اشربه باید شربت لیمو
و از اغذیه آش کباب سیب باید خورد صفت اطریفل که اطریفل صغیر گویند هلیله سیاه و آمله و پوست هلیله کابلی
و پوست هلیله زرد و پوست بلیله از هر یک ده مثقال روغن بادام که صفتش در سهر گذشت فرو
بدو بیست و پنجاه مثقال عسل سرشته هر روزی ده مثقال غلوله کرده فرو برند صفت
شربت لیمو قند سفید شصت مثقال صاف کرده بجوشانند تا نیک غلیظ شود و یک

دیگر او و کرند و بیست مثقال آب لیمو اضافه نمایند صرع که مشهور است علامتش در جمیع اقسام
کراننر و بسری رکهای زیر زبان است دباعی انراکه قرضا علت صرع انکرد: باید که ز میوه های
تر پرهیز و: از خوردن لحم برکند قطع نظر: در کردن خود عود صلیب او آرزو هم در علاج صرع
دباعی کمارست زقدر انکه لصرع انجامید: رگ زن چه علامات دیست کشت پدید: در رگ
یقین که خلط دیگر سبب است: خور سول ان که صحت انکه رسید سکته گر عبارت از باطل
شدن حس و حرکت جمیع اعضا چون از خون باشد علامتش سرخی رگهاست باب بر علامات غلبه دم
دباعی اگر کسی زریح سکته از پا افتاد هم حسی وی و هم حرکت رفت بباد: کر سرخی چشم در وی بینی
او را: در دم باید رگ سر از وی بگشاد درد النسّاء انکه صاحب زنده است یا مرده است: چون
صاحب سکته را نفس پس نزند: زان کوته که در حیات او شبه شود: کم ملکی تو مشتاق نظر آید
افکندن: در دیده او دیده لتو زنده بود کابوس که عوام او را عبد البخه گویند علامتش از زردی
سرخی چشم و بسیاری خواب و برگ رگهاست و در بلغمی فراموشی و کاهلی و در سودا خشکی چشم
و بینی و بتر یکر رنگ و فکر فاسد است دباعی چون زحمت کابوس شود عارض مرد: اب انس و خواب
بر دلش کرد و سرد هر ماده که موجب آن شده است: ان ماده را زتن برون باید کرد: یعنی اگر
ماده خون بود فصد باید کرد و اگر اخلاط دیگر باشد مسهل مناسب آن باید داد علامت بلادر کابوس
دباعی هر کس که ز بسیاری کابوس بود: در کم خوردن یه علاجش نزند: در آخر کار باشد و دیوانه
: یا صرع شود یا سکته شود خَدَر یعنی رگ شدن اعضا چون از ماده سرد و تر بود علامتش
سردی لمس و رطوبت دهان و فراموشی است دباعی چون عضو کسی را گرمی رود بود: از رو

ار روی علاج باید نشی دفرمود: باید مالید بعد از آن روغن قسط: چندانکه ز صحتش بر آید مقصود
صفت دارو کی که بلغم را بقی دفع کند تخم ترب و شبت و بیخ حج بیخ اصل السوس را شنیده آید
نیم کوفته و بسیار نرکس بریزه کرده از هر یک ده مثقال همه را در یک کاسه آب جوش شنه تا به نیمه صاف
کنند که صاف نمیه یک و پانزده مثقال عسل و یکدرم بوره ارمنی با نمک در آب آن حل
کرده و صاف نموده یک کاسه آب سرکه اضافه نموده نیم گرم ناشتا بنوشند و شکم را بسته مدد
کنند تا قی شود صفت روغن قسط در صداع بلغمی مذکور شد فالج یعنی باطل شدن حس و حرکت
لضعف بدن در طول علامتش در بلغمی سفیدی و رطوبت بینی و فراموشی است دباعی چون
جسمش ز فلج برگ کرد و سرد: لضعف بدنش از حرکت باید سرد: از روز نخست تا بروز
چهارم: جز ماء عسل هیچ نباید خورد ماء العسل عسل ده مثقال در صد مثقال آب جوشانند تا مقدار
مثقال باقی مانده بنوشند و هر روز یک بخش را پنج مثقال گلاب آمیخته نیم گرم ناشتا بنوشند
هم در علاج فالج دباعی چون صاحب فلج چهار بار آید: از ماء الاصول نیز بنوشش میباید
: از لحم کبوتر بچه و تخود ابش: باز نیره و در غذای شب ماء الاصول پوست بیخ بادیان
و پوست بیخ کرفس و پوست بیخ کبر و بیخ اذخر از هر یک ده مثقال همه را در یک کاسه آب جوش شنند
تا به نیمه آید صاف کنند و بیست مثقال عسل شیرین کرده نیم گرم ناشتا بنوشند هم در علاج فالج
دباعی چون روز ده و چهار ز فالج گذرد: باید که معالج العلامات ببرد: و انگاه دهد دارو دی سهل
دو سه بار باشد که مریض را بلغم بگرد دکی علی که فالج و جمیع امراض بلغمی را نافع بود سنا مکی
خاصه نخست مثقال بسفایج نیم کوفته و قنطوریون و قیق از هر یک مثقال تخم کرفس و انیسون و بابونه

و شبت از هر یک مثقال شحم حنظل ده درم همه را در یک کاسه آب جوش شنند تا به نیمه آید
صاف کنند و هفت درم بوره ارمنی با نمک و پانزده درم عسل در آب آن حل کرده و صاف کرده
پنج مثقال روغن بابونه که صفتش در جمود گذشت اضافه نمایند و نیم گرم عمل نمایند هم در فالج علاج
دباعی مفلوج شود اگر نفاجه نزدیک رسید: در منضج و مسهل و عمل فایده دید: از روغن قسط
و فرفیون شونیز چندانکه تواند بیاید مالید روغن قسط در صداع و صفت روغن فرفیون در صداع
بلغمی دانسته شد صفت روغن شونیز شونیز بیست مثقال مغز بادام تلخ مقشر سی مثقال قند
سفید بیست مثقال همه را بکوبند و بدستور روغن جوز که در لیسنا گذشت روغن کشند لقوه
یعنی کج شدن چشم در روی و لب دباعی انهاکه بایشان مرض لقوه رسد: مرغ
صحت ز دام ایشان نابد برد: کجوز بوادر دهن خود شب و روز: دارند انگاه خواهد
افتاد مفید هم در علاج لقوه دباعی لقوه چه بجانب کسی روی نهند صحت ز رو دارو شد و مرض
روی دهد: باید که خورد حب ایارج هر روز: باشد که ازین مرض بکلی برهد صفت حب ایارج
در صداع بلغمی مذکور شد هم در علاج لقوه دباعی انراکه رسد از مرض لقوه گزند:
باید که بیاد دار و از هر این بند: ایینه چینی بنظر آورده: در خانه تاریک نشسته بکند
: ایینه چینی عبارتست از ایینه که از فولاد ساخته باشند رعشه چون از ماده سرد و تر بود
علامتش نسیان و فراموشی و گرانی اعضا و عدم استفراغ است و چون از شراب یا جماع
بود علامتش وجود سبب دباعی از کثرت بلغم انکه در رعشه فتاد: مسهل که مناسبش
بود باید داد: ور زشرب شراب جماعش سبب است: باید زمی و مباشرت باز ایستاد

باز ایستاد اختلاج چون در اثنای باشد اگر در روی بود مقدمه لقوه بود و اگر در شکم باشد مقدمه
صرع و اگر در پهلو باشد مقدمه اماس بود که در نواحی سینه است و اگر در جمیع بدن بود مقدمه سکته است
دباعی چون عضو کسی کمو پریدن بنهاد: باید نمک گرم بر آن عضو نهاد: و در دفع کمو و الطریق
مذکور: حبی که بدن پاک کند باید داد صفت حبی که بدن پاک کند از خلطهای غلیظ صبر سقوطری یکمثقال
تربد یکدرم حب النیل و افتیمون از هر یک یکدرم و نیم تخم حنظل و نمک هندی و مقل ازرق و کتیره از هر یک
دانگی همه را بکوبند و بسرشند و ده درم غاریقون بکوبند و بیخ کبر را بسنده اضافه نمایند و با آب
کرفس یا بادیان سرشته حبها کنند و فرو برند تشنج عضوی از اعضا چون از بلغم بود علامتش
فراموشی و سفیدی بول است دباعی چون عضو ترا تشنج از بلغم شد: افزود ترا محنت و راحت
کم شد: در تنقیه کوشش تو تر زانکه علاج: مشکل گردد مرض چه مستحکم شد تمدد یعنی
راست ماندن عضو چون از ماده سرد و تر بود علامتش سردی لمس و گرانی اعضا و نرمی نبض است
دباعی هر کس که گرفتار تمدد گردید: و انگه ز حبوب مسهله فایده دید: اندر بدنش روغن
به گفتار: یا روغنی به خرس بر بدمالید علاج امراض چشم بباید دانست که چشم مرکب است
از هفت طبقه و سه رطوبت که بتعداد کرده می شود از جانبی که مماس هواست طبقه ملتحمه طبقه
قرنیه طبقه عنبیه رطوبت بیضیه طبقه عنکبوتیه رطوبت جلیدیه رطوبت زجاجیه طبقه شبکیه طبقه
مشیمه طبقه صلبیه والله اعلم بَرَد که دانه ایست در اندرون پلکها بموضعی که مژه روید
دباعی ای چشم تو مبتلای تشویش بَرَد: تدبیر تو نزدیک بتدبیر خرد: بسکنج و حلتیت
وا نشق با سرکه: بر دیده اگر نهی برد را ببرد شعر منقلب ذا بل که بمعنی کج بر آمدن

مژه و مژه زیادت است دباغ که نشو و منقلب و زاید . در تنقیهٔ دماغ همی باشیش بکجد . چون
تنقیه تمام حاصل کرده شد . نشتر کن الی ترا افتاد او نه بجهد . نشتر بریدن پلک را کویند چنانکه کحالان
دانند سلاق که کنایه از غلظت و حرت و کرانی سرات و پلک و تخمش مژه دباغ در پلک
تو اکه کرده غلظت بنهاد . ازین بجش معید سداز بیاد . اسفیدهٔ تخم مرغ و برک خرفه . ایرس
روغن کل و سنار ضماد صفت روغن کل برک کل سرخ تازه پانزده مثقال روغن کجد
مثقال در شیشه کنند و چهل روز در آفتاب نهند یا کل سرخ خشک نیم ... در یک پیاله
آب جوشانند تا به نیمه آید صاف کنند و نیم پیاله روغن کجد اضافه نموده بجوشانند تا روغن
باند شترناق که زیادتی پیه در پلک بالا است و علامتش کرانی پلک است در وقت بازکردن
چشم دباغ در پلک تو شترناق چه پیدا کرده . غم ... تو ما و اکرده . تا آن وقتی که درست
کاری نکنند . نادر باشد اگر مداوا کرده غرب که ریشی بود در کوشهٔ چشم از جانب بینی علامت
وی آنست که چون انگشت بروی فشار دهند ریم بیرون آید دباغ چون کهنه و درم کوشهٔ چشم کشود .
نافع عرب ای ... معدن جود . کرماش بجایند و بر وی بگذاری امید بود که رو نماید بهبود
جرب که درشتی اندرون پلک است سبل که پرده است شبیه برکهای سرخ در ...
بر ... چشم حادث ... رطوبت بورقیه است و تولد سبل از امتلای دماغ و بروز که
رکهای چشم دباغ و از بهر سبل شیاف اخضر باید . در رفع جرب شیاف احمر باید . باشد
جرب و سبل چه با یکدیگر . تا نفع دهد فرو رو غیر باید صفت شیاف اخضر زنکار سه درم
اقلیمیای نقره و صمغ عربی و سفیدهٔ ارزیز از هر یک ... درم همه را بکوبند و بیزند و با آب سداب

سداب که ... درم و نیم اشق در وی حل کرده باشند و صاف کرده بسرشند و شیاف کنند صفت
شیاف احمر شادنج مغسول نشاسته درم صمغ عربی یکدرم روی سوخته و ... زرد
سوخته از هر یک ... درم زنکار ... درم و نیم زعفران و مرّ از هر یک دانکی و نیم صبر سقوطری و افیون از
هر یک نیم دانک همه را بکوبند و ببیزند و شیاف کنند صفت نرودا غبس توتیای شسته و شخ
سوخته از هر یک ... درم نبات مصری یکدرم همه را بکوبند و بیخته صلایه کنند تا مثل غبار کردد وجع
وجع عین دباغ چون از رمد تو بگذرد روزی چند . تا آهوی صحت ... آید بکمند . چشم
و نبات ... و مامیران . باید چه غبار کرده در چشم فکنند صفت ... چشم سفید ... مثقال
نبات ... و مامیران چینی یا انزروت که یکشبانه روز در شیر خر خوابنده باشند و در سایه خشک
کرده از هر یک مثقالی همه را کوفته و بیخته تا مثل غبار کردد طرفه که نقطهٔ سرخ یا کبود بود بر سفیدی چشم
دباغ بر چشم تو لالی که طرفه ظاهر باشد . این نکته ترا اعتبار خاطر باشد . چون دیده خود بدو کندر
داری . کو دفع مکن در تو نادر باشد ظفره یعنی ناخنه دباغ در چشم تو چون ناخنه پیدا باشد .
از بهر تو تشویش مهیا باشد . چیزی که در این مرض بود فایده مند . نزدیک حکیم روشنایا باشد
صفت روشنایا مس سوخته و شادنج مغسول از هر یک ... درم فلفل و دار فلفل و زعفران
و تخم حنظل از هر یک ربع درم زنکار و صبر سقوطری و بورهٔ ارمنی از هر یک نیم درم اقلیمیای زر یکدرم همه را
کوفته و بیخته صلایه کنند تا مثل غبار شود دمعه چیزی از آن ... باشد علامتش سرخی چشم است و چون
از سردی بود سفیدی آن دباغ دائم مرض دمعه ... از کرمی ... . دانست که ... بود سرمه ...
در دیده که سردی مزاج است . سبب ... دیده بغیر باسلیقون نکشند صفت باسلیقون و ی

سوخته پانزده درم کف دریا شیشه ... و سرمه و سنبل از هر یک ... درم قرنفل دارچینی از هر یک درمی
صبر سقوطری و ماهیتا از هر یک یکدرم مرکی و دونت و زرد چوبه از هر یک سه درم پوست هلیله
زرد و چهار درم همه را کوفته و بیخته صلایه کنند تا مثل غبار شود قرحة العین دباغ قرحه که بود چشم
ترا موجب آزار در دل شود عارض ... زرد . چون پاک شود ... از بهر علاج ترتیب شیاف
کندری باید کو . ... و تشدید دال ریم ... صفت شیاف کندر و انزروت
که یکشبانه روز در شیر خر کذاشته باشند و در سایه خشک کرده و افیون و کتیره از هر یک یکدرم
کندر و ریانه ... سفیدهٔ ارزیز ... درم صمغ عربی چهار درم همه را بکوبند و بیزند و سفیدهٔ تخم
مرغ سرشته شیاف کنند بیاض دباغ در چشم تو چون بیاض پیدا کرده . دفعش بدوا
تا ... کرده . کر آب شقایق به چکانی بعسل . تا چشم ... مداوا کرده . شقایق لاله
دختران انتشار یعنی کشاده شدن ثقبهٔ عنبیه که موضع روشنایی چشم است چون از کثرت
رطوبت بیضیه بود علامتش نفع یافتن از جوع و ریاضت است دباغ در دیده چه انتشار
پیدا کرده . اسباب غم و الم مهیا کرده . کر کثرت بیضیه بود موجب آن . چون تنقیه
رفو مداوا کرده صفت تنقیه که تنقیهٔ دماغ کند صبر سقوطری یکمثقال ترید و پوست هلیله
زرد از هر یک درمی تخم حنظل و مقل ازرق و ... و کتیره از هر یک دانکی و نیم همه را کوفته و بیخته
و نیم درم غاریقون ... اضافه نموده با آب ... کنند و حبها ساخته فرو برند
ضیق الحدقه چون از غلبهٔ رطوبت بود علامتش رطوبت بینی و عدم ظهور رکهای
چشم است دباغ ضیق حدقه اگر شود عارض مرد . کویم که چه چیز باشد از اداد خود . کر غیر رطوبت

کر غیر رطوبت بود باعث آن . رفعش بشیاف زعفران باید کو صفت شیاف زعفران
زعفران و زنکار از هر یک درمی ... و کل سرخ و صبر سقوطری و مرکی و دونت سه و صمغ عربی
از هر یکدرمی و نیم همه را بکوبند و ببیزند و با یک ... درم اشق در وی حل کرده باشند بسرشند
و شیاف کنند خیالات که نمودن چیزها است مثل مکس و پشه در پیش چشم چون از بخار معده باشد
علامتش زیاده شدن از امتلای معده و قصور هضم است دباغ چشمی که خیالات فرخش باشد .
صد آفت و فتنه در کمینش باشد . هر کاه بخار معده باشد سببش . تحصیل کطلب دوا هیچش
باشد مسهل منقی معده که معده را از اخلاط مختلف پاک کرداند صبر سقوطری کوفته و بیخته
نیم مثقال غاریقون ... بیز کدازنده یکمثقال اطریفل صغیر که صفتش در ... کذشته
شده ... مثقال همه را باهم سرشته ... کنند و فرو برند نزول الماء یعنی فرود آمدن آب در موضع نزول الماء
روشنایی چشم آنچه رقیق و صافی باشد در ابتدا ... و در انتها به ... رفتنی شود
و اما آنچه سیاه و سرخ و سبز و زرد و کبود و غلیظ و تیره و برنک کچ بود نه بداو نه بد ...
علاج بپذیرد دباغ هر که که نزول بنیاد شود . صبر دل مستمند برباد شود . صبر سقوطری کر ...
آن میل کند حب ذهب . صحت آید ... شاد شود صفت صبر سقوطری یکمثقال حب ذهب
پوست هلیله زرد و ... و کتیره و محموده و زعفران از هر یک دانکی کل سرخ ... دانک همه را کوفته
و بیخته با آب ... کنند و حبها ساخته فرو برند غشا یعنی شبکوری ... مردی را حادث
شود که چشم ... سیاه باشد دباغ از غلظت ... شبکوری زاد .
صد کونه غم و الم بدل روی نهاد . کر نهد باب ... بکنند . نزدیک ... اقتاد

زاز پانج با دیان رت. **جهر** یعنی روز کوری اکثر مردی عارض شود که چشم این شان ازرقی

باشد **دوا** چون عارضه جهر با مرمعبود : از رقت روح باصره روی نمود : از روی علاج صاحب

باصره را : لحم البقره اسبابد فرمود **ضعف البصر** چون از رطوبت بلغم باشد علامتش سفیدی چشم

باب برعلامات ظهر است **دوا** ضعف بصر اسبابچه از رطوبت باشد : کو سهول این مسهل کی شاید

: کرد وچه دماغ و بدن پاک ز غلط : و هر شب کحل روشنائی باید **صفت کحل روشنائی** دار بید

ناسفته یکمثقال ماميران چینی یکمثقال و نیم بوره ارمنی دو مثقال مقل زعفران وسرمه از هر یک

نیم مثقال مشک قراطی همه را کوفته و بیخته صلابه کنند تا مثل غبار شود **ثقل الاذن** یعنی گرانی گوش

چون از بلغم باشد علامتش کدورت حواس وگرانی سر و بسیاری خواب است **دوا** الدراکه

ترا گرانی گوش بود : کو هم سخنی اگر ترا هوش بود : باشد سببش چه بلغم از روی علاج

: کو دار وی نفعش خوری نوشش بود **صفت مسهل** که دافع بلغم بود صبر سقوطری نیم مثقال

تخم حنظل و محموده و مقل ازرق از هر یک دانگی همه را بکوبند و به بیزند و نیم درم غاریقون بتویشه بیر

که راینده اضافه نمایند و با آب کرفس حب کرده حبهای سازند و فرو برند و بعد از رفع بلغم روغن

ترب را صبح و شام نیم گرم در گوش چکانند **روغن ترب** آب ترب سیاه یا سفید شش مثقال

مثقال روغن زیت یا روغن کنجد بیست مثقال بهم آمیخته بجوش آرند تا روغن بماند یا تخم

ترب را بدستور کنجد روغن گیرند **طنین** یعنی آواز گوش چون از قوت حس بود علامتش

صفای حواس است چون از ضعف دماغ بود کدورت **دوا** از قوت حس اگر طنین کند تدبیر

: نزدیک حرز ومثلثات مفید : وان لحظه که باشد سببش ضعف دماغ : بر سر تقویت

زمعونات باید مالید : مغلظ چیزیست که ماده را غلیظ گرداند چون خشخاش وکاهو و تخم

چیزی را گویند که مزاج عضو را باعتدال آرد چون روغن گل و مورد روغن گل در سلاق

مذکور شد **صفت روغن مورد** آب مورد تازه سی مثقال روغن کنجد ده مثقال بجوش آرند

تا روغن بماند یا برگ مورد خشک نیم من در یک پیاله آب جوش دهند تا به نیمه آید

و صاف کنند و نیم پیاله روغن کنجد ضم ساخته بجوش آرند تا روغن بماند **وجع الاذن** درد گوش

اگر زصفرا باشد : زردی رخ و چشم تو پیدا باشد : کو حب بنفشه بعد منضج بخوری

: از روی علاج خوب و زیبا باشد **صفت حب بنفشه** و منضج صفرا در صداع صفراوی گذشت

قرحة الاذن ای آنکه بود قرحه گوش تو جدید : کو مرهم ابیض طلب است بعید :

واندم که بود قرحه مذکور قدیم : چیزی بنود چه زهره گاو مفید **صفت مرهم** موم کافوری دو درم

در چهار درم روغن گل که صفتش در طنین دانسته شد حل کرده شش درم سفیداب قلعی شسته

اضافه نمایند و صلابه کنند تا مرهم شود **صفت استعمال** زهره گاو آنست که زهره گاو را جزو عسل

گداخته بگیرد بهم آمیخته فتیله کهنه شسته را فتیله کنند و بدان آلوده ساخته صبح و شام در گوش

نهند **دخول الحیوان فی الاذن** پیدا شدن کرم در ان علامت مشترکه میان هر دو قسم

احساس بحرکت وی علامت مختصه بقسم ثانی خروج شش احیانا **دوا** در گوش تو هر که که تقدیر

وی : آید حیوان یا که پدید آید دود : کر جرباب شیح یا آب کبر : قطره کن روز باید بهبود

دخول الماء فی الاذن علامتش تقدم ملاقات آب و درد عظیم است **دوا** چون آب درون

باید معبود : در گوش تو لی دل تو سر جنبه جود : در گوش تو چوب یا دهان کر بنهند

[illegible]

وانکه بکند آب برون آید زود **علاج امراض بینی** یعنی باطل شدن حس کی بو بهار ادر می باید

وا از قوه شامه گویند چون از مواد غلیظ باشد علامتش کدورت حواس وگرانی

سر و طبیعی بول است **دوا** ای آنکه ترا قوت شم باطل شد : احساس بوی مشک و بید مشکل

: اخلاط غلیظ کرد و موجب آن : از خوردن مسهل نتوان غافل شد **صفت مسهل** که اخلاط

غلیظ را رفع کند صبر سقوطری یکدرم شحم حنظل دانگی سنبل زعفران و دارچینی و اسارون و حب بلسان

و مصطکی و افسنتین و محموده و تربد و سقمونیا از هر یک نیم دانگی همه را کوفته و بیخته با آب حب کنند

و حبهای ساخته فرو برند **نتن الانف** چون از تعفن خلط بود که در مجاری بینی باشد علامتش

آن است که در گرسنگی و سیری زیاد و کم نشود **دوا** از بینی اگر نتن و زبون گیرد : طبع هر

کس از آن رمیدن گیرد : باید که طبیب سنبل کوفته را از روی دوا در آن دمیدن گیرد

بباید دانست که آنچه در بینی دمیده بعد از آن باید دمید که بینی را بچیز یا بول حمار شسته باشند

یبس الانف چون از گرمی صفرا باشد علامتش سوزش دماغ و بینی آید و بسیاری میل با آب است

دوا ای عیش ز گرمی شده بر طبع تو سرد : وز خشکی بینی ز خوشی آمده فرد : بر بینی تر

تو آب برگ خرفه : یا روغن بادام طلا باید کرد **صفت** روغن بادام در دوار مذکور شد

قرحة الانف خواه بسبب تولد شی نفس دماغ باشد خواه بحران **دوا** یعنی تو از قرحه چه تر

خواهد بود : حال تو ازین مرض دگر خواهد بود : دار و چه نکو مرهم ابیض است : شام مرض ترا

سحر خواهد بود **صفت مرهم ابیض** در قرحة الاذن مذکور شد **رعاف** چون از بحران باشد علامتش

آن بود که در روز بحران چون چهارم و هفتم و نهم و یازدهم و چهاردهم امراض حاده عارض شود

دوا خون رفتن بینی چه ز بحران باشد : کر بند کنی زیان خطر جان باشد : داند که ز بحران

نبود نزد حکیم : بستن بمدافی کند ار آسان باشد : بستن خون بینی بمداوی کند و عنوان

از ادویه رعافیه که بعد ازین مذکور خواهد شد چنان باشد که کوفته و بیخته در بینی دمند

یا در آب گشنیز تر حل کرده بچکانند یا لته کتان کهنه را فتیله کنند و سفیده تخم مرغ تر کرده

بدان آلوده سازند و در سوراخ بینی نهند **تعداد ادویه رعافیه** دار وی رعاف آنچه مشهور

بود : کو یا تو بکویم ز رعاف ار بود : افیون و دوقاقی کندر و زاج و عدس : گلنار اقاقیا و کافور بود

زکام یعنی فرود آمدن رطوبت از دماغ بجانب حلق یا بینی و بعضی از آنکه بجانب گلو فرو آید

نزله گویند چون از گرمی بود علامتش گرمی آنچه از دماغ فرود آید و سوزش گلو و بینی است **دوا**

ای آنکه ز زکام گرم حادث گردید : بس فایده از شراب نیلوفر دید : چون ساخت پس از شربت

مذکور غذا : از ماش ی و جو مقشر افتاد مفید **صفت شراب نیلوفر** نیلوفر در یا چهار مثقال در یک پیاله

آب جوش دهند تا به نیمه آید صاف کنند و بجهل مثقال قند سفید صاف کرده آمیزند

و بجوش آرند تا بقوام آید **هم در علاج زکام** چون از سردی باشد علامتش سردی آنچه از دماغ

فرود آید وگرانی سر **دوا** وانا چه زکام را ز سردی نگرد : از اشربه جز شربت زوفا نخورد : از

اغذیه تر بیت باید بخورد آب : تا نفع دهد و این مرض را ببرد **صفت** شربت زوفا زوفا

ده مثقال پوست بیخ بادیان و پوست بیخ کرفس و پرسیاوشان از هر یک مثقال انجیر ده عدد

همه را در یک پیاله آب جوش دهند تا به نیمه آید صاف کنند و بست مثقال قند سفید صاف

کرده آمیزند و بجوش آرند تا بقوام آید **امراض دندان** سرمایه اساس که تمام روی را اگر د و علامتش

تشنگی و تب و اندوه است رباعی از بودن باد سرخ گردی نومید: باشد که رسد صحت
زود نوید: خون کم کن و سهل خور دمی ساز طلا: از صندل سرخ و بیض برو زرد بده صفت طلای
مذکور صندل سرخ و صندل سفید از هر یک نیم مثقال در یک مثقال آب کشنیز تر حل کرده بلته کی تن
کهنه زمان زمان طلا کنند صفت شلی که ... را که باد سرخ باشد و جمیع مرضهای صفراوی را مفید
بود و معروف بجبار است تمرهندی و آلو بخارا و زرد آلو از هر یک سی مثقال شب در چندان آب
که آتش که از بالاش بگذرد و دیگر صاف کنند و یک مثقال شیرخشت که در ده مثقال گلاب حل کرده
باشند و صاف کرده اضافه نمایند و نیم اوقیه ... ربع اختنا یعنی سرخی که مایل بکدورت باشد که در او
عارض شود حدوث این مرض از فدوث خون سوخته است رباعی انها که اعتقاد بیاد را شناسند: کز رگ
نزنند در خورد شناسند: مطبوخ آملج ... کوفته و دو ... از هر یک چهار
بنفشه گل سرخ و تخم کاسنی کوفته از هر یک درم عناب و سپستان از هر یک چند عدد تمر هندی
و آلو بخارا از هر یک پانزده درم در یک ... آب جوشانند تا نیمه آید صاف کنند و یک مثقال
شیرخشت در آب آن حل کرده اضافه نمایند و غذا آب نخود نیم کوفته و ماش مقشر و مرغ
جوان و گشنیز تر کنند علاج امراض لب تشقق الشفه چون از صفرا باشد علامتش تلخی دهان و خشکی
لب و درشتی زبان است رباعی از اکه شقاق بر لبش ظاهر شد: باید بعلاج آن تراحاضر شد:
کز ماده صفرا بود از رسول آن: بر دفع چنین مرض توان غالب شد مرهمی که شقاق لب را دفع کند
رباعی هر کس که تشقق لبش آزارد: هر جو زد ناخشک زبالش دارد: باید که زبیه مرغ را ...
مرهم کند و بر لب خود بگذارد ورم الشفه چون از خون باشد علامتش ... زبان دهان و سرخی

و سرخی رگهاست رباعی هر کس که زخون لبش ورم خواهد کرد: فصد کونه بکشاید زان خواهد کرد
گر کم نکند خون و ملین نخورد: بر خویش در این مرض ستم خواهد کرد صفت ملینی که جمیع
مرضهای دموی و صفراوی را نافع بود تمرهندی پنجاه مثقال عناب پنجاه عدد شب در آب گذاشته
صباح صاف کنند و بقند شیرین کرده یا همچنان یا قند میل فرمایند و غذا ماش مقشر و اکر او گشنیز
تر و قنق آب تمر هندی امراض دهان قلاع چون از گرمی بود علامتش در دموی سرخی جوشش آن
و در صفراوی زردی آن رباعی از گرمی اگر قلاع گردید پدید: از راه علاج ... هم در
علاج قلاع چون از سردی باشد علامتش در بلغمی سفیدی جوشش است و در سوداوی سیاهی آن
رباعی از سردی اگر قلاع پیدا گردد: اسباب فساد که مهیا گردد: باشد چو بر این حضارت سود
شود عجب اگر مداوا گردد سیلان الماء من الفم چون از بلغم باشد علامتش عدم تشنگی
با سایر علامات بلغم است رباعی چون آب بر اسر و ز دهان تو رود: چیزی که بود بسرد مفسدت
شود: باید که جوزی گوارش زیره دهی: تا الذو قی که این مرض رفع شود صفت قند سفید یا نبات گوارش زیره
صاف کرده صد مثقال بجوشانند تا بیک غلیظ شود و یک را فرد کرده و ده مثقال در سایه خشک (که یکشبانه روز در سرکه خسانیده)
ساخته و تف داده چهار مثقال زنجبیل و سه مثقال فلفل و یک مثقال بوره ارمنی همه را کوفته
و بیخته اضافه نمایند و لت کنند تا بهم سرشته شود پس بر روی سنگ بر زنند و بهر زنند و گوارش
عود را مثل گوارش زیره سازند و اجزا اینست عود قماری پنج درم پوست ترنج چهار
درم قرنفل و زرباد و مصطکی از هر یک سه درم قاقله کبار و سنبل و زعفران از هر یک دو درم فلفل
و جوزبوا از هر یک درمی قند سفید یا نبات صد مثقال بحی علامتش در صفراوی تشنگی و حرقت

نبض است و در بلغمی رطوبت بینی و سفیدی بول است رباعی چون بوی بد از دهان انسان آید
: از همدمیش خلق هراسان آید: از خوردن مسهلی که خلط غالب اخراج کند علاجش آسان
آید و بعد از اخراج خلط غالب حب المسک را صبح و شام در دهان گیرند و آب آن را فرو برند
صفت حب المسک کبابه و سنبل و پوست ترنج از هر یک مثقالی قرنفل و سعد و قرفه از هر یک مثقال
زنجبیل مثقال و نیم مشک سه دانگ همه را کوفته و بیخته بهفت مثقال آب بهی و پنج مثقال
گلاب که دو مثقال صمغ عربی در او حل کرده باشند سرشته و حبها ساخته هر یک بقدر نخودی و در سایه
خشک نمایند نسخه دیگر باعتدال مخترع و مجرب مؤلف است مصطکی رومی پنج مثقال مشک اذفر
نیم مثقال نبات مصری ... مثقال همه را جدا جدا کوفته و بیخته بهم آمیزند و صلایه کرده گلاب
که کتیره سفید یا صمغ عربی سه مثقال شب در او گذاشته باشند و صباح صاف کرده باشند سرشته
و حبها که در سایه خشک کنند وجع الاسنان ... چون از گرمی بود ... از آب ... است
رباعی دندان تو را چو گیرد از گرمی درد: سرکه بگلاب مضمضه باید کرد: از اشربه است
سکنجبین باید جست: و زاغذیه است ماش و کدو باید خورد صفت سکنجبین قند سفید صاف
کرده صد مثقال بجوشانند تا بیک غلیظ شود و سی مثقال آب سرکه اضافه نموده دو سه جوشش
دیگر دهند و هر صباح یک مثقال یک قاشق در هفت قاشق آب حل کرده میل کنند چون از سردی
باشد علامتش نفع یافتن از چیزهای گرم و متضرر شدن از چیزهای سرد است علاجش
زنجبیل یا عاقرقرحا یا خردل کوفته و بیخته مثل یک سوده اضافه نمایند و بر دندان باشند
یا زنجبیل و فلفل بالسویه نیم کوب ساخته بجوشانند و صاف کنند و قدری سرکه و مقداری گلاب.

باشد ورم اللهات یعنی آماس ملازه و آن جسمی است از بالای حلق آویخته رباعی
از ورم ملازه احوال تبه: کز ماده خون است رگت باید زد: واکه ز سماق باید غرغره
ساخت: چندانکه شوی خلاص ازین علت بد صفت غرغره سماق نیم کوب ساخته در یک پیاله آب
جوش دهند تا به نیمه آید صاف کنند و قدری گلاب داخل کرده غرغره نمایند استرخاء اللهات
سستی ملازه گر ترا عارض شد: بلغم چه بود ماده اش چاره در رود: باید ز برای غرغره نزد حکیم
صفت غرغره خردل سکنجبین: باید لابد خردل دو مثقال نیم کوب ساخته در یک پیاله آب جوش دهند تا
بنیمه آید صاف کنند و بده مثقال سکنجبین که در وجع اسنان گذشت آمیخته نیم گرم غرغره کنند
استرخاء اللوزتین یعنی سست شدن دو گوده دهان: چون سستی لوزتین عارض گردد
احوال تو از حدوث آن بد گردد: کز غرغره سازی از گلاب مازو: طبع از شوق فایده
بیحد و عدد صفت غرغره مازو ده عدد نیم کوب ساخته در یک پیاله آب جوش دهند تا به نیمه
آید صاف کنند و قدری گلاب اضافه نموده نیم گرم غرغره کنند وجع الحلق یعنی درد گلو چون از خون
باشد علامتش سرخی چشم و پری رگهاست رباعی در درد گلو چه فصد اکحل مخور: ... اگر
شربت نیلوفر از آب سماق مثل آن غرغره است: هر چند که بیشتر بود نیکوتر شربت
نیلوفر در زکام گرم مذکور شد باید دانست که در خناق واجب است که فصد را بدفعات
کنند تا موجب زیادتی ضعف نشود و فصد رگی که در زیر زبان است در ابتدا قبل فصد از غرغره
حذر کنند که غرغره در ابتدا مولم است و الم جذب ماده زیاده کند و بعد از فصد آب
سماق و امثال آن مثل آب زرشک و شاه توت و سرکه و انار ترش و غیر اینها نیم گرم

غرغره کنند و غذا ماش مقشر و رشته اگر او کشنیز تر و آب تمر هندی با آب آلو یا
آب نارنج خورند و تلیین طبیعت بحقنه که در شوصه خواهد آمد کنند و نزدیک بانشواده مثقال
مغز فلوس را در یک پیاله شیر گاو یا شیره سبوس گندم حل کرده و صاف کرده و دو مثقال روغن
بادام که صفتش در صداع سوداوی معلوم شده اضافه نمایند زمان زمان نیم گرم غرغره کنند و غذا
نخود آب نیم کوفته و اسفیدباج جوان و ماش مقشر و اسفناج با فتق خورند تشبث العلق و العلق علامتش اندوه
و خروج خون رقیق است از حلق دوا گر خون گلو است از زلو و له بدر: خون آمده هردم از گلوی تو بدر:
که غرغره سازی از سرکه و خردل و نمک: چیزی نبود ترا از آن نیکوتر صفت غرغره مذکور خردل نیم کوفته
ده مثقال در یک پیاله آب جوشانند تا به نیمه آید صاف کنند و پنج مثقال نمک در آب این حل کرده
نیم گرم غرغره کنند قرحة الحلق علامتش درد و پریدن اندک ورم بر تحقیق است دوا چون شد گلوی تو ریش
از طرف لب: کوه سفلی از تخم زرد مگذر: تخم گل و انزروت مکوب از آن: اندکی از آن یک یک بموم روغن
بخور: مراد بموم روغن زردغن است که از موم کافوری و روغن گل ساخته باشند: و طریق ساختن آن است
که یکدرم و نیم موم کافوری سه درم و نیم روغن گل که صفتش در قرحة الاذن گذشت حل کرده و انزروت
دو درم و تخم گل یکدرم کوفته و بیخته و علوها کرده از ریک برزده و تخم زرشک کنند تشبث العظم والشوک و العلق چون
ریزه استخوان بماند یا خار: در جوف گلوی تو یا مرقبار: لقمه که بجد تو فرو بون آن اسپونس را
مفید باشد بسیار بلع الابر یعنی فرو بردن سوزن علاج این مرض خاصه نامم است دوا سوزن چه فرود
برد گلوی ز بخور: تدبیر تو باشد از حکمت حر: باید درمی سوده مقناطیس خوردن زیاد دوا
با آب انگور: طریق خوردن مقناطیس که سنگ آهن ربا است که یکدرم بکوبند و به بیزند و صلایه

[illegible]

و صلایه کرده بیک قاشق شراب انگوری آمیزند و بناشتا میل کنند و چون نزدیک به نیم ساعت بگذرد مجری
رسد سنا مکی پنج مثقال گل سرخ بنفشه از هر یک ده مثقال سپستان سی عدد همه را در یک پیاله آب
جوشانند تا به نیمه آید صاف کنند و شیر خشت شیره وار پانزده مثقال در آب آن حل کرده نیم
گرم بیاشامند تا چند مجلس طبیعت اجابت کند و سوزن را که مقناطیس سوده بخود جذب کرده باشد
از اطراف و جوانبش را که به اذن حق تعالی بیرون آرد و بعد از خروج سوزن شربت قند و گلاب و تخم
ریحان رغبت نمایند و غذا نخود آب خورند ورم المری علامتش در جمیع اقسام ورم میان شانه
درد و دموی تب و بری رنگها و نرمی نبض و در صفراوی تب و سرعت نبض و زردی قاروره و در بلغمی
سفیدی بول و رطوبت بلغمی و در سوداوی خشکی دهان و تیره که رنگ و درد است دوا مجری
غذا اجابت معده اگر: اماس کند موجب اماس که: چون موجب اماس مشخص گردد:
تدبیر مناسبش کن ای دانشور بحة الصوت چون از خشکی بود علامتش بسیاری میل آب خوردن و خشکی
دهان و درشتی زبان است دوا آواز تو چون گرفت پندم به پذیر: جزوی زنبات و جزوی
از سکر بگیر: آمیز بیکدگر و میلش فرما: کو رشتی اقبال تو از عصبه بسر علة السعال در سرفه تر بقول اهل تدبیر
میکن طلب طبیخ زوفا را کبر: ور خشک بود سرفه شراب خشخاش ورز نامیل و از آن راحت
گیر صفت طبیخ زوفا مذکور زوفا و پنج عرق السوس تراشیده نیم کوفته از هر یک دو درم پرسیاوشان
و تخم کرفس و پوست بیخ بادیان و تخم انجره و فراسیون از هر یکدرم همه را در یک پیاله آب بجوشانند
تا به نیمه آید صاف کنند و سی مثقال قند سفید صاف کرده آمیزند و بجوشانند تا بقوام
آید هر روز از هفت مثقال تا ده مثقال نیم گرم بلیسند و غذا مرغ جوان و عدس مقشر و اگر ا

و صاف کنند

[illegible]

و کشنیز تر و قند یا شیره خشخاش کنند ربو چون از بلغم بود علامتش عدم تشنگی و متضرر شدن از
هوای سرد و نفع یافتن از هوای گرم است دوا تنگی نفس ترا چه سازد رنجور: باید از دی
بصحبت راه مفور: از بلغم اگر بوده بود ایجاد شده است در عارضه زکام بارد و مذکور: دوا
بانچه تنگ نفس را مضرت دوا تنگی نفس اگر بجس کرده بار: دختر ز لود آنش بوی بد و دود و غبار
: از بوی بد و دود و غبار نیز ... است: آب خنک و امتلاء و نوم نهار نفث الدم یعنی ظاهر شدن
خون بسرفه باید تحقیق باز خ یا نفث دوا از نفث دم ... کار کردد دشوار: باسوده صمغ و کهربا کلنار
: از انجبار رغبت نمایند فرما: از آب جو و عدس غذا کن زنهار صفت شربت انجبار انجبار نیم کوفته
شش مثقال در یک پیاله آب جوشانند تا به نیمه آید و سی مثقال قند سفید شیرین کرده بجوشانند تا بقوام
آید علاج امراض سینه و شش دبیله علامتش تب دائمی و بر آمدن ورم بسرفه است و فرق میان ورم
و بلغم آن است که چون ورم را بر آتش افکنند بوی بد ظاهر شود و چون بر روی آب اندازند
ته نشیند دوا از علت سل که سکه شده زار و نزار: آب جو و شیر خورده از نهار:
هرچند که این مرض بد او الشفوه: از بهر تسکین و ... مدار ذات الریه یعنی آماس شش علامتش
تب تیز دائمی و تنگی نفس و عدم قدرت بر تکیه کردن الا بیشت دوا در ذات ریه آب گل
نیلوفر: ممزوج بشربت بنفشه میخور: وان لحظه که خاطرت کند سوی غذا: از آب جو و ماش
و عدس از مگذار صفت شربت بنفشه بنفشه شش مثقال در یک پیاله آب جوشانند
تا به نیمه آید و سی مثقال قند سفید شیرین بجوشانند تا بقوام آید صد شوصة که ذات الجنب
گویند ورمی است در نواحی پهلو علامتش تب دائمی و تنگی نفس دوا احوال ترا از شوصه چون

[illegible]

چون واد خبر: گویم که چه کن تا رهی از خوف و خطر بگشا رگ باسلیق و رغبت میکن: آب عناب
و شربت نیلوفر: رگ باسلیق رگی را گویند که از هفت اندام فروتر است صفت شربت نیلوفر
مذکور شده در خفقان ذات الصدر یعنی آماسیکه در نواحی سینه بود علامتش تب دائمی و درد سینه است
دوا در صدر خطر: از اغذیه جو است کشک جو و ماش: و از اشربه خواه شربت نیلوفر صفت شربت نیلوفر
در شوصه تحریر یافت است بایکه در شوصه و ذات الریه و ذات الصدر اخراج ماده به مسهل
بنماید کرد در شوصه و حقنه اکتفا باید نمود دوا لیکن که یک نقوه علم نظر: اخلاط زیاده از تن جسته
: در شوصه و ذات الریه و ذات الصدر: حقنه کن و نام دار و ی کار مبر صفت حقنه که شوصه
و ذات الریه و ذات الصدر را سود مند بود بنفشه و ساق نیلوفر و عنب الثعلب و گل خطمی
از هر یک ده مثقال عناب و سپستان از هر یک سی عدد آلو بخارا بیست عدد مغز کاچیره نیم کوفته
هفت مثقال آب چغندر نیم پیاله همه را در یک کاسه آب جوشانند تا به نیمه آید صاف کنند
و بیست مثقال شیرخشت در آب این حل کرده صاف نمود و پنج مثقال روغن گاو اضافه نمایند
و نیم گرم حقنه کنند علاج امراض خفقان یعنی طپیدن دل خواه مادی باشد و خواه غیر آن دوا
ای در خفقان حسته طریق بر هر تشنو رمزی این نکته مکتب امیز: هر جا که قضا آتش غم
افروزد: بر خیز مثال دود از آنجا بگریز هم در علاج خفقان چون از غلبه صفرا باشد علامتش
خشکی دهان و تشنگی و سرعت نبض و زردی قاروره دوا لیکن از خفقان که در آتشی تیز
: آیزره دو این آتش ریز: کافور و گلاب و آب سیب و صندل: از بهر طلا بکو آمیز
صفت طلای صندل صندل سفید نیم مثقال کافور دو دانگ در ده مثقال آب سیب

[illegible]

و پنج مثقال گلاب حل کرده بپنبه کتان در وقتی که معده از طعام خالی باشد بالای دل طلا کنند هم
در علاج خفقان چون از استیلای خون بود علامتش بزرگی نبض و پری رگها و سرخی چشم و روی است
دباعی از خون چه تر اطبا آن دل کرد و تیز : بهترین فصد باسلیق است اگر کند : خورش خوش عرق و کشی
و مرهم کوری : در حق آن زرشک مرجان پرهیز هم در علاج خفقان چون از سردی باشد علامتش
در بلغمی نرمی نبض است و در سوداوی محکمی آن دباعی اگر کرده زردی خفقان آغاز : نسخه کی
مزه محکم کرده بپرداز : می بوی قسطور اترج و عنبر و عود : در غالیه بر سینه طلا می انداز صفت
غالیه عنبر عنبر یک مثقال بگدازند و قند سفید و مشک از هر یک نیم مثقال بپزند و همه را
بچهار مثقال روغن حب البان یا روغن نیلوفر آمیخته طلا کنند صفت روغن حب البان که بر سینه غالیه حب البان
منثور است سی مثقال قند سفید پنج مثقال بکوبند و بدستور روغن جوز که در حقنه و در غوث گذشت
روغن کشند صفت دهن نیلوفر برگ گل نیلوفر در بابته تازه پانزده مثقال روغن بادام که صفتش
در دوار گذشت صد مثقال در شیشه کنند و چهل روز در آفتاب نهند یا برگ گل نیلوفر
خشک نیم منی در یک پیاله آب جوش دهند تا بنیمه آید صاف کنند و نیم پیاله روغن بادام
اضافه نموده بجوشانند تا روغن بماند غشی دباعی در علت غش دیده دل را کن باز :
بنگر که سبب چیست مکن دور و دراز : گر خون سبب است فصد کن یا صفرا یا ماده وار بد غش
بپرداز هم در علاج غشی دباعی از غش دل کس کند چو سستی آغاز : بر رنده کیش در خطر افتد
باز : باید که زند گلاب سرد بشبروی : باشد که از این مرض بخود آید باز علاج امراض پستان
ورم الثدی علامتش در دموی و صفراوی سرخی و زردی و آماس است و در بلغمی و سوداوی

و در سوداوی سفیدی و تیرگی آن دباعی پستان چو ورم کند بدفعش بپرداز : غافل مشو و مرهمی
مکن دور و دراز : روزی دو سه بار باقلا را می‌کوب : وانگه سکنجبین ضمادش می‌ساز :
صفت سکنجبین در اشربه گذشت قلة اللبن چون کم شود شیر و انجه طعمش بیز :
سستی منمای در طریق پرهیز : آب جو خور و شربت نیلوفر : از خوردن هر چه گرم باشد بگریز
صفت شربت نیلوفر در ذات الصدر دانسته شد علاج امراض معده وجع المعده
چون از باد بود علامتش انتقال درد بود از موضعی بموضعی دباعی گر باد چو درد در معده شد عارض کن
بشنو رمز اینکه درشتی پاس نفس : ریوند بده و شربت دینارشی : پرهیز واتش ز تنقل
اگر او عدس شربت دینار تخم کاسنی نیم کوفته گل سرخ از هر یک ده مثقال پوست بیخ کاسنی و گاوزبان
و کشوث از هر یک پنج مثقال همه را در یک پیاله آب جوش دهند تا بنیمه آید صاف کنند و سی
مثقال قند سفید صاف کرده آمیزند و بجوشانند تا بقوام آید هر صباح دوازده مثقال در آب گلاب
حل کرده یکمثقال ریوند چینی کوفته اضافه نمایند و نیم گرم رغبت فرمایند و غذا الخوذات کنند
و بعد از تسکین درد معجون کمونی مداومت نمایند صفت معجون کمونی زیره که یک شبانه روز در سرکه
کهنه خیسانیده باشند و در سایه خشک ساخته بریان کرده صد مثقال فلفل سی مثقال زنجبیل و سداب
بابونه ناخن از هر یک چهل مثقال بوره ارمنی یا نمک ده مثقال همه را کوفته و بیخته و بعسل کف گرفته
که سه وزن ادویه باشد سرشند و از یکمثقال تا ده مثقال فرو برند هم در علاج درد معده چون از
غلبه صفرا باشد علامتش تشنگی و تلخی دهان است و چون از استیلای بلغم بود آب زدن دهان
و عدم تشنگی است دباعی گر موجب درد معده صفرا شد و بس از سهال آن بمعده آمد رس

: در بعث آن سوای بلغم بود : اخراج کن و مداومت کن برس ::::::::
صفت درس بیش و زنجبیل و فلفل و دار فلفل و عاقرقرحا و میویزج از هر یک مثقالی
نبات شش مثقال مرکب کنند و باقی را موقوف میدارند همه را کوفته و بیخته هر صباح یک سر گشت
میل کنند هم در علاج درد معده چون از سودا باشد علامتش ترشی دهان و سوزش فم معده است
دباعی در علت در معده چون واندکس : کین رنج ترا علت سودا شد و بس باید
که خوردن مسهل و پرهیز کند : از لحم قدید و شبه آن مثل عدس و بعد از تنقیه تعدیل مزاج بدواء
المسک حلو یا نوشدارو کنند صفت دواء المسک مروارید ناسفته و کهربا و مرجان سفید
و ابریشم مقرض و زرنباد و درونج عقربی از هر یک مثقالی بهمن سرخ و سفید و سنبل و قاقله
و قرنفل و ساذج هندی و دارچینی و جندبیدستر و دار فلفل و زنجبیل از هر یک نیم مثقال مشک دانگی
همه را کوفته و بیخته و بعسل خام کف گرفته بدو وزن ادویه سرشند و از نیم مثقال تا یکمثقال
نوشدارو غلوله کرده فرو برند صفت نوشدارو شراب آملج عبارت از آمله است که یک شبانه روز در شیر گاو که تازه باشد
بشنند و در سایه خشک کرده باشند صد مثقال در نهصد مثقال آب جوش دهند تا سیصد مثقال
باند صاف کنند و بدویست مثقال قند سفید صاف کرده و هشتاد مثقال عسل گداخته بیک
بقوام آورند و برگ گل سرخ شش مثقال سعد کوفته پنج مثقال و قرنفل و مصطکی و اسارون
از هر یک مثقالی فاقله صغار و کبار و زرنباد و قرفه و جوزبوا و سنبل و زرنب از هر یک مثقال
کوفته و بیخته همه را بهم آمیزند و پنج مثقال زعفران و نیم مثقال مشک در قدری گلاب حل کرده اضافه
نمایند و از یکمثقال تا ده مثقال غلوله کرده فرو برند ورم المعده علامتش در دموی تب و درد

و در دوشیرینی زبان است و در صفراوی تب تیز و تشنگی و پا زغلی و در بلغمی نرمی آماس
و در سوداوی محکمی آن دباعی چون معده کند از سبب خون آماس : خون کم کن از ره بجو دیم و
هراس : گر ماده ورم بود خلط دگر : جز تنقیه بدین مداوا مشناس قی که کنایه از حرکت معده است
مع دفع چیزی بسوی خارج از طریق فم علامتش در صفراوی زردی آنچه بقی دفع شود و در بلغمی سفیدی آن
و در سوداوی سیاهی آن است دباعی در علت قی گر چه صفرا حس : جز چه شراب به و
لیمو مشناس : گر خلط دگر بقی بر آید بنود : بهتر ز شراب بلیمو و حب الآس صفت شراب بهی است
بهی صد مثقال قند سفید پنجاه مثقال بجوشانند تا بقوام آید و یا هشتاد مثقال قند سفید را صاف
کنند و بدویست مثقال رب بهی آمیخته بقوام آورند صفت رب بهی یک من آب بهی را بجوشانند
تا چهار یک بماند و صفت شراب لیمو در دوار گذشت شربت مقویه زنجبیل و قاقله و قرنفل
و عود از هر یک درمی نیم کوفته در لته بندند و در صد مثقال آب بهی و پنجاه مثقال شراب
جوش دهند تا بنیمه آید صاف کنند و بهشتاد مثقال قند سفید بقوام آورند و مصطکی و مشک
و زعفران از هر یک دانگی در گلاب یا آب حل کرده اضافه نمایند و آهسته جوشش دیگر دهند
صفت حب الآس که بپارسی مورد دانه گویند دویست مثقال در یک پیاله آب جوش دهند
تا بنیمه آید صاف کنند و بهشتاد مثقال قند سفید صاف کرده آمیزند و بجوشانند تا بقوام
آید قی الدم کیفیت بر آمدن خون از معده یا عضو دیگر بقی دباعی ار دکه قی فکنده در بیم هراس
کوم سنجی که الحم داری پاس : صمغ عربی و کهربای سوده : رغبت مرکن بشربت
حب الآس : صفت شربت حب الآس در علاج قی گذشت فواق یعنی حکه علامتش

در امتلاء تقدم خوردن طعامهای غلیظ است و کرانی معده در استفراغ تقدم قی و اسهال و مانند

ان دوا از امتلا اگر جگر کرده باشد : باید که حقنه اندر کار بنی : وانرا که بود جگر استفراغی :

بگذر ز علاج ان بجو ازارش : تعذر علاج حکمه استفراغ بواسطه تعذر اعاده رطوبات صلیبه است

که باستفراغ دفع شده است ضعف الهضم و علامتش دلشورش و دیر گذشتن طعام از فم

معده است دوا چون معده شود ضعیف اگر دار بهوش : تحقیق مواد کرده در تنقیه کوش

: چون تنقیه تام حاصل کرد : تعدیل مزاج کن معدل همی نوش : معدل چیزرا گویند

که مزاج سرد یا گرم را باعتدال آرد چون عسل و کند و جوع البقر که کنایه از گرسنگی تام است عبارت

از بیقراری معده از طعام چون از بلغم زجاجی باشد که بر فم معده ریزد علامتش دلشوره و عدم تشنگی باب

است و رطوبت دهان دوا هر کس که علت جوع البقر بود : هر لحظه شود ضعف بدن بیشترش

: خوش شیلان فرون شود روز بروز : می سوسن اگر دهند شام و سحرش صفت می سوسن

: : : : : : : گل سوسن چهل عدد قسط نیم کوفته و قرنفل نیم کوفته و قصب الذریره نیم کوفته

دارچینی نیم کوفته از هر یک سه درم عود بلسان و سنبل و مصطکی از هر یک دو درم هل و اندرانی

و سلیخه نیم کوفته از هر یک سه درم عود بلسان نیم کوفته چهار درم زعفران نیم درم مشک دو دانگ

روغن بلسان یا زیت یکدرم و نیم مثلث شرعی که شراب مویزی گویند چهار من شرعی اینها را در شیشه

افکنند و چهل روز نگذارند صفت مثلث منکوده شیره انگوری و چهار من بجوشانند و کف

بردارند تا ده من بماند پس بیست من آب اضافه نمایند و دیگر جوش دهند و در خم کرده

بپوشانند تا بجوشش آید و از جوشش باز ایستد جوع الکلب که عبارت از بسیاری

از بسیاری میل بغذا و عدم سیری از آنست چون از بسیاری سودا و بلغم معده باشد علامتش

تیره گی رنگ و خشکی دهان و ترشی آروغ است دوا در شهوت کلبیه تراکم خامش

آب بخود و ترحه وار اخوردهاش : هر چیز که شور باز ترش یا تیز است : از خوردن آن چیز ازاو

مپاش فساد شهوت که کنایه از میل کردن بگل و امثال آنست دوا انرا که بود میل بگل

و امثالش : بنگر به مرض در کردن حالش : از خلط بدی که موجب آن شده است

از معده برون کن بقی و اسهالش هیضه یعنی حرکت مواد فاسده که بقی و اسهال دفع

دوا هر که از هیضه کسی که شده بی اسهال : شد از قی و اسهال در کوشش حالش :

از ماش و برنج و بال مرغش و ده وساز از رحمت این عارضه فارغ باشد ورم الکبد

علامتش درد و موی تب دائمی و درد و گرانی و سرفه خشک و حکه است و در صفراوی تب

تیز و زردی زبان و بر آمدن صفرا بقی و در بلغمی نرمی آماس و در سوداوی محکمی آن دوا

هر کس که جگر ورم کند از خوانش : رگ زن که رسد نفع زفصد افزونش : که ماده آن

غلط دگر آمده است : مسهل طلب و کن زبدن بیرونش عطش مفرط چون از گرمی معده

یا جگر باشد علامتش آن است که از آب سرد زیاده از اسب هوای سرد رغبت باید و چون

از گرمی اگر نمود تشویش عطش دوا از راه علاج آن قدم باز مکش : از اغذیه است غوره

رغبت مکن : و از اشربه شربت انار بجوشش صفت شربت انار آب انار بجوشش

بکمی قند سفید نیم بجوشانند تا بقوام آید یا قند سفید شصت مثقال صاف کرده بجوشانند

تا غلیظ شود و بیست مثقال رب انار اضافه نموده حرکت جوشش دیگر دهند صفت رب انار

الغ العن عن اورمی از آب ... ازار

میخوش ... آب انار میخوش شصت مثقال ... بجوشانند ... بیست مثقال باشد صفت ضعف الکبد

دوا ضعف جگر اگر برده صبر از جانش : از شربت زرشک ساز کن درمانش : ترتیب غذا

کن چه خوردن شربت از مرغ و مویز و از جبانش : شربت زرشک و رب زرشک چون

شربت انار است که صفت ان یک در عطش مفرط گذشت ضعف الکبد هر کس که شود پدید ضعف

جگرش : از ضعف جگر بچهره بینی اثرش : فرما که خورد انار لیکن نخورد : تاریخ که یا شبه

رسانند ضررش سوء القنیه که مقدمه استسقا است علامتش سفیدی رنگ مایل

بزردی و آماس دست و پا و فرو رفتگی شکم است دوا هر کس که رسد سوء قنیه بینی اثرش : فرمای

بلحمت بطریق سفرش : چون منشأ این مرض بود ضعف جگر : باید که دهی مقویات جگرش

مقوی چیزی را گویند که تقویت جگر کند بخاصیت یا عطریت یا غیر آن چون دارچینی و کاسنی

و غیر آن استسقا که مشهور و معروف است علامتش در لحمی آماس جمیع اعضاست و در زقی

آن است که چون دست بر شکم صاحبش زنند او آواز مشک دهد که پر آب بود و در طبلی

او آواز طبل دهد دوا هر کس مستسقی اگر طلب کند درمانش : ریوند و سکنجبین بنات ده دانش

: دراج و کبوتر بچه است ساز غذا : از میوه بافراط بده تا دانش صفت سکنجبین بزوری

البذوری گذشت باید دانست که شربت بزوری کثیر النفع بعضی گفته اند بملاحظه ورم

یکروز بزوری گرم دهند و یکروز بملاحظه تشنگی مزمنه بزوری سرد و بعضی گفته اند که هر روز

بزوری گرم و سرد را بملاحظه ورم و تشنگی ممزوج ساز زنند و دهند صفت شربت بزوری بادیان

رسمی و بادیان رومی و تخم کرفس از هر یک پنج مثقال پوست بیخ بادیان و پوست بیخ کرفس از هر یک

از هر یک ده مثقال همه را در یک کاسه آب جوش دهند تا به نیمه آید صاف کنند و هفتاد مثقال

قند سفید صاف کرده بقوام آورند و هر صباح بخته یک قاشق در نیم فنجان عرق کاسنی حل

کرده میل کنند صفت بزوری تخم کاسنی نیم کوفته و تخم خیار نیم کوفته و تخم بادرنگ نیم کوفته و تخم

خربزه چهار نیم کوفته از هر یک پنج مثقال پوست بیخ کاسنی ده مثقال قند سفید شصت مثقال بدستور

سابق بزوری گرم بپزند و هر صباح یک قاشق در نیم فنجان عرق بادیان حل کرده بنوشند

دهند و اگر ممزوج خواهند نیم قاشق از بزوری گرم و نیم قاشق از بزوری سرد در سه قاشق

و نیم عرق کاسنی و سه قاشق و نیم عرق بادیان حل کرده ناشتا بخورانند دوا هر کس که بود علت استسقا

: از آتش میوه و شیر و شکر فرمایش : از زردی دو دار سیر شود تنش : دائم ببیان شتران

کن درمانش یرقان اصفر سببش کثرت صفرا یا امتلاع استفراغ آن از صفرا دوا هر کس

یرقان رسد بصبر از جانش : اسهال و قی و عرق بنات دانش : هر روز پس از آب

انار بین بده : مرغ و نخود و قلیه جب دانش هم در علاج یرقان اصفر ... در علت زردی چه عوام و چه خواص : جوشیده

باب کاسنی راه خلاص : گر آنکه خلاص نشود حاصل از آن : نوشند سکنجبین دیناری خاص

صفت سکنجبین دیناری زرشک بذر الورد نیم کوفته از هر یک شش درم تخم کاسنی نیم

کوفته پنج درم همه را در دو لیتر هشتاد مثقال آب و سی مثقال سرکه یکروز و یکشب بخیسانند بجوشانند

تا به نیمه آید صاف کنند و بیست مثقال قند سفید صاف کرده آمیزند و بجوشانند تا بقوام

آید و هر صباح یک قاشق در نیم فنجان عرق کاسنی با آب حل کرده رغبت فرمایند

و غذا نخود آب نیم کوفته و مرغ و ماش مقشر و کشنیز تر و قلیه آب ترشیدی یا آب زرشک

یا اثمار کنند بباید دانست که یرقان اسود نیز می‌باشد و سببش کثرت سودا یا امتناع استفراغ سودا از
و علاج اخراج سودا و تعدیل مزاج بروجهی که دانسته شد کنند علاج امراض سپرز ورم الطحال
یعنی آماس سپرز علامتش آنست که چون دست بر موضعش فشار دهند درد زیاده شود دوا آماس
سپرز اگر از آتش عارض : پرهیز از هر چه باشد قابض : باقرص کبر سکنجبین خورد که شود : برسان
تو فرض شده بهتر قابض صفت قرص کبر پوست بیخ کبر پنج درم زراوند طویل ده درم فیمست
که ذوخته الاوراق کوبند و فلفل سیاه از هر یک شش درم همه را کوفته و بیخته در بیست درم سرکه
کهنه که چهار درم اشق در آن حل کرده باشند سرشته و قرصها کرده هر صباح یک مثقال در ده مثقال
شربت سکنجبین که صفتش در استسقا گذشت و بیست مثقال عرق بادیان یا آب بادیان حل کرده
میل نمایند و غذا نخود آب و قلیه سرکه کبر کنند نفخ الطحال علامتش آنست که دست
بر موضعش فشار دهند درد کمتر شود دوا چون باد سپرز زند است اضغاط : از باد بر آید القرف برآید خالص :
باید که خوردن شربت و بسیار و سرد : زیان بخشد که قوت تو گردد قطعا صفت شربت انار در علاج
درد معده گذشت علاج امراض امعا امعاء شش است اول معاء اثنی عشری که طولش بمقدار
دوازده انگشت صاحب است و متصل است بقعر معده و آن راهی است نزدیک بمعده که از آن آب
گوشت مندفع می‌شود غایط از معده بسوی آن دوم معاء صائم که اکثر اوقات خالی است و متصل است بمعاء
اثنی عشر سیم معائی که متصل است بمعاء صائم چهارم معاء اعور که علاج و کجها دارد و در بیت ازاجزا فم و احدی
پنجم معاء قولون که متصل است بمعاء اعور و منفعتش تدریج دفع فضلات ششم معاء مستقیم که
از جانب فوق بمعاء اعور متصل است از جانب تحت بمقعد و منفعتش منفعت قولون است و الله اعلم

اعلم مطلق اسهال خواه سببش صفرا باشد و خواه خلط دیگر دوا داری جوار اسهال عدارا :
مخلوط : میدار و با دو سرد جوشیده : محفوظ از غسل با آب سرد و هم از اری جری : باشد که شود تنفث
زغال محفوظ اسهال صفراوی یعنی بسیاری اجابت طبیعت چون از صفرا باشد علامتش
زردی اسهال و دفع شود و تشنگی و سوزش اندرون است دوا اسهال تراکشیده صفرا واقع :
بهتر شربت انار و زرک بود دافع : از اغذیه کریچ تف داده خوری : مربوط رب زرک باشد نافع
صفت شربت زرک و رب زرک در ضعف جگر گذشت بباید دانست که اسهال دموی نیز بیشتر
و از آن منقسم می‌شود بر قسم اول کبدی که در وسط ربای معدی گویند و علامتش آنست که بیشتر
در روز واقع شود و مقدارش اندک بود و علاج مشترک میان این دو قسم مذکور آنست که هر صباح
مثقال تخم خرفه تف داده بیشتر و کشند و بده مثقال شربت صندل شیرین کرده و آبی که یک مثقال آب
الجبار نیم کوفته یا پنج مثقال حب الاس در آن جوشانیده و صاف کرده باشند اضافه نموده بدهند
و غذا برنج ناشسته تف داده یا نوکه تف داده و کشنیز خشک تف داده و قلیه آب زرک
با سماق یا چکیده جغرات گاو سحج یعنی زخم روده علامتش ظاهر شدن خون
با اجابت طبیعت و درد حوالی آن دوا اگر قرحه روده بر دلت کهنه دافع : رودرث شده از
مرض چون برنج تا پیره که شب مرض درد شود : از شربت الجبار افزون بود دافع : صفت
شربت الجبار در علاج نفث الدم گذشت هم در علاج سحج دوا از قرحه روده از زوالش زده لاف
: خشخاش بکوشان و کوسارش صاف : اگر شراب آس یا شربت سیب :
کی میل که در منفعتش نیست خلاف ..... صفت شربت آس در علاج نفث الدم گذشت

صفت شربت سیب آب سیب شیرین صد مثقال قند سفید سی مثقال بجوشانند تا بقوام آید
مغص یعنی درد روده و ذکر ناف علامتش درد با کمی قرقره شکم و انقطاع بخروج ریح است
و در صفراوی تشنگی و شدت درد و در بلغمی خروج بلغم و در سوداوی ظهور سودا دوا
باشد چه تر از باب بچیدن ناف : بهر تو لیو شربت دینار کفاف : در ماده بلغمی یا خلط دیگر
: از زرداوری کار شغوان داشت معاف : صفت شربت دینار در نفخ الطحال گذشت
قولنج یعنی درد روده که با قبض طبیعت بود دوا قولنج تر انحف از شیاف : باشد
که بود دو ره و فاینده کفاف : لطافت شود چه از شیاف عملی : حوذ را زعلی نمیتوان داشت معاف
ذکر عملی که انواع قولنج را نافع بود سنای مکی پنج مثقال انیسون و بادیان و تخم کرفس و شبت
و حلبه از هر یک سه مثقال و گل خطمی (بنفشه) از هر یک ... مثقال مغز کاجیره نیم کوفته ده مثقال آب چغندر
نیم پیاله همه را در یک کاسه آب جوشانند تا به نیمه آید صاف کنند و شکر سرخ و مغز فلوس از هر یک
ده مثقال بوره ارمنی یا نمک هندی درم در آب آن حل کرده و صاف که و روغن بادام که صفتش
در جفاف الانف گذشت ده مثقال اضافه نموده نیم گرم کرده حقنه کنند و شوربای خروس پیر خورند
و چون قولنج و راشود استعمال ماده (معجون) خیار شنبر کنند خیار شنبر ترید سفید چهل مثقال
نمک هندی و رب سوس (تخم نیون) از هر یک هفت مثقال بادیان رومی و کهلا از هر یک پنج مثقال اینها
بکوبند و بیزند و بیست مثقال بابونه سفید که یا پنج مثقال محموده مشوی صلابه کرده باشند با مغز
و چهل مثقال روغن بادام که صفتش مذکور شد چرب کنند و بصد مثقال مغز خیار شنبر سرشته
صد مثقال عسل کف گرفته که در خشه داخل نماید و طریق ساختن و گرفتن عسل خیار شنبر

شنبر این است که مغز خیار شنبر را اندک آب گرم ریخته بمالند که حل شود و بعسل ممزوج کرده
بجوشانند تا بقوام آید و دلک کنند تا بهم سرشته شود و از پنج مثقال تا هفت مثقال غلولها کرده
فرو برند دوا علاج کرم معده را گویند علامتش نفور از طعام چرب دلشواری پیچیدن ناف و خارش
لبها و سیلان آب دهن در خواب دوا از بهر علاج کرم چه سلف : قنبیل
و برنگ و حب نیل آر بکف : یا تربد و قسط و ترمس و سرخس : می کوب شیر گاو و مخور شعف
صفت تربد و قسط مذکوره قنبیل و برنگ کابلی و سرخس و ترمس از هر یک درمی حب النیل و تربد
و شیح از هر یک نیم درم همه را کوفته و بیخته در یک پیاله شیر گاو آمیخته بخورند حب القرع که کدو
دانه خوانند علامتش خروجش با اجابت طبیعت و غیر آنست دوا از بهر کدو دانه بدستور سلف :
تربد و برنگ (کابلی) ... از کف : معجون کن وقت خواب میلش فرما : کین ادویه را در این مرض ثبت
خلف صفت تربد و قسط مذکوره برنگ ده مثقال مغز بوزده مثقال خرمای خسته برهم کرده
پنج مثقال و این حقیر یک مثقال تربد بدستوری که از استاد خود دیده اضافه مینماید و نفع عظیم میبیند
همه را جدا جدا کوفته بهم آمیخته در وقت خواب میل کنند الدود الدقیقه دو و الخل علامتش خارش
سر مقعد و ظهور وی با اجابت طبیعت است دوا در روده اگر پدید شد کرم ضعیف : خار و هم دم
موضع مخصوص حریف : چون شاف کن از صبر و انزروت زهد : از کرم ضعیف جسم بیار خفیف :
دخس صادق علامتش آن بود که از پس (بعض) طبیعت عارض شود و چون تخم ریحان و کموچه و اسبغول
و بارتنگ و امثال اینها با شربت قند و گلاب (خرفه) گزیده دفع شود ان شاء الله دوا از کرم اگر بود دکر حاذق
: رب بهی و برنج باشد لایق : باشد چه سردی نتوان مانع شد : که بر شعتاد هو طبیب حاذق

صفت ربّ بهی در علاج تقطیر بول صفت برشعثا فلفل سفید و بزر البنج از هر یک بیست مثقال
افیون ده مثقال زعفران پنج مثقال سنبل و عاقرقرحا و فرفیون از هر یک مثقال همه را کوفته و بیخته و بقدر شصت
مثقال عسل سرشته هر صباح دانگی گلوله کرده فرو برند و غذا برنج تنک داده و زیره تف داده کنند
زاید
ذحیر کاذب علامتش آنست که بعد از قبض طبیعت حادث گردد و چون تخم ریحان و کمونه و اسپغول
و بارتنگ رهنه و امثال اینها شربت قند و گلاب بسته زود رفع شود انشاء الله العلاج دیگر عارض شود
ذحیر و بنور صادق: صید انکه بنزد یک طبیب حاذق: از خوردن معجون نفخ کردن: بر ماده مرض
طبیعت فائق صفت معجون نفخه نفخه ده مثقال تربد پنج مثقال رب السوس ده مثقال محموده یکدرم
بادیان افیون از هر یک نیم درم همه را کوبند و به بیزند و بده مثقال عسل و بیست مثقال قند سفید خام
کرده بقوام آورده بسرشند و شش سه مثقال گلوله کرده فرو برند و مقداری آب گرم از عقب او
بیاشامند و غذا ماش مقشر و اگر او استفراغ کنند علاج امراض مقعد بواسیر که دانه چند بود بر سفره
دبائع در ربع بواسیر طبیب حاذق: هم خربزه هم انار داند لایق: فصد صافن کند باید تجویز: مرغ
و اگر او آب زیره کشش فائق: بی صفن در لاکس رحم خواهد آمد انست هم علاج بواسیر در ربع
بواسیر علیل حاذق: چون کوشش کند قول طبیب حاذق: محفوظ بحب مقل خندان گردد: که زیدن
حال دلبران خود عاشق صفت مقل پوست هلیله کابلی و هلیله سیاه از هر یک ده درم بسبکینج سه درم
خردل سفید ده درم همه را کوفته و بیخته تسبی درم آب کشنیز تا که پانزده درم مقل ازرق دران حل کرده
سرشته حبها کنند و هر صباح ده درم فرو برند و غذا آب مرغ جوان دماش مقشر و اگر او استفراغ کنند
بیاید دانست که همچنانکه حب مقل در بواسیر نافع است اطریفل مقل نیز نافع است و نافع تر از همه بقول

بقول اکثر مجربان خوردن افتیمون با ماء الجبن است صفت اطریفل مقل مقل سی مثقال در آب
گرم حل کرده صاف کرده باشند و هشتاد مثقال عسل که داخته بقوام آورده و پوست هلیله کابلی
و پوست هلیله زرد و آمله منقی از هر یک ده مثقال کوفته و بیخته بدان بسرشند و از یک مثقال تا بده مثقال
گلوله کرده فرو برند کیفیت خوردن افتیمون با ماء الجبن آنست که پنج مثقال افتیمون در خریطه کرده در
هفتاد مثقال ماء الجبن گرم ساخته چندان بمالند که مزه خود را تمام باز دهد پس بیست مثقال شکر
خشت را حل کرده و صاف کرده و سه قاشق آب آلو بخارا اضافه نموده نیم گرم بیاشامند و اگر قوی
تر خواهند پنج مثقال سنای مکی را جوش بدهند و صاف کرده اضافه نمایند و ماء الجبن را چنین کنند
که یک کاسه شیر بز از رق چشم را گرم کرده بسه قاشق سرکه تند آمیزند و الت کنند تا زرد آبش از پنیر
جدا شود تشقق المقعد یعنی شق شدن سر سفره دبائع در مقعد اگر پدید شد ربع شقاق: بیمار تر را
گر شد بقی تشقاق: باید که ز ترشی تب پرهیز کند: چون سیب و بهی و زرشک و لیمو و سماق
صفت مرهمی که شفای مقعد را رفع کند دبائع هر گاه که سفره کسی گردد شق: کوهان شتر باید و مقل
ازرق: هر روز بموم زرد و مرهم کردن: صحت ولیس از ان طلب نمودن از حق صفت مرهم ورم
مثقال
المقعد مذکور موم زرد یکمثقال و نیم در روغن کوهان شتر پانزده مثقال حل کرده و بده
آب کنند تا که سه مثقال مقل ازرق در او حل کرده باشند آمیخته صلایه کنند تا مرهم شود ورم
المقعد علامتش درد موی درد و گرانی مقعد است و در صفرائی حلیدن و سرگزیدن دبائع
مقعد چو ورم کند بسبب کسی تحقیق: رگ زن چو زخون بود که این است طریق: در خوردن
مسهل چو ز صفرا باشد: تقصیر مکن بقول یاران شفیق مسهل سنای مکی سه مثقال تمر هندی که اسهال صفرا کند

ده مثقال سپستان سی عدد و همه را در یکسال آب جوش دهند تا به نیمه آید و کمتر صاف کرده نیم
گرم بیاشامند علاج امراض گرده و مثانه یعنی سنگ گرده و مثانه و حصاة علامتش ظهور ریگهای سرخ یا زرد
یا سبز در بول است دبائع چون سنگ درون گرده گردد مدرک: از درد رود زنده که ده چو ناوک
تیرک: باید که نباشتا خورد صاحب ان: خاکستر چوب تاک با آب خشک ریح الکلیه
...... علامتش انتقال درد از موضعی بموضع و عدم گرانی است دبائع در گرده کسی چو باد گردد مدرک:
نافع باشد کلاه اسبوس و نمک: هر روز خوردن نباشتا ما الاصول: بیمار در این مرض چو افتد
زیرک: صفت ماء الاصول در قالج کذشت ضعف الکلیه یعنی ضعیف گرده علامتش آن است
که رنگ بول مشابه آبی بود که گوشت تازه در وی شسته باشند دبائع چون گرده شود ضعیف
و بول است بی رنگ: از بهر دوا افلونیا لیک بچنگ: از سستی اگر قضیب چون موم بود: از قوت
گرده بخت گردد چون سنگ صفت فلونیا فلفل و بزر البنج از هر یک بیست درم زعفران
پنج درم سنبل و عاقرقرحا و فرفیون از هر یک ده درم چند بیدستر یکدرم زرنباد و درونج عقرب از
هر یک نیم مثقال همه را کوبند و به بیزند و نود مثقال عسل سرشته هر روز دانگی گلوله کرده
فرو برند و غذا از زرده تخم نیم برشت بعضی عربا سوده خورند ورم الکلیه علامتش درد سوزش
تیز و درد و بیرون رگها و نرمی نبض است و در صفراوی تب تند و عطش و بیخوابی و زردی
قاروره و در بلغمی گرانی و قلت درد و در سوداوی رقت بول دبائع چون گرده ورم کند باشد
غمناک: کار تحقیق بر سم اهل ادراک: گر ماده خون بود دگر خلط دگر: از وی
تن خویش بایدت کردن پاک قرحة الکلیه علامتش خروج ریم و خون قطور و قشور

و قشور دبائع آن که زریش گرده باشی ولیک: در بول تو ریم اگر بود خون ریک: تا چند تفت
کند بطبی اینک: گچند دیده شسته اگر از خنک ورم المثانه علامتش درد حبس
بول است و در دموی تب دائمی و درد عانه و در صفراوی تب تیز و هذیان و درد زیاد و سرخی
گر کوه سوزان مر بند دبائع از ورم مثانه در حین ملال: بر عارض تو عیر بول آمده دال
: گر زانکه بعینه خون و صفرا بینی: اخراج مواد کن بفصد و اسهال حصاة المثانه علامتش
ظهور ریگهای سفید یا خاکستری رنگ است دبائع در سنگ مثانه است چه بد گردد حال: هر دم
المریحان کند استقبال: از بهر علاج این مرض نزد حکیم: بنود حجر الیهود در استه و مثال طرقی
رجحان دارد حجر الیهود آنست که تخم خطمی و تخم کرفس و سنبل از هر یکمثقال بجوشانند
و صاف کنند و نیم مثقال اشلم آلو با صمغ عربی در آن حل کرده و بقند سفید شیرین کرده و سه
دانگ حجر الیهود را اضافه نمایند و نیم گرم بیاشامند و غذا نخود آب کنند قرحة المثانه علامتش
خروج ریم است و خون و سوزاک و بدبو بادرش دبائع از ریش مثانه است چو گردد حاصل:
دردی که علاج آن نماید مشکل: چون پاک شود مثانه از ماده ده: در شربت ریواج شوف
در مثقال
ده مل صفت سفوف صل مغز تخم خیار و مغز تخم بادرنگ و مغز تخم خربزه از هر یک دو مثقال
گل ارمنی و کتیره و نشاسته و شلم آلو و تخم خرفه و طباشیر از هر یک نیم مثقال ریوند چینی
یکمثقال همه را کوفته و بیخته هر روز ده مثقال از شربت ریواج حل کرده میل کنند و شربت
ریواج رامثل شربت انار که صفتش در علاج عطش گذشت سازند ریح المثانه علامتش
درد و عسر بول و عدم گرانی است دبائع چون درد مثانه شد ز نفخ حاصل یکدم

منو از طرق حکمت غافل : با ماء الاصول و روغن بید انجیر : در کشک که ضماد او به شفای عاجل
صفت ماء الاصول در علاج ریح الکلیه گذشت صفت روغن بید انجیر مغز بید انجیر را کوفته در آب
جوش دهند تا روغن خود را باز دهد و تعاشق اندک اندک از روی بردارند جرب المثانه علامتش
خاریدن مثانه و به بولش بول است و سوزاک رباعی از جرب مثانه گردیده ملول : باید سخنی
مرا الجان کرد مقبول : مجوز لبن الاتان و مادام که شود : ماء اصول تو از علاج مقرون بحصول :
لبن الاتان شیر خر است خلع المثانه علامتش عسر بول است بعد از وقوع سقطه
یا ضربه بر پشت رباعی باید چه مثانه تو از خلع خلل : برزنگ بجرک که کند دفع علل : خاکستر
حلقوم خروس تر چه دهند : واقع شود از راه مداوا امل تقطیر البول چون از سردی مثانه
باشد علامتش بیاض بول و متضرر شدن از چیزهای سرد و نفع یافتن از چیزهای گرم است
رباعی ار گشته گرفتار بتقطیر البول : زاندیشه این مرض تو باشی در هول : معجون زنیا علاج اطریفل
: در شام و صباح یاد میدار این قول مراد از اطریفل کبیر است کیفیت اطریفل کبیر پوست هلیله
کابلی و هلیله سیاه و پوست بلیله و آمله و فلفل و دار فلفل از هر یک سی درم زنجبیل و بوزیدان
انیسون و بزرنج شیطرج هندی و شقاقل مصری و تودری زرد و کلکون و بهمن سرخ و سفید
و لسان العصافیر و تخم خشخاش ده درم کوفته و بیخته در روغن بادام که صفتش در قولنج گذشت
چرب کنند و بعسل کف گرفته سرشته و از یک مثقال تا دو مثقال گلوله کرده فرو برند و غذا
کباب کنند حبس البول چون از سردی باشد علامتش عدم تشنگی و برجستن نبض
و سفیدی بول است رباعی هر کس که ز حبس بول گردد ذلیل : بر سوء مزاج سرد باشد چه دلیل :

دلیل : بولش بکشد ار از راه علاج : کابوره از پی نهند در احلیل : نوا کابوره از پی میشود
نمک شوره ... الصورت است سنجد سازند و در احلیل نهند یا دو دانگ حلتیت را که در کوزه
کوبند در نیم پیاله شیر حل کرده نیم گرم در غبب نهند و تا بناف در آب نیم گرم نشینند یا در آب
نیم گرم زمان زمان بر زهار و قضیب و خصیه ریزند و غذا آب مرغ جوان یا نخود نیم کوفته و شیر مغز
کاجیره کنند و هر گاه که بول انقطاع کند بر پای خیزد تا بول گشاده شود حرقة البول خواه
سببش کثرت صفرا باشد و خواه غیر آن رباعی انرا که رسد ز تلخ سوزاک الم : بیند الم
از سبب آن هر دم : باید که خورد شیره خرفه و قند : هر روز ز قرص کاکنج یک دو درم صفت قرص کاکنج
کاکنج و مغز تخم خیار و مغز تخم بادرنگ و مغز بادام مقشر و رب السوس و نشاسته و صمغ عربی و کتیره
و خون سیاوشان و کندر در باید و کاکنج را عروس در پرده گویند از هر یک ده درم تخم کرفس
دو درم افیون یک درم همه را کوفته و بیخته باب بادیان خیر سرشته و قرصها کنند و هر روز
دو درم در نیم پیاله شیره خرفه که به سه مثقال قند سفید شیرین کرده باشند حل کرده میل فرمایند
و غذا ماش مقشر و اگر او کشنیز تر با شیره خشخاش خورند سلسل البول چون از سردی
مثانه باشد علامتش عدم تشنگی و خروج بول بی سوزش است رباعی در سلس البول
اگر کندر دو درم : از سعد برابرش نه افزون نه کم : سائیده و القند سوده اش میل کنی :
آسوده شوی از او بروزی و الم البول فی الفراش چون از سستی عضله مثانه بود
بواسطه غلبه رطوبت علامتش سردی زهار و باریکی قاروره است رباعی در خواب کنی چه
بول آن به که مدام : پرهیز کنی ز کثرت میل طعام : و ز بهر مداوا خوری از برشعثا :

داکاه دم صبح از آن دو دانگ در شام صفت برشعثا در علاج زخم جگر یافت ذیابیطس که عبارت
از عطش مفرط و آب خوردن دائم و خروجش در اندک زمان نامتغیر گردد رباعی ای آنکه علاج ذیابیطس یا اکنه
دارم : گر آمده بعلم حکمت عالم : فرمای که صاحب ذیابیطس : با قلیه کدو دهند رب حصرم
صفت عوره انگور ترش و شیرین را افشرده صاف کنند و بجوشانند تا غلیظ شود بول الدم چون از ضعف شربت حصرم صفت
جگر باشد علامتش مائل بودن برقت است رباعی باشد چه ز ضعف جگرت بول الدم : ضعف تو از آن
زیاده گردد هر دم : گر شربت زرشک را بجز غوره خوری : میدان که بزودی این مرض کردم صفت شربت
زرشک در علاج اسهال مذکور شد علاج امراضی که عارض آلات منی باشد چون از سردی باشد الات منی باشد علامتش
دشواری خروج منی باشد رباعی باشد چه ز ضعف باه دلخسته مدام : کارت نرسد بوقت صحبت تمام مردمی شود ضعف الباه
: هر گاه که حاجتت کشد سوی طعام : مغز سر عصفور خور و بیض حمام علاج کثرت احتلام که تولد این مرض
از بخار منی است رباعی ور کثرت احتلام خواهی چه لگام : با زیره و زنجبیل خور فرخ حمام : از یابس
و حار میل مکن اگر کردم : از بارد و از رطب محترز باش مدام : فرخ حمام کبوتر بچه باشد و یابس و حار
مثل زنجبیل و بارد و رطب مثل خرفه است ابنه که از اعلامت بخ گویند علامتش حکه در است
یافتن از جماع دادن است رباعی ای علت ابنه از خصالت معلوم محمود بود علاج امرد مذموم
گر یکدو سه با حب صبر بدهند : موجود شود علاج معدوم صفت حب صبر سقوطری یک درم
تربد و حب النیل و افیون از هر یک نیم درم تخم حنظل و نمک هندی و مقل ازرق و کتیره از هر یک
نیم دانگ همه را بکوبند و ببیزند و نیم درم غاریقون بمویبه بیز گذرانیده اضافه نمایند و باب
کرفس خمیر کرده حبها سازند و فرو برند و غذا نخود آب نیم کوفته و نیم درم غاریقون بمویبه

بمویبه گذرانیده کوفته و مرغ جوان و ماش مقشر و اسفناج کنند علاج فسطیمغا علتی که جوان ضعیفانش
جماعت کند غالباً بوقت انزال دفع شود حدوث این علت از سستی عضلات مقعد
و کثرت تلذذ است رباعی هر کس که ز رازان عنطیطه گردد مغموم : بر لوح بیان کنم علاجش مرقوم : کمتر
کن جماع و با پوشیاف : مرفوع شود علت و صحت معلوم صفت شیاف مازو مازو را باشیر
سوراخ را کوفته و بیخته با شربت حب الاس که صفتش در علاج ... گذشت بسرشته و شیافها ساخته
صبح و شام بردارند و غذا آش سماق خورند فتق که بیاد فتق مشهور است رباعی بر صاحب فتق نزد
عقلاست حرام : اقبال بر جماع حتی الحمام : تا علت مذکوره زیاده نشود : باید بعصابه بستنش
وقت قیام : مرض چیز را گویند که عضو را حرارت و رطوبت گرداند چون آب گرم ورم الخصیه
علامتش درد و سرخی ملمس است و در صفراوی زردی آن رباعی در خصیه ز صفرا چه ورم گشت
عیان : باید که خوری مسهل و منضج میدان : بسیاری خون اگر بود موجب آن : فصاد طلب کن که
کند خون بیرون قرحة الذکر رباعی از قرحه کسی که بر ذکر دید الم : گرداند دفعش ز اسفیداج ورم :
فرما که کنند مرهمی از سرکه و موم : از روغن گل بحیله رسانم مرهم صفت مرهم مذکور موم کافوری
یک مثقال و نیم در نیم مثقال روغن گل که صفتش در قرحة الحلق دانسته شد در سه مثقال
آب سرکه حل کنند و حب الرمان مغلوظ دانه انار بریان کرده و مرتک یعنی مردار سنگ از هر یک
چهار مثقال کوفته و بیخته اضافه نمایند و ضمادیه نمایند تا مرهم شود فی معظمات الذکر چون زنی
نحیف بود ذکر از بهر عظم : گردد عظمش بدید با رنج و الم : در زرف ... شو بهر طلا : ...
علق را و خراطین بام : طلا کردن زرف بر ذکر آن است که زرف را بقدر حاجت بگیرند و بکار

گرم کرده بر روی کرباس آب بر نشینده تنک کرده نیم گرم طلا کنند و بگذارند تا سرد شود بحیله
و بعنف بردارند و باز نیم گرم طلا کنند همچنین هر روز ده مرتبه طلا کنند و بردارند و باز
نیم گرم طلا کنند تا قیسکه عظم پیدا کند و طریق طلا کردن علق زلو باشد و شلوک نیز گویند
و خراطین که کرم سرخ درازیست که در میان گل می‌باشد آن است که باب پاک بشویند و در سایه
خشک کرده بکوبند و به بیزند و بر روغن کهنه سرشته صبح و شام طلا کنند تا قیسکه عظم پیدا کند
افراط الطمث فی علاج النسا یعنی بسیار آمدن حیض چون از غلبه خون بود علامتش سرخی چشم
و پری رگهاست و چون از رقت خون باشد سرعت خروج دم و مایل بودن بزردی دواء در
کثرت طمث چون بالضرورت بعین: چه زن بود چه فصد کرده شد ببین: بار قندهم مغلفش
کندر: بسیار شود سیل دم و گردد بشن: شده بستن است و شدی اسبان مغلظ چرا
که ماده را غلیظ کند چون ارزیه و کوکناو احتباس الطمث یعنی بسته شدن خون حیض
چون از افراط سمن بود علامتش وجع سبات و چون از سده باشد که سببش بلغم است علامتش
سستی اعضاست و در جستن رگ و بیمار رنگ قاروره است دواء چون حیض شود بسته از افراط
سمن: باید کنی بجوع تدبیر سمن: از سده اگر بود باید تفتیحش: مید رمغتی است اسرو بلوغ
مفتح چیز را گویند که دفع ماده کند که سبب سده شده باشد چون کرفس و کاسنی دتو یعنی برده که بر دهن
فرج عادت شود و مانع جماع شود دواء هر گاه رتق ناتوان کرد زن: مردتش نتواند که شود صرف
زن: میدان که علاج آن نیز بیک حکیم ممکن نبود بهیج عذر از آن نتو الرحم یعنی بیش
آمدن زهدان علامتش درد عظیم در عانه و مقعده و تکیه گاه و سستی در زیر تمام اعضاست

اعضاست دواء هر زن که شود حرکت عیان: باشد چه رطوبت رحم باعث آن: از بهر
ازاله اش بروزی حارسه بار مکن فتیلش غالیه غالیه و آن صفت غالیه در خفقان سرد مذکور شد
رجا که صاحبش مشابه به زن حامله است از بزرگ شکم و بسته که حیض و غیر آن چون از باد
غلیظ باشد علامتش انتفاع بعضی از زن و مالیدن است دواء از باد غلیظ گر رجا گشت عیان:
بشنو سخنی که سود بینی بنه زیان: گردش دهی گرد در دی با الاصول: یعنی نزدواره مرض را پایان
صفت ما الاصول در ریح المثانه دانسته شد اختناق الرحم که چون صرع از هر چند گاه عارض
شود و از روی بخودی رسد و هر چون از حبس منی بود علامتش رخت قتش از سیلان رطوبت
رحم است در وقت ظهور علت و فرق میان این علت و صرع آنست که در این علت عقل
بکلی زایل نشود دواء زن را چه شد از حبس منی در زهدان: یکی که زخود رود بود چند آن:
از از بهر جماع دریک وکاه: مردی باید قوی و پر زور و جوان نفخ الرحم یعنی باد زهدان علامتش درد و
عوز زیر ناف و متنفر شدن از چیزهای باد انگیز مثل باقلا و لوبیا و نفع یافتن از چیزهای باد شکنی است
چون بادیان و انیسون دواء از باد رحم چه مضطرب گردد زن: زان سان که ز کرو باد نشین وطن
باید که بشکل غنچه ترتیب کنند: بیرزی که بود چه بادیان باد شکن صفت بر فخانه که باد رحم را بشکند
بادیان و انیسون و تخم کرفس و سداب و صعتر بالسویه کوفته و بیخته بعسل بسرشند و برزها خشک
یک یک بردارند حکة الرحم چون از صفرا باشد علامتش گرمی رحم باب بر علامات
غلبه صفراست دواء هر گاه ز بسیاری صفرا و ارتق: خارد رحم زن بکن قوت زن: انگاه بقدر
قوتش مسهل ده: تا باز رهد دلش بصحت از حزن بواسیر الرحم که دانه چند بود بر کناره

زهدان: گر دوچه بواسیر رحم عارض زن: در دم با فصدان طلب کن رگ تن واکر زید
دهن دهان رحش: میکش ز لعوب خوخ و مشمش روغن دهن بنفشه دال مهملا مالیدن
روغن است و لعوب جمع لعاب ولب مغز را گویند و خوخ شفتالو و مشمش زردالو است
تشقق الرحم علامتش درد دایم و بخون آلوده شدن ذکر در حین مجامعت دواء زنرا
برحم شقاق گر دو چه عیان: بنه المرکور نباید بیان: سود بخش دارو ملین از راه
دوا: لکن برسد زنا یعنی یعنی زیان صفت ملین که شقاق رحم را سود دارد بنفشه
و تخم خطمی و تخم خبازی از هر یک سه درم سپستان سی عدد همه را در یکپیاله آب جوشانیده
تا به نیمه آید صاف کنند و به ده مثقال ترنجبین سفید شیرین کرده نیم گرم بیاشامند و غذا
اکراو اسفیناج یا پیه ماکیان یا بط کنند قرحة الرحم علامتش درد و خروج ریم است در فرو رفتن
دواء از ریش رحم زنا که آید بفغان: زان ریش که از ریشش رفته باشد توان: چون
پاک شود زمده اش فرزجه ساز: از کندر و گلنار و قشور الرمان: یعنی کندر و گلنار و قشور که پوست
انار است از هر یکی نیم مثقال همه را بکوبند و به بیزند و با سرشته فرزجه سازند و در میان
پشم پیچیده در فرج نهند ورم الرحم علامتش در جمیع اقسام عسر بول است و در دموی
تب و سرخی قاروره و در صفراوی تب تیز و شدت درد و در بلغمی نرمی الملمس و در سوداوی
خلکی ان دواء اماس رحم اگر ز خون گشت عیان: فصد صافن همی زن و دافع دان: ان خلط
که خلط دگر آید سببش: نافع باشد اگر دهی دافعان: صافن رگ کلانست از جانب
اندرون دگر دوائی که چون زن بردار داشتن شود کرانچه بعد طهر گرد دارد زن

دار و زن: انگاه رسد بمرد بر وجه حسن: چون در تن زن زمر دره باید آب: بنود عجبی
که زن نشود آبستن و طریق بر داشتن انچه آن است که در سایه خشک ساخته بکوبند
و به بیزند و بعسل سرشته فرزجه کنند و بعد از انکه از حیض پاک شده بردارند صفت
دوائی که چون زن بردارد آبستن شده بردارند نشو در منع قبول حمل این نکته زمن
بشنو: که کوثر است از در عدن: هر زن که گرفته پیل سم در شب بنهد: هرگز نشود ز هیچکس آبستن
ضیق وخوب و خوشبو نمودن فرج گر سوده بدر در بر دارد زن: چون غنچه شود
بر که اش تنگ دهن: در سنبل سوده را در آن دخل دهند: خوشبوی شود چه نافه مشک
ختن ترتیب ادویه مذکوره آن است که تخم گل راسته درم سنبل دو درم کوفته و بیخته جلا
کنند و در انگشت میانین را بگلاب یا آب ترکنند و بدان آلوده ساخته در فرج نهند
و انگشت را در انجا تاب داده و بیرون آرند دد دانشمند است باکره حل یا دختر دواء بشنو سخنی از بو
صاحب فن: در ماده که زن بود آبستن: فرزند اگر نرینه باشد اول طفل اگر کرد عظم بندی
ایمن تدبیر حفظ زن حامله دواء گر گوش کنی سخنی بوجه حسن: گویم متوتر بر برزن
آبستن باید که بوقت حمل پرهیز کند: از رگ زن و دارو و مسهل خوردن تدبیر
اسانی وضع حمل دواء گر رو چه بدت چنان آبستن: سنگی که بجا حیث ربابه
نزدیک بوضع حمل اگر باشد زدن: فرزند بیاید بر آن زن رخون اشاره با مراضی بو بشنو بیرون
. . . . احادث گردد حدبه که صاحبش را احدب خوانند چون از رطوبت
باشد علامتش گرانی اعضا و سردی موضع علت است دواء از حدبه قد تو خم شده

همچو کلمان بر پشت تو قبضه زور کشته عیان : میکش قصب الذریره ار رو ز طلا : تا تیر مرادکی
تو اید بنشان : وطریق طلا کردن قصب الذریره انست که بکوبند و به بیزند و بعسل سرشته
نیم گرم طلا کنند وجع الظهر چون از بلغم باشد علامتش سردی و عطش و انقطاع حرکت است
و چون از بار گران باشد علامتش تقدم سبب است دوا ع از بلغم ار شد وجع الظهر علیل
: باید کرد ای علیل را مسهل ان : باشد چو بر داشتن بار گران : مالیدن روغن کلکش
نافع دان : صفت روغن کل در قرحة القضیب معلوم شد وجع المفاصل علامتش ار دموی
و صفراوی سرخی و زردی ان موضع و در بلغمی سفیدی و در سوداوی تیره کمد دوا ع چون از درد مفاصل
تو باشد از خون : خون کن بطریق فصد از تن بیرون : در خلط دگر جهت این عارضه شد
: مجوی ز بهر تنقیه غاریقون : طریق حب کردن غاریقون در وجع المفاصل مادی
خواه مفرد بود و خواه مرکب این است سنا مکی خالص پنج مثقال گل نیلوفر در بادیانه و کالخ
و بر سیاوشان و بادیان و تخم کاسنی نیم کوفته از هر یک دو مثقال سورنجان نیم کوفته یکمثقال
و نیم سپستان سی عدد و آلوی بخارا پنج عدد اینها را در یک پیاله آب جوش دهند تا بنیمه اید صاف
کنند و شش نزده مثقال شیرخشت در آب ان حل کرده یکمثقال غاریقون سفید پوست
برکنده را اضافه نموده نیم گرم بیاشامند و غذا آب نخود نیم کوفته و مرغ جوان و ماش
مقشر و کشنیز ترکنند وجع الورک یعنی درد سرین چون از خون بود علامتش گرمی
موضع و درد و سرخی چشم و روی است با سایر علامات غلبه خون دوا ع از درد سرین کسیکه
گردید زبون : گر اندکیش خون بود از حد افزون : از راه مداوای تو صحت باید : کردی به تفصید

کردی به تفصید صافنش راه نمون : یعنی صافن در اماس رحم دانسته شد هم علاج
درد ورک چون از بلغم باشد علامتش سردی لمس و گرانی سرین و زیاده شدن درد
در شب و کم شدن در روز با سایر علامات غلبه بلغم است دوا ع لنگ گشته عیان ز بلغمت درد
سرین حالت شده از درد سرین دیگرگون : نافع بود از بهر تو اطریفل خورد : هرگاه ری
تقویت از غاریقون : صفت اطریفل خورد در خیالات گذشت لاکیفیت تقویتش بغاریقون
انست که بده مثقال ان یکمثقال غاریقون بی پوست سفید پوست برکنده را بیامیزند و گلوله کرده فرو برند
و غذا نخود آب خورند عرق النسا یعنی درد رگی که انرا نگوک و قوین نیز خوانند و آن دردیست
که ابتدا کند از جانب وحشی ران و نزول کند تا بکشتان یا وان رگ از جانب وحشی
ران است تا سر انگشتان پا دوا ع از عرق النسا کسیکه گردد محزون : تا دم بدهش الم نگردد افزون
خلطی که سبب شده است این عارضه را : باید که کنی از بدن او بیرون نقرس که دردی بود که در
بندهای انگشتان پای عارض شود حدوث این علت بیشتر از ماده حاره رقیقه است دوا ع سازم
بعلاج نقرست راه نمون : باشد که ازین ورطه بری راه برون : قی میکن و رگ میزن و مسهل
میخور : گر ماده صفرا بود و بلغم و خون داء الفیل یعنی بیماری که ساق پای چون ساق فیل
بزرگ گردد علامتش در سوداوی جراحت است و در بلغمی عدم ان دوا ع ار گشته زداء فیل
جانت محزون : اردم غلط پای تو گردد افزون : خون از تن خود بفصد میکن تو بدر :
از خلط غلیظ پاک میساز درون دوالی یعنی علتی که رگهای ساق پای قوی گردد و بر وی گره
ظاهر شود چون از خون سوداوی باشد علامتش سرخی رنگ مایل بسیاهی است و چون خون

بلغمی بود سفیدی رنگ مایل بسرخی دوا ع گر درد دل تو از دوالی افزون : زان پس کن راهی بفصد
از کثرت خون : گاهی بطریق فصد و گاهی اسهال : میکن زبدن بلغم و سودا بیرون
حمی یوم و سونوخس یعنی تب یکروزه و تبی که از غلیان خون باشد علامات حمی یوم که از غم
عارض شود عطش بعد از غم مفرط است و علامت سونوخس تب دائمی و سرخی چشم و زردی و عدم
بدبوئی بول است دوا ع از غم تب بود متیجه گردید قرین : شادی طلب و معاشی ز نهار غمین :
اندم که پدید گردد سونوخس : رگ زن که علاج نبود بهتر ازین حمی مطبقه یعنی تبی که از عفونت
بود علامتش تب دائمی و سرخی چشم و رنگ و روی و گرانی اعضا و بدبوئی بول است دوا ع ار از
تب مطبقه دلت گشته غمین : انار دم از رنج وحبیبن تو ممین : باید ز دن ار رگ و ملین خوردن
: تا رو ز سیم گر رسم و عادت شده این صفت ملین که در مطبقه موافق بود تمر هندی و آلوی بخارا
و گشنیز ترش از هر یک پانزده مثقال عناب و سپستان از هر یک سی عدد شب در آب گذاشته
صباح آب انرا بیاشامند و غذا ماش مقشر و اکرار و کشنیز تر و قنق آب تمر هندی کنند
حمی غب یعنی تب صفراوی خواه لازم باشد یعنی دائمی یا دائر یعنی یکروز باشد و یکروز نباشد
علامتش تشنگی مفرط و درد سر و بیخوابی و زردی قاروره دوا ع ار غب دل خسته است چه گردد غمین
: مینوش سکنجبین و نفعش می بین : در اول اگر طبیعت قبض بود : از حقنه مناسب باید تلیین
صفت سکنجبین در نسخة الاطفال مذکور است حقنه که در ابتدا غب مناسب است بنفشه و خطمی و خبازی
و ساق نیلوفر و عنب الثعلب از هر یک پنج مثقال عناب و سپستان از هر یک بیست عدد مغز کاجره
نیم کوفته ده درم اینها را در یک کاسه آب جوش دهند تا بنیمه اید صاف کنند و قره قروت پنجمثقال

پنجمثقال ترنجبین بیست مثقال در آب ان حل کرده و صاف کرده ده درم روغن گاو اضافه نموده
و نیم گرم حقنه نمایند و غذا ماش مقشر و اکرار و کدو و کشنیز تر با آب تمر هندی خورند و روز
ششم یا هفتم یا دوازدهم یا شانزدهم تب مسهل دهند صفت مسهلی سرخ نیک
مجربان نافع ترین مسهلات است تمر هندی سی مثقال بنفشه ده مثقال عناب بیست عدد
شب در آب گذاشته صباح صاف کنند و به بیست مثقال شیرخشت و ده مثقال
مغز فلوس در آب حل کرده و صاف کرده و یکمثقال روغن بادام که صفتش در تقطیر البول دانسته
شد ضم ساخته میل نمایند و اگر غب غیر خالص باشد علامتش ان است که نوبتش از دوازده
ساعت تجاوز کند پنج مثقال سنای مکی خالصه را جوشانیده و صاف کرده اضافه نمایند
و غذا آب نخود نیم کوفته و مرغ جوان و ماش مقشر و کثیره و کشنیز ترکنند و بی تنق خورند
حمی بلغمی وخواه لازمه و لثقه یعنی دائمی بود و خواه مایه و مواظبه یعنی هر روز علامتش نرمی
نبض و سپیدی رنگ قاروره و گرانی اعضا و قلت تشنگی و کثرت خواب است دوا ع ار از تب بلغمی دلت
گشته غمین : گر دیده غمت بجان غمدیده قرین : نافع بودت سکنجبین بساری : گر میل کنی ز شربت
افسنتین صفت افسنتین چهار درم کرفس سه درم سلیخه نیم کوفته ده درم اینها را در یک پیاله
آب بجوشانند تا بقوام آید و ازین شربت هر صباح پنجمثقال و از شربت سکنجبین که صفتش
در غب گذشت پنج مثقال در صفت قاشق آب حل کرده هر صباح میل نمایند و غذا آب نخود
نیم کوفته و ماش مقشر و فلفل و زنجبیل و زعفران کنند و از خوف ضعف شد مرغ جوان اضافه
نمایند و بعد از نضج ماده مسهل دهند صفت مسهلی که حمی بلغمی را نافع بود سنای مکی خالص

پنج مثقال بسفایج نیم کوفته و تخم کاسنی نیم کوفته و پرسیاوشان و بادیان و تخم کرفس از هر یک
دو مثقال زرشک سه مثقال سپستان سی عدد همه را در یک کاسه آب جوشانیده تا به
نیمه آید صاف کنند و ترنجبین و شکر سرخ و مغز فلوس از هر یک ده مثقال در آب آن حل
کرده و صاف کرده نیم مثقال غاریقون سوده بر آن پراشند و یک مثقال روغن بادام که صفتش
در عنب مذکور شد داخل ساخته نیم گرم بیاشامند حمی سوداوی خواه ربع لازم یعنی دائمی
و خواه دائره یعنی تب یک روز و روز چهارم بگیرد و از تب غب که چهار روز بگیرد و در روز پنجم بگیرد
و از تب سدس که پنج روز بگیرد و در روز ششم بگیرد و هم چرا علامتش محکمی نبض و تیره کی بول
و گرانی اعضا و فکر فاسد است دوایی سوداوی اگر بود تب از گاوزبان: از قند و گل بنفشه
شربت جوشان: هر روز یک قاشق از آن اندر آب: حل می کن و میخورش به تخم ریحان
شربت مذکور گاوزبان کوهی و بنفشه کبود از هر یک پنج مثقال در یک پیاله و نیم آب جوشانیده
تا به نیمه آید صاف کنند و نصف مثقال قند سفید صاف کرده آمیزند و بجوشانند تا بقوام
آید هر صباح یک قاشق در نیم قاشق آب حل کرده و دو مثقال تخم ریحان و قدری گلاب
داخل کرده بخورد اگر سوداوی دموی بود فصد باید کرد و اگر صفراوی و غیر آن بود مسهلی که مناسب آن باشد
باید داد مسهل که حمی سوداوی را مفید بود خواه آن سودا محترق از صفرا
باشد و خواه غیر آن سنای مکی خالص یک مثقال بسفایج نیم کوفته و گاوزبان و پرسیاوشان
و بادیان و شاهتره و تخم کاسنی نیم کوفته از هر یک دو مثقال عناب بیست عدد آلوی بخارا
ده عدد همه را در یک کاسه آب جوشانند تا به نیمه کمتر آید صاف کنند و چهار ده مثقال شیر خشت

[illegible]

شیر خشت و ده مثقال مغز فلوس در آب آن حل کرده و صاف کرده نیم مثقال غاریقون سوده بر آن پراشند
و یک مثقال روغن بادام که در حمی بلغمی مذکور شد اضافه نموده نیم گرم بعد از آن تناول نمایند و غذا نخود آب نیم کوفته و مرغ
جوان و ماش مقشر و دارچینی و اسفناج کنند حمی دق علامتش تب دائمی و محکمی و باریکی نبض و پاره رنگ فاروز
و برافروختگی رخساره بعد از غذا است دوا اگر زوال رطوبت تا به شب توان: میده زیاد علاج آن نتوان
: قرص کافور و شربت خرفه و قند: آب جو و ماش و عدس و مرغ جوان صفت قرص کافور مغز تخم کدو
و تخم خیار و مغز تخم خربزه و مغز تخم بهی از هر یک یک درم گل سرخ و رب السوس و طباشیر از هر یک سه درم صمغ عربی
و صندل سفید و نشاسته از هر یک دو درم زعفران و کافور از هر یک درمی همه را بکوبند و بیزند و به لعاب اسپغول
سرشته قرصها کنند و هر صباح یک مثقال در نیم پیاله شربت خرفه که با قند سفید شیرین کرده باشند حل کرده بیاشامند
علاج امراضی که در ظاهر اعضا از آنجمله جوششها و غیر آن دوا عضوی چه ورم کند چه پشت و پهلو چه دست
و چه پا و چه بناگوش و چه رو: که ماده خون بود رگ خون بگشا: که خلط دگر بود دیگر مسهل جو
فلغمونی که آماسی بود در غایت سرخی علامتش تب تیز و ... دوا آنرا که نمود فلغمونی
رو: باید که بحقنه آوری طبع فرو: از شربت ... شراب نارنج: و از اغذیه آش آب جو و ماش و کدو
صفت شراب نارنج در صداع صفراوی گذشت حمره یعنی سرخ باد علامتش سرخی بود که چون انگشت
بروی نهند مایل بزردی شود و چون بردارند باز سرخ شود دوا حمره چو شود عارض کس سهل جو: تا پاک شود
ز خلط صفراوی او: در شام صباحش بالتعدیل مزاج: شربت سکنجبین کن و آب کدو صفت شراب
سکنجبین در حمی بلغمی مذکور شد کیفیت آب کدو آنست که کدو را در خمیر گرفته و در زیر آتش نهند تا پخته
شود بیرون آرند آب آن را بگیرند ودم ریحی یعنی آماسی که از باد بود علامتش انتفاخ با درخ و خروج ریح

اعضا بطریق اجمال

دوا کز ریحی چو بود ورم ز انتفاخ دمه: گذری لشوی چاره که باد و کر: میده ز ... بزیر تحلیل گستر: کر کرده
بروی می نه: نفاخ چیزی را گویند که از وی باد تولد کند چون لوبیا و ملطف چیزی را گویند که ماده
را رقیق کند چون زوفا ودم رخو تولد این علت از بلغم رقیق باشد دوا چون باد ورم رخو شود ... خواه
: به زان مبود که تو کنی مستانه: و اندکی طلا کنی زخل و نطرون: ممزوج با آب مورد و لادنه ترکیب
طلاء مذکور نطرون یعنی بوره ارمنی یک مثقال بکوبند و بیزند و بعد چند آن آب سرکه و آب
مورد با و لادنه و قدری عسل سرشته نیم گرم طلا کنند خنازیر که آماسی بود جوز و محکم برنگ عضله
و گوشت چسبیده حدوث این مرض از امتلاء و قصور هضم است دوا هر کس که گرفتار خنازیر شده
: در مانده این مرض بتقدیر شده: چون کرد ضماد فلفل و خطمی و زفت: کارش به
علاج و تدبیر شده صفت ضماد مذکور فلفل دو مثقال گل خطمی یک مثقال بکوبند و بیزند: و زفت
ده درم بگدازند و آنرا با هم سرشته ضماد کنند سلعه که آماسی بود بشکل خنازیر اما بگوشت
چسبیده نبود و گاه باشد که مقدار خربزه شود و تولد این علت از بلغم غلیظ است دوا
هر خسته دلی که سلعه پیدا کرده: در دائره خسته دلان جا کرده: کر ادویه معفنه کرده طلا
آورد بکف آنچه تمنا کرده صفت ادویه معفنه آهک آب نارسیده و توبال مس
از هر یک دو مثقال زرنیخ و بوره ارمنی از هر یک مثقالی بکوبند و بیزند و بده مثقال روغن گل
که صفتش در وجع الظهر گذشت سرشته نیم گرم طلا کنند غدد آماسی بود شبیه سلعه اما از
مقدار فندقی زیاده نشود دوا غده که بود سلعه از شکل شبیه: چون عارض کس شود چه جاهل
چه فقیه: باید که بمالد و ببندد سرب: بر موضع آن بقول اهل تنبیه سرطان که آماسی بود

بود گرد شکل مایل بسبزی و تیره که دور حوالی آن رگها بر خاسته و ممتلی شده باشد دوا
ربح سرطان کسی که پیدا کرده: اندوه و غمش بجان و دل جا کرده دفعش نتوان و لی
مساوی: در تنقیه سعی کرده و ناکرده فایده تنقیه منع وی از تزاید است جذام که آنرا
سرطان جمیع اعضا علامتش سرخی رنگ مایل بسیاهی و تیره کی و تنگی نفس و گرفتگی آواز و بسیاری
عطسه بسته شدن منفذ بینی و ظهور غده ها در اعضا است دوا آنرا که بود ربح جذام از رگ
و مه: باشد غرضش که این مرض کرد به شود: چه علامات فرو نشاندش: بگشای
رگ و طبیخ افتیمون ده طبیخ افتیمون سنای مکی خالص یک مثقال ... درم ... هلیله کابلی ...
بسفایج نیم کوفته و بنفشه و بادیان و پرسیاوشان و تخم کاسنی نیم کوفته از هر یک سه درم
عناب و سپستان از هر یک بیست عدد آلوی بخارا پنج عدد همه را در یک کاسه آب جوشانیده
تا به نیمه آید کمتر صاف کنند و پنج درم افتیمون در خریطه کرده در آب آن مالند تا مزه خود را
باز دهد پس بیست مثقال ترنجبین سفید و ده مثقال مغز فلوس در آب آن حل کرده و صاف
نموده یک مثقال روغن بادام که صفتش در حمی سوداوی مذکور شد اضافه نمایند و نیم گرم بعد از آن تناول
نمایند و غذا آب نخود نیم کوفته و گوشت ماکیان فربه و دارچینی و زعفران و اسفناج کنند
جمره یعنی آتشک علامتش اگر پوست را بخورد و بسوزاند و آبله که بگوشت فرو رود و
و چون خشک شود در عقب آن سیاه بماند دوا کز جمره تن تو چون شود افسرده: تا نشود
که او هیچ چنین فرمود: باید که با طلا زبعد گلی: ممزوج کنی لب که عفص سوده غله یعنی جوششهای
ریزه که با خارش و سوزش بود حدوث این علت از صفرای حریف لطیف است دوایی از تن

زبر وز نملهاست فرموده : تسوتش مکن اگر خواه فزوده : صفرا چه کنی برون بسهول زبون
سورت کند وازان شوی آسوده نفاط که جوششی بود برابر شبیه بآبله که از سوختن آتش
حادث گردد و تولد این مرض از القصعه ماست و حبس ان در تحت جلد است دباعی گرد ز نفاط
جون تنت فرسوده : رگ زن تا که همان زمان شوی آسوده : سیار نشکاف یک یک را و برو
می نخش دوا از اندرون سعفیر که از آداکویند جون از غلبه خون بود علامتش سرخی رنگ
دباعی از کشته دل تو آزارام ازرده : ازرده که تب از دم طغیان کرده : بایم نقصیب به بینم ترا
بگث ره مگر خوری و بلیشن خورده صفت ملینی که تری و جمیع مرضهای دموی را دفع کند عناب
سپستان از هر یک پنجاه عدد تمر هندی و آلوی بخارا از هر یک ده مثقال عنب الثعلب و تخم
کاسنی کوفته و گل نیلوفر از هر یک بسته درم همه را در یک ساله و نیم آب بجوشانند و صاف کنند
و چهارده مثقال ترنجبین سفید در آب نیم حل کرده و صاف کرده هم گرم بیاشامند و غذا عدس
مقشر کشنیز تر و اگر او قوی است ترشی کنند و بعد از فصد و تلیین طبیعت اشربه
آب لیمو با غوره یا سرکه آمیخته اگر بالغه و صباح بیست مثقال پنج مثقال روغن گل یا روغن
کنجد و قدری گلاب آمیخته اگر بالغه و صباح بحمام روند عصف یعنی جوششهای سرخ ریزه که عضو
بگرد چنانکه گوی سوزن میزنند حدوث این علت از بخارهای غلیظ است دباعی از آنکه عضو جسم
دو درشی و چه شاه : باید که بحمام روی یکه وگاه : حمام رسد فایده اش : از غسل با آب سرد
انشاء الله نبات اللیل یعنی جوششهای خورد که با سوزش و خارش بود و شبهای
سرد بواسطه بسته شدن مسام عارض شود دباعی چون عارضه نبات لیلت گاه : ایند بظهور

بظهور و از روی سهول خواه : اگر به گلاب و سرکه و روغن گل : بیمال و رقیق با قلقلبی که گاه
صفت طلای مذکور ارزن با قلقل پانزده مثقال گلاب پنج مثقال روغن گل ده مثقال آب سرکه
قدری همه را بهم آمیخته نیم گرم طلا کنند سعفه یعنی جوششی که اکثر بر سر پدید آید و از روی رطوبت ظاهر
شود مثل عسل و گاه باشد که رقیق بود و ظاهر شود و شرح گویند دباعی از علت سعفه است چه شد
حالت تباه : کرمیل تصحت بود پس مسهل خواه : مسهل چه شود خورده ز زاک و اشنان
پا سرکه ضماد ساز در یکه وگاه ضماد مذکور مذکور زاک سیاه ده مثقال اشنان پنج مثقال
بکوبند و به بیزند و با آب سرکه سرشته ضماد کنند بلخیه که از جنس سعفه است و از تراشیده
خورده که خوردند دباعی بلخیه تراچه عارض آید تا گاه : بیخ الشکحان و دل باید راه :
باید که پیل از شفته از صبر و اشق : پس سرکه کنی ضماد در یکه وگاه دو علاج فرنکیه صفت ضماد مذکور اشق
ده مثقال در شفت مثقال آب سرکه حل کرده پنج مثقال صبر سقوطری سوده اضافه نموده ضماد کنند
فرنکیه یعنی آبله فرنگ علامتش جوشش اعضا و درد بند هاست : در آبله فرنگ
ای صاحب جاه : بر رفته عدد و قوت خود دار نگاه : قی میکن و افراط مکن در صحبت : میخور همه
جز خبز طعام یکاه هم دو علاج فرنگی از آبله فرنگ حال تو تباه : و سست شده از دامن صحت کوتاه
: در اول سه ماه فصد کن کین علت : از فصد شود دفع تو چه دلخواه هم دو علاج آبله فرنگ
: در دفع فرنگ چه از درویش و چه شاه : باید بحدیث بنده نیکو خواه : یا از حب سیماب
خور و یا از سفوف : یا دود کند جیوه سخن بسته کوتاه حب سیماب فلفل چهار مثقال
هلیله کابلی شش مثقال کوفته و بیخته سیماب هفت مثقال قند سیاه پانزده مثقال آرد میده

وروغن گاو و از هر یک شش مثقال همه را بهم آمیزند و کف مال کنند تا سیماب کشته شود
پس چهارده گولی سازند هر روز یک گولی را گلوله کرده یکی را صباح و یکی را آخر
روز فرو برند و خود را باعتدال بپوشند و تا وقتیکه موجود شود شیر برنج با نمک و یا چوزه
بره یا بزغاله با نمک خورند حب سیماب صفت سفوف سیماب هلیله زرد و پوست هلیله زرد و پوست
هلیله کابلی و پوست بلیله و فلفل از هر یک مثقال کوفته و بیخته سیماب هفت مثقال شکر
شانزده مثقال همه را بهم آمیزند و کف مال کنند تا سیماب کشته شود پس چهارده قسم
سازند و هر روز دو قسم را یکی صباح و یکی را آخر روز بکفه زنند و قدری گلاب از عقب آن
بیاشامند و خود را باعتدال بپوشانند و تا وقتیکه صحت شود غذای که مذکور خورند
صفت دود کردن جیوه شش مثقال را سه بخش کنند و هر روز یک بخش در ظرف آهنی
کرده در زیر دامن دود کنند و خود را باعتدال بپوشند و پیش از دود کردن پارچه کرباس
بر گرد گریبان و گردن خود بپیچند تا دود از گریبان بدماغ نرود که قوت بیمار را ضرر میرساند و تا
وقتیکه صحت شود غذای مذکور خورند هم دو علاج آبله و رنگ از بیخ فرنگ چه شد کار تباه
گویم سخنی در دل خود دار نگاه : نزدیک مجربان موافق فرمند : فرو طرح جیوه است بوجه
دلخواه صفت قبض و طلی موم پنج مثقال در سه مثقال روغن گاو و پنج مثقال روغن کرده به
گرات آب شسته باشند حل کرده و شش مثقال سیماب و چهار مثقال جنازی سوده اضافه
نمایند و کف مال کنند تا سیماب کشته شود پس سه بخش کنند و هر روز یک بخش را بمالند
و به پس کوش و زیر بغل و کش ران برسانند و خود را باعتدال بپوشانند و تا وقتیکه

وقتیکه صحت شود غذا الا که در ان ذکر شده خورند و اگر جوشش دهان تشویش دهد
اول چند روز جهت تسکین درد اینکه خطمی یا خیاری یا بنفشه را در ان جوشانیده باشند
و صاف کرده زمان زمان در دهان گیرند و آخر که لعاب رفتن دهان کم شود جهت دفع جوشش
و طباشیر و سماق را با ستوبه کوفته و بیخته بر موضع جوشش پاشند و اگر جراحت آبله خون شده باشد
مرهم نوره صبح و شام گذارند صفت مرهم نوره موم سفید یازده سه مثقال در روغن
گل که صفتش در وجع الظهر مذکور شده یا روغن کنجد و مثقال حل کرده و آهک که به آب شسته باشند
و در سایه خشک کرده بیخته و ملایه کرده دوازده مثقال کتیره سفید زنگ اشکال گربون پیدا شود
بردت یا عضو فلفل سیاه را در آب جوشانیده عضو او ناف را به بخاران دارند یا از آب
آن ابلغه لکه کنند قوبا یعنی گربون چون از ماده رقیق بود علامتش ظهور زردابست
دباعی از قوباره غلاظ جسته : حشته تن خویش را از علت رسته : از خردل و فلفل
ضماد کن تا که شود : در باغ امل نهال تحت رسته صفت ضماد مذکور خردل پنج مثقال بکوبند
و به بیزند و با آب سرکه سرشته ضماد کنند و این ضماد را وقتی باید کرد که گربون ظاهر شود یعنی گوشت
فرو رفته باشد در جراح آن باشد که جراحت کنند اما هر گاه ظاهر نشده کوکرد زرد را
کوفته و بیخته و سیماب با پس هم ته کنند را بنده از هر یک پنج مثقال روغن گاو خالص و روغنی کرده
بعد بر کرت آب شسته باشند از هر یک پنج مثقال همه را بهم آمیخته کف مال کنند تا سیماب کشته
شود سه بخش و هر روز یک بخش را پیش آفتاب گرم یا نزدیک آتش مالیده و یک ساعت صبر کنند
پس با آب نیم گرم در حمام یا خارج حمام بشویند و این دارو جهت جرب و خارش هم نافع است مجرب

جرب یعنی که خواه خشک بود خواه تر دعا گر داری چو زر زحمت جرب و حکه . باید که بجام
روی پیوسته . سر رشته صحت بکف خود بطلب . پیوند تو از مباشرت بگسسته هم در علاج جرب
جرب بلغی دانا که شده چه از جرب و حکه . حوزه است زاب شترج پیوسته . اخراج
مواد کرده بهر طلا . گوگرد قرت و دهن کنجد جست صفت طلا مذکور قرت کوفته و بیخته که تر زرک
بدو ساعت در آب گرم گذاشته باشند و بدست مالیده تا مثل مرهم شود یا جهت جرب خشک
یا در روی سرکه سی مثقال گوگرد زرد کوفته و بیخته ده مثقال روغن کنجد بیست مثقال همه را بهم آمیخته جرب خشک
کنند و هر شب جرب خشک را بمالند و صباح در حمام یا خارج حمام سبوس گندم و سرکه مالیده تا آب نیم
گرم بشویند حکة الاعضاء من غیر جرب یعنی خارش اعضا که بی گری بود دعا گر از خارش
اعضا چه شوی و حکه . تو ترش رسد تر از ان پیوسته . پرهیز کن از مولدات صفرا چون
شهد و شراب علو منزلیته حکة اعضا دعا بر رخت کر آنکه در این منزل که . خارید از اعضات
ترا بکه که . از مسهل دریغ و حمام مدام . زین در طهری تو داری صحت ره . و بعد از انقاب
مسهل هر شب آب لیمو یا غوره یا سرکه و روغن کنجد یا کنجد و قدری گلاب بر وجهی که در شرح
مذکور شد آمیخته نیم گرم بمالند و صباح بحمام روند ثؤلول یعنی از زخ تولد این علت از ماده
غلیظ بلغم یا سودا بود یا مرکب از این سوداست دعا گر در علت ثؤلول شتو مشغله . داری
با فهم ان اگر حوصله سازی چه فتیله بهر داغش روشن . شام مرض ترا اخو مشتعل
داخس یعنی کژدمه و ان ورمی بود نزدیک ناخن که مایل بسرخی بود و درد عظیم کند
دعا گر در کژدمه است بیان کنم قاعده . کز بهر شفا بود ترا فایده . بگشا رگ و مسهل خور

خوردی ساز طلا . از سرکه اشنون بورث فائده دمل که بدمل مشهورست بدترین انواع خش
ان بوده که غور بیشتر داشته باشد دعا گر تو اگر شد عجیچ صفت بگشاده . دل تنگی
تو رو بکمی منهاد . لقمه کن از خردل با انجیر و مویز . گر قید مرض شوی از ان ضماد انجیر تر مذکور
یا خشک جوشانیده مهرا شود سه مثقال مویز دانه بیرون کرده هفت مثقال بکوبند تا مثل
مرهم شود سه مثقال خردل کوفته و بیخته اضافه نمایند و نیم گرم ضماد کنند خراج که اماس بود
که اگر در درون فلش موضعی بود که بجانب ان ریخته باشد دعا گر کس که باخراج رگ بگشاده
در راه مرض داده مواد را داده . باید که کند ضماد انجیر بر ان . از خوردن تلخ و تیز افتاده
صفت ضماد مذکور انجیر تر یا خشک جوشانیده و مهرا کرده بقدر حاجت بگیرند و بکوبند
تا مثل مرهم شود نیم گرم ضماد کنند دبیله که اماسی بود بشیب خراج الا آنکه گرم باشد دعا گر باشد
چه دبیله بدر در افتاده . از درد بعنان صبر از کف داده . لقمه کن از بوره و صابون
و عسل . کز سر بکند مویش بیش استاده صفت ضماد مذکور بوره و صابون از هر یک چهار مثقال بکوبند
و بیزند و به مثقال عسل سرشته نیم گرم ضماد کنند آکله یعنی جراحتی که عضو را بخورد و علامتش
ظهور سیاهی یا سبزی بر جراحت دعا گر از اکله اگر که ناتوان گردیده . هر لحظه ز افزون شده دلش
رنجیده . باید که گل ارمنی و سرکه مدام . بر گرد جراحتش بود مالیده طاعون یعنی اماس سیاه
یا سبز یا خاکستری رنگ یا زرد یا سرخ که در پس گوش یا زیر بغل یا کش ران حادث گردد دعا گر طاعون
چه شود عارضت ای غمخواره . حیرت ز زوال خسته شود آواره . خواهی که شود بر تو در صحت باز
بشکاف که غیر از این نباشد چاره بثور لبنیه که بروی خواره مشهورست وان جوششهای

سفید ریزه بود که فشار دهند آنچه از ان بیرون آید شبیه بدانه ارزن باشد که هنوز
نرسیده باشد و تر باشد دعا گر از آنکه بثور لبنی شده ابتر . گردیده از این مرض دلش پر ابتر
کز ارس تقیه ز فلفل و شونیز لقمه کن زحمت ایشان بکوه صفت ضماد شونیز یعنی سیاه مذکور
دانه ده مثقال کوفته و بیخته آب سرکه بقدر حاجت سرشته و شب ضماد کنند و صباح با آب
نیم گرم بشویند عرق مدنی یعنی ملارشته دعا گر بیرون ز رشته در دیه اندازه . اجزاء غم دل از شده
چون شیرازه . گر هر کتب داری گردی . گرد دلتو عقده شده سخت تازه . و آنگه از انقاب دارو
مسهل و فصد اگر علامت زیادتی خون باشد تعلیل و تلطیف غذا اگر دوا آب نخود نیم کوفته
و ماش مقشر و اسفناج ریزه کرده یا خشک با روغن گاو و غذا نمایند و آب ناشتا اگر سه روز
در ظرفی که نخشته باشند تا اجزای آنها ته نشیند خورند و به هر چهار مثقال صبر سبز سه
شاخ یا خشک جدا جدا کوفته بهم آمیزند و ضماد کرده بر موضع جراحت نهند و جراحت را
بیشتر از ان که رشته بیرون آید نگذارند که در هم آید و صبح و شام روغن گاوی که صبر سبز
ریزه کرده یا خشک کوفته را در ان دو سه جوش داده باشند و صاف کرده بر آنجایی که از رشته
باشند تا وقتی که رشته فربه گردد و باندک مددی با مشقت در و بیرون آید جدری یعنی آبله
بچه گان علامتش درد در استخوان تب تیز و از جا در آمدن در خواب دعا گر ای از
جدری دررها جان فرسا . با ماش و عدس با که مایل بشی . از شربت عناب بود بهبودت
با آب گلاب رغبت در فرما . صفت شربت عناب در سرسام دانسته شد حصبه
یعنی سرخچه علامتش تب لازمی و بدبوی نفس و اندوه و اضطراب و بیخوابی و تشنگی است

دعا گر از سرخچه بعد روز نیابت ترشی . زنهار مده و گر نه بیمار کشی . در تنقیه سعی کن بروز اول . رگ
زن چو آرام شود اگر تب آتشی هم در علاج حصبه دعا گر در علاج حصبه این خونین جگری . از بودن این مرض بابد و
دری . سبب آنکه علاج آن نزد حکیم . در شربت و در غذا علاج جدری . بباید دانست که علاج
صاحب جدری و حصبه را باید که در بلادی که هوایش مایل بگرمی و خشکی بود چون اکثر بلاد خراسان
و غیر ان شربت و غذا آنکه مذکور شده و آب هندوانه رخصت فرمایند اما در هوایی
که مایل بسردی و تری باشد چون سمرقند و بخارا و کابل و غیر آن که هوایش بتری مایل بود چون
هراة و قندهار و اکثر بلاد هند و غیر آن باید هر صباح عناب بیست عدد بادیان تخم کرفس
مثقال و اگر اندوه باشد تخم کاهو کوفته یک مثقال و نیم همه را در یک پیاله آب جوشانند تا نیمه
آید صاف کنند و به ده مثقال قند سفید شیرین کرده و قدری گلاب ضم ساخته و بنوشند و غذا آب
نخود نیم کوفته و ماش مقشر خورند و از آب هندوانه احتراز کنند کلف که ماش گویند
برنش که کنجد خوارند چندان که در شب بکلف بود و اما اگر از جلد بیشتر باشد
نمش که نقطهای سرخ بود بر طرف جلد حدوث این امراض از گذشتن سر گرفتارست
که در تحت جلد است دعا گر تا مرض کلف اگر با برشتی . گر با نمش ای فلاک باشی . تا مرکب داروی
مسهل نشوی . از جام دو اشربت صحت نچشی . و بعد از انقاب داروی مسهل را پیش از استعمال
مداومت نمایند و غذا آب مرغ جوان و ماش مقشر و کشنیز تر خورند و هر شب لت سنه
و باقلا و پوست تخم مرغ و صدف سوخته و مردار سنگ و تخم ترب و مغز تخم خیار و مغز
تخم خربزه و مغز بادام مقشر بالسویه بکوبند و بیزند و با آب کنگر حوری بشوید هر شب طلا

کنند و صبح بحمام رفته بشویند بهق که سفیدی یا سیاهی بود برفی در جلد و گاه باشد که در گوشت
نفوذ کند علامت وی آن بود دباعی گر دو چو بهق بود مر ترا ابرودی : تیز آب زند و مسهل بطی در پی
: علت ز علیل رخ نهد سوی عدم : صحت آید بر طرف گرد و کمی : مراد به تیزآب تیزاب
فاروقی است و کیفیت گرفتنش آن است که یکمن زاج طور و یکمن شوره را بکوبند و بقرع و انبیق
و قابله تقطیر کنند کیمیاگران دارند برص که سفیدی یا سیاهی بود بیفا در جلد در گوشت نفوذ
کرده باستخوان رسیده علامتش ضد علامت بهق است دباعی لیکن اگر به دفع برص کوششی
: در صیف و خزان و در بهار و در دی : این عارضه قابل دوا گر بودی : بودی بلیت ره خلاصی
قمقامی از وی یعنی چهار دره یا کنه تولد این مرض از تعفن رطوبت است دباعی اگر گرفتار غم از قمقامی :
از ساغر غم مدام در درد آشامی : صحت طلبی و طلا کنی از زیلق و زیت : تا که بمرض روی
ره ناکامی صنعت طلای کردن زیلق یعنی سیماب سه مثقال حنا سوده و روغن زیت یا روغن
گاو از هر یک پنج مثقال روغن کرده بیه بزی [illegible] بشنه ده مثقال همه را بهم آمیخته
کف مال کنند که بزیر بغل و کش ران و پس گوش رسد و صباح بحمام روند کثرة العرق یعنی
عرق کردن بسیار دباعی از آنکه ز کثرت عرق می نالی : عارض شده زین عارضه است
بر حالی : بد بو چه باشد عرقت می شاید : کز صندل و آب غوره بر تن مالی صنان یعنی بدبوئی
زیر بغل حدوث این علت از تعفن خلط است که در زیر بغل حوالی قلب است دباعی بشنو
ز من اگر از صنان پیدا باید : مسهل خور و آب برگ سیب و الیه : با او تک و توتیا بیامیز
و بمال : باشد که از این مرض خلاصی یابی حرق النار یعنی سوختن عضو از آتش دباعی از

از آتش اگرت تو سوزد با پا پای : گر عضو دگر کافور بسای : انجیر به که در یخ
ساز خنک : آنگاه زمان زمان طلا می فرمای داء الحیة که ریختن موی و پاشیدن قشرهای
رقیق بود از اعضا داء الثعلب که ریختن موی بود پس علامت هر یک در رد موی صفراوی
سرخی و زردی موضع علت است و در بلغمی و سوداوی سفیدی و تیره که آن دباعی باشد چه ز داء
حیه است بر حالت : یا ز رخم داء الثعلب پامال : بهبود بر تو درست پدید آید اگر : بر موضع آن بهار
عنصل مالی تشییع غیر طبیعی که عبارت از سفید شدن موی در جوانیست چون از خشکی
باشد علامتش بسیاری میل بآب و خشکی دهان و لاغری بدن است دباعی هر گاه طبیعی بود
عیب کسی : در راه دوا گر نشنود دست رسی : کز غیر ملامت غنیمت کند : از من
اند که بود نفع بسی : مرطب چیزی را گویند که رطوبت از وی تولد کند چون انگور و خربزه
کثرة الجعودة که بسیاری در هم رفتن موی بود چنین زنگیان چون از گرمی و خشکی بود
علامتش نفع یافتن از چیزهای سرد و تر چون خرفه و کاهو و متضرر شدن از چیزهای گرم و خشک
چون عسل و زنجبیل دباعی زیرا که بود جعودت شعر بسی : کز در دلش از علاج باشد هوسی
: از روغن بادام و لعاب سپیوش : بیمال ز روی دست در هر نفسی تشقق
الشعر یعنی شق شدن موی چون از خشکی مزاج باشد علامتش عدم رطوبت
بینی و خشکی دهان است دباعی چون خسته دل از تشقق شعر شوی کوم سیحی گر حنی
می شوی : با سک لعاب خطمی آمیز و بمال : گر نهر چنین مرض علاجیت همی
هزال مفرط یعنی بسیاری لاغری خواه سببش کمی خون بود و خواه غیر آن دباعی ای

ای کشته عیان لاغرت بسیاری : در راه مداوا گمت چه یاری : باید که بعیش گذرد
عمر و لا : با کثرت صحبت نباشد کاری افراط السمن یعنی بسیاری فربهی تولد این مرض از کثرت
رطوبت دباعی از کثرت فربهی چرا بیماری : خود را به علاج کن عجم خواری : چون
و عیشش در این مرض مناسب نبود : باید ز تو حمام را خطر برداری لدغ الحیة یعنی گزیدن مار دباعی باشد
هم ز لدغ حیه است غمناک : گر صاحب عقل و حاصل ادراک : فرما که بشیشه حجامت بشکنند
: زان پس که زنند موضعش را با کله لدغ العقرب یعنی گزیدن عقرب دباعی هر گاه رسد ز عقرب از بحری
: زخمی که کند دل تو از غش بری : چون قصد تو به بود بسر دنک : می ساز طلا که
ره مقصود بری اشاره باینکه عقرب گزیده گوم تو گر بزرگ او گر خوردی : گر کوشش کنی ز مرگ
جان بر بری : عقرب چه تو را اگر بهر رنگ که است : هوش دار که گر فس خوردی مردی
لدغ الرتیلا یعنی گزیدن رتیلا بدترین انواع عنکبوت است که بیشتر مگس [illegible] که کرد و شمع
و چراغ او گرد دباعی زیرا که گرد رتیله ز بهر بهی : باید که سفوف کدو شونیز خوری آنگاه باب
کرم و استخوار دنک : مرهم کنی بموضع نیشش نهی : سفوف داروی سوده را گویند که
کف زنند یا شربتی از شیر پیا [illegible] میل کنند لسع الزنبور یعنی گزیدن زنبور از خواص
وی آنست که چون بر موش مرده نشیند و آن زنبور در ها مرو ز هلاک کند دباعی زیرا که گرد [illegible]
گرسر ابی : باید که ز روی دست ای بهر بهی : سپیوش و سکنجبین و ای و پس از آن :
بر موضع زخم در روی سرکه نهی لدغ الکلب یعنی گزیدن سگ دیوانه علامت سگ دیوانه آن است
که چشمش سرخ گردد و لعاب از دهانش رفتن بگیرد و سر در پیش افکند و دم در میان هر دو پای

خوردن [illegible] است

هر پای در زد به مانند مستان بهر چه رسد حمله کند و آواز نکند و لکان از وی بگریزند و چون بپا
رسند تملق کنند بحرکت دم و غیره و گزیده سگ دیوانه را بعد از یک هفته حالتی عارض شود دیوانگی
از دوست داشتن تنهائی و گریزان بودن از روشنائی و ترسیدن از هر چه بیند خاصه از آب
دباعی هر که کزین ترا در این وحشت جای : زخم سگ دیوانه کند غم فرسای : از بهر طلا بی
سیر و پس از آن : خاکستر پاک و سرکه بر وی افزای علاج زهر خورده زهرست نوعست
معدنی و نباتی و حیوانی معدنی چون سیماب و سلیقار و مردار سنگ و زنگار و زاک و آهک و زرنیخ
بلور و نباتی چون بیش و بلادر و تریاق سیاه و افیون و هر یک و تعفن نیز و حیوانی چون ذراریح
و زهر افعی و زهر پلنگ و سردم گوزن و مگس سبز که در شبها بود و وزغ سرخ که در دریا باشد دباعی
: چون است ز هر شرب سخت حالی : کز رنج شوی براه و غم پامال : از بهر خلاصیت بیرون زنک حکیم :
: کافی بود از خلاصه مثقالی : سر ز بهانیدن [illegible] : ز زهر است و مخلصه تخمی است
شبیه تخم کشنیز و طریق اختیار کردنش آن است که یک مثقال از وی نم کوب ساخته در نیم پیاله آب
جوش نشد تا به نیمه آید صاف کنند و بده مثقال قند سفید شیرین کرده او در نیم روغن زیت
یا روغن گاو اضافه نمایند و نیم گرم بیاشامند و غذا اگر از شیر گاو خورند نافع باشد ان شاء الله

العزیز قد تم بالخیر والسلامة والعافیه یوم الاثنین
من شهر ربیع الاول و سنه ١٢٦٢

فرغ من تسوید [illegible]
الراقم فقیر [illegible] ١٢٦٣

ص ٣٨

بسم الله تعالی

مراسم حمد صحیح و لوازم شکر صریح حکیمی راست که بدست حکمت کامله و قدرت شامله مزاج انسان را با امتزاج عناصر
مختلف الاثر التیام و انتظام داده و درود بر سید مرسلین و طبیب نفوس المعلولین که موجز از کلمات
قانون شریعت و سبیل از اسباب علاجات طریقه هدایت فرو گذاشت و بعد پوشیده نماند که این رساله
مستخرج از تصانیف حکیم محقق و طبیب حاذق محمد ذکریای رازیست که فقیر محتاج الی عفو ربه الملک الغنی محمد
باقر الحسینی الطبیب بفارسی ترجمه نمود حسب الامر میرزا شجاع الدین حاکم دار العباد یزد و لقبه العاجل موسوم کردانیده
و این رساله مشتمل بر ۲۴ فصل است **فصل اول** در صداع اگر درد سر از حرارت و امتلاء باشد که از زیادتی
خون است علاج خون گرفتن است به حجامت یا فصد پس بزودی ساکن شود یا بوییدن افیون
مصری و مالیدن آن بر پیشانی و شقیقه یا یا شامیدن شیره عناب یا شربت عناب یا مرغ عدس یا تناول
نمودن کشنیز خشک که در ساعت ساکن شود و اگر صداع میان سر باشد نشان حرارت بود علاج
آنست که پارچه کتان را بروغن گل و شیره خرفه تر کنند و بر سر گذارند یا پارچه کتان را بروغن گل مرغ
ترکرده بر سر گذارند یا روغن بنفشه یا بادام و نمک بر کف پای مالند یا گل نیلوفر بو کنند و مغز خیار
که در سرکه کهنه پرورده باشند یا از رب میوه های ترش که مناسب آن باشد بنوشند که در دم ساکن شود
اگر صداع در پس سر بود تحقیق که از بلغم است علاج قی کردن به سکنجبین و آب ترب یا آنکه شبت در وجو جوشیده
باشند آن را بنوشند تا هر بلغم که بود باشد بقی دفع شود و درد در همان لحظه ساکن شود یا هلیله پرورده
یا آمله پرورده بقدر مزاج میل کنند که نفع تمام بدهد **فصل دوم** در آنچنان معین که از راه رفتن در آفتاب بهم رسد
یعنی سرخی در پرده که هنوز شروع بدو نکرده باشد علاج بو کردن افیون مصری و قدری از آن

ساییدن و بقدر در چشم مالیدن و گاهست که از نزدیک آتش بودن بهم رسد علاج خوردن غذاها
و شرابهای سرد و تر است و قدری هلیله کابلی ساییده بدستور سرمه در چشم کشیده فی الحال ساکن شود
فصل سیم در زکام این قسم علتی که صعب ترین امراض است در ساعت علاج شود باین طریق که روغن را
گرم کنند که به پیش سر خواب که گرم که حرارت آن بیشتر باشد بریزد بقدری که حرارت اثر کند و معلوم
کند که در زمان ساکن گردد یا پارچه کتان گرم کرده در پیش سر گذارند حرارت آتش مبالغ اثر کند **فصل چهارم**
در درد دندان حبه دانه مویز که عوام کشمش کاولیان گویند تر کرده در پنبه بپیچند و بر روی سنگ گذارند
و گرم بکوبند و بر دندان گذارند باذن الله تعالی در ساعت ساکن شود بشکر حق تعالی بوزن چهار جو در پنبه پیچند
و بر آن گذارند و گاه باشد که کمال شدت داشته باشد اکثر معالجات تسکین نیابد قطران را با روغن البان که از
عطاران بهمرسد روغن پسته غالیه در موضع درد چکانند و اگر درد ساکن نشود با آتش داغ کنند ترجمه گوید
عرق کردن عرق کردن بهترین معالجات و طریق داغ کردن بعرق مذکور آنست که پنبه بر سر خلال پیچند
و بعرق مذکور آلوده بموضع درد رسانند و اگر خواهند که دندان را بیرون کنند عاقر قرحا که در سرکه گذاشته باشند
و نرم شده باشد مثل خمیر بر دندان گذارند که بی آزار کنده شود یا بگیرند آب برگ درخت توت سیاه در وقت
که تازه قطع کرده باشند آبی که از وی چکد در ظرفی کنند و در آفتاب گذارند تا خشک شود بعد از آن بر
دندانی که خواهند بگذارند در ساعت کنده شود **فصل پنجم** در بوی که از دهان آید علاج بگیرند مویز سرخ شیره
دار با برگ مورد تازه در هم کوفته حب سازند بقدر فندقی فرو برند در آن لحظه برطرف شود **فصل ششم**
در خناق یعنی درد گلو که نفس زدن دشوار باشد و آماس ورم با هم بمرتبه برسد که آب از گلو فرو نرود
علاج رب توت با سرکه مثلث غرغره کنند در ساعت دفع شود **فصل هفتم** در چسبیدن زلو به گلو علاج

غرغره کردن سرکه کهنه **فصل هشتم** در شقیقه و آن را درد نصف سر گویند علاج آنست که عطسه
که در انعصار آورد بکوبند و اکثر مردم این بضاعت در عوض صابون در شستن رخت اندر انعکار برند
در پیش دماغ دود کنند در ساعت ساکن شود یا استخوان سگ سوزانند و در دماغ بدوان دارند
و اگر صاحب درد نصف سر از لقوه نیز داشته باشد یک کف جو بکوبند و در زیر خم آب گذارند تا قطره قطره
بر آن چکد و نرم شود بعد از آن لیف زنند تا آب از وی جدا شود و پنبه از آن آب که گشنیز شستن مثقال بعده
و یکدانگ خشخاش و یکدانگ جاوشیر داخل کنند و بوزن یکدانگ یا دو دانگ در بینی چکانند و اگر درد آن در سر
بسبب حارضه شود خواه زمستان و خواه تابستان چون آب سرد بر سر ریزند در حال ساکن شود
فصل نهم در صرع و آن علتی است که صاحب این مرض در حالتی که ایستاده باشد بی خبر از وجود افتد بلند شود و بیهوش
افتد و حکما این مرض را صرع نام کرده اند علاج افسنتین عاقرقرحا بسفایج اسطوخودوس اجزا را مساوی
کوفته و بیخته با مویز طایفی معجون کنند و بقدر گردکان پیش از نوبه صرع در ساعت تناول نماید در همان
هفته صرع برطرف شود باذن الله تعالی **فصل دهم** در طنین و آن افیون خوب را با آب نیم گرم حل کرده در
گوش بچکانند فی الحال ساکن شود **فصل یازدهم** در رعاف علاج لبشب یا نارنج سفید را کوفته تا مثل غبار
شود و به بینی دمند در همان لحظه ساکن شود و اگر برطرف نشود از هر جانب که خون می آید خواه از جانب راست خواه
از جانب چپ رگ بالاکش کنند که البته در ساعت تسکین یابد و در نسخه صحیحه بنظر نرسیده اند حقیر گوید
در قدیم معمول بوده الحال نادر است و کم کسی میدانند و آن چنان است که آلت بالاکش را از رگ بسازند
و فتیله از پنبه باریک روشن نموده در وقتی که بالاکش را برمیدارند آن فتیله را در اندرون آن میگذارند
و باز بجای خود میگذارند و نفس فرا میکند و گاه باشد که آن آلت را از سفال سازند **فصل ۱۲** در دو اسیر

در دو اسیر علاج بخور دهند و اگر حب سازند از لوف شامی که بیخ آنکه گویند و عطاران تخم آن را که مستعمل است
فلفل کوهی گویند و یکدانگ مقل ازرق اضافه کرده دود کنند قوی تر خواهد بود و در ساعت تسکین حاصل آید باذن الله تعالی
فصل سیزدهم در دو اسیر و لیکن چند فرقه است گاهست که بجای دانه بواسیر فرو رفته باشد و از آن چرک آید توتیای هندی
ساییده به پاشند بر فوری شود برطرف به شود **فصل ۱۴** در جراحت کهنه که چرک آرد و برطرف نشود روغن گاو کهنه که دو
سه سال از و گذشته باشد فتیله از پنبه ساخته با آن آلوده کرده بر زخم نهند که در سه روز به شود **فصل ۱۵** در جراحتی که تازه
بهم رسیده باشد علاج شمع عسلی بلوط و هلیله کابلی ساییده در جراحت بر آن بپاشند در هر آینه با آب کافور یا روغن
زیت یا سبوس سال ممزوج ساخته بطریق مرهم گذارند **فصل ۱۶** در شکسته و سقطه مثل ضرب چوب که بر کسی واقع شود و سقطه در عرف
اطبا اثر عبارت از افتادن از جای بلند علاج بگیرند اقاقیا مرسقوطرا یا شش مقل مغاث گل ارمنی بکوبند
و با آب مورد تر کنند و با بیرنج بر عضو طلا کنند در ساعت ساکن شود **فصل ۱۷** در علاج سوختن آتش که است
که در دست ... از آن عادت شود مردارسنگ و اکر نشسته گل سرخ عناب از هر یک جزوی ساییده جراحت را بروغن
گاو چرب کرده ادویه را بر او بپاشند بر فوری در دست کی شود و در دو سه روز به علاج آید **فصل ۱۸** در خروج المقعده اکثر
اطفال را عارض میشود علاج سم گوسفند و شاخ او را بسوزانند و نرم ساییده با جفت بلوط گلنار فارسی زاج سفید
مازو ری سبز گل سرخ پوست انار مورد سبز از هر یک جزوی بکوبند در قوت و در آن بنشیند یا بجوشانند
و در هم ریخته مثل مرهم ساخته ضماد نماید که بحال اول باز رفته دیگر بیرون نیاید **فصل ۱۹** در قولنج علاج نوزن
یکدانگ معجون ملوک بدهند نفع عظیم ظاهر شود و یا بعد حنظل را از تخم خالی کرده و بدست بمالند تا کومک شود مثل نخودی
کرده بطریق شاف عمل کنند که در همان لحظه باذن الله تعالی ملایم یابد و اگر بعد از آن بحیز نرسد یک کف گشنیز خشک
و قدری زیره کرمانی و کرداد یک کف صعتر بجوشانند تا نصف شود و آب آن را اضافه آب کبر که بنوشند در همان لحظه

ساکن شود **فصل** در خلفه یعنی پیچش که در زحیر رسیده باشد علاج سنا مکی و فوراً آب برگ مورد و ریحان و سوزنان ممزوج نموده بر آن اسکم مالند و قرص کنند که در کتاب منصوری در علاج خلفه مذکور است بر شکم طلا کنند **فصل** در زحیر اطفال تره تیزک یک مثقال زیره کرمانی چهار دانگ کوفته و بیخته در روغن گاو کهنه معجون کرده با شیر مادر حل نموده قدری از آن بطفل دهند باذن الله تعالی مجرب باید با شیر مایه بزغاله با شیر مادرش ممزوج کرده بدهند **فصل** در عرق النسا و آن علتی عظیم است و علامتش آن است که از جانب وحشی ران تا قدم درد ناک شود و الم شدید بهم رسد چنانچه صاحب این کوفت از حرکت و رفتار باز میماند و عوام از آن کهنه می گویند علاج حب سقوطاریکدرم ایلارزد یکدرم سورنجان مصری یکدرم کوفته و بیخته حب زنند و فرو برند و چنین رگ نشت مکل اطلاق واقع شود درد علت بر طرف شود مصنف آورده که مرد در این علت مدت یکسال گرفتار بود و اصلا قدرت بر حرکت نداشت باین نحو او را علاج کردم برطرف شد **فصل** در علاج اعیاء یعنی ماندگی که از پیاده رفتن و تعب بهم رسد علاج ناخنهای او را بر روغن گرم کنند چرب کنند در ماندگی برطرف شود و قوت کمال اصلا باز آید و اگر تابستان باشد پاهای خود را در آب سرد گذارند تا زانو و در زمستان در آب گرم عجیب النفع است و در حالتی که ماندگی زایل شود آب سرد بر سر و دستها رسانند **فصل** فی حکة الاطراف یعنی خارش دست و پا و پشت که در زمستان عارض شود علاج کف نمک در آب بسیار گرم ریخته دست و پا را ساعتی در آن آب بگذارند تسکین یابد

والله اعلم بالصواب

[illegible marginal notes]

حکایت طرماح رسول حضرت امیر علیه السلام

چنین گویند که چون پادشاه مؤمنان و امام متقیان از تحریر رسطر این مکتوب بلاغت مشحون که بخط اسلوب و بیان مرغوب بقلم خجسته رقم مرقوم گردیده بود فراغت یافت و مهر جهر آثار کلامت مختوم ساخت و طرماح بن عدی بن حاتم طائی که یکی از محبان صادق و مخلصان موافق بحسن صورت و خلق سیرت موصوف و ببلندی قامت و زرافت بدن معروف و در دلاوری یگانه دوران و در شجاعت فرزانه زمان و در فصاحت و بلاغت بیعدیل و در کمال صوری و معنوی بی بدیل و در فن سخن گستری گوی سبقت از همگنان ربوده در چنین مکالمه زبان بلغا و فصحای روزگار بسته و در معانی و نکته پردازی قادت خود سلطان کردن معتقد ساخته و در جواب پاسخ و شیرین کلامی زنگ از دل سامعان زدوده هرچه اداکردی بمیزان جان سنجیده بودی و هرچه در کلام ادای نمودی ملالت نفرمودی طلب فرموده فرق او را بعمامه عامه از دق مصری که سزاوار افسر قیصر گسری بود بنفر قدران رسیده بشفقت یکنفر جمازه قوی هیکل کوه کوهان سرخ پشم زاغ چشم ماهوی لوزه سراو را از سپهر برین گذرانیده و نامه بامیر اباو داده برسالت جانب معاویه مأمور گردانیده و طرماح دست قبول بر دیده نهاده گردن اطاعت بچنبر متابعت در آورده بجهت تعظیم و تکریم بکلاه ادا آورد و عمامه که از بر روی عمامه خود پیچیده و بر جمازه قوی قوائم سوار شده بفرمان شاه انس و جان متوجه دمشق گردیده بعد از طی مرحله بدروازه شهر رسیده داخل گردیده عازم دار الاماره معاویه گشت حاجبی در کاه ملاقات نموده گفت که ای عرب روی سوار کرا میخواهی و چه کسرا میجوئی طرماح گفت میخواهم کسی را که آن کاه غافلت و استقامت و آن یکپاره سنگ که از سنگ است وان حاجب گفت خاک بر دهانت یعنی امیر المؤمنین معاویه بن ابی سفیان است حاجب گفت این جماعت در باغ

که واقع است در در دروازه شهر میباشند و در آنجا بعیش و عشرت مشغول اند آنگاه طرماح متوجه آن بوستان سرا شده چون بدر آن باغ رسید جمعی از پسران اهل بیات نیا و یکی غلامان بوده کردند که تعجب بر ایشان استیلا یافته بیکدیگر گفتند که این مرد غریب مینماید بیائید تا او را مطایبه نمائیم الغرض پرسیدند که ای اعرابی از کجا می آئی و از آسمان چه خبرداری طرماح گفت الله فی السماء و ملک الموت فی الهواء و علی فی القفاء فاستعدوا للحرب یا اهل الظلم و الشقاء یعنی خداوند تعالی اعلی در آسمان است و عزرائیل در هوا مترصد جان ستانی و علی بن ابی طالب در کین نشسته و علامت در شیطان و قتل شما ذوالفقار صاعقه کردار از نیام کین کشیده دیگر ده حق نشناس آماده و مهیا باشید بلا ما را که بر شما اشقیا نازل گردیده است مقارن این قیل و قال چهار نفر از باغ بیرون آمدند و پرسیدند که ای اعرابی از کجا می آئی گفت از نزد خلیفه خدا و داماد محمد مصطفی که او از حضرت رسالت مرد بر ابر کار نیکو کردار است گفتا پسر و دختر و بهترین و صی و بهتر حیدر صفدر که خوشنود است از او خداوند اکبر و رسول او حضرت خیر البشر پرسیدند که کرا میخواهی گفت میخواهم شخصی را که در خبیث منکوب و مجهول و آن لئیم و دنی یعنی رئیس نا مقبول را که امیر خود میدانید چون انجاعت دانستند که او رسول است از جانب امیر مؤمنان بسوی معاویه بن ابی سفیان گفتند مطلب و الا بگفت در انجا میدیدن او دارم گفتند امروز در خلوت نشسته فردا او را خواهی دید گفت ظاهر الجن و اندوه مشغول است و نکاه و اصحاب معاویه لعین بدون اطلاع طرماح رقعه بامیر خود نوشته که آمده است اعرابی بدوی فصیح زبان شیرین گفتار تیز تکلم حاضر جواب که رسول است از جانب حضرت امیر المؤمنین تو آماده از برای جواب او فکری نما و تدبیری صواب نمودیم او را او غافل مباش و معاویه لعین بعد از مطالعه رقعه آن ملاعین پسر خود یزید را امر کرد که

بلیح

صباح امروز متابعان خویش را در دار الاماره مجتمع سازد و آن لعین بفرموده پدر عمل نموده و روز دیگر پیاده وان و سرهنگان سپاه از مردم عالم و عالمیان هر یک جا بجا صف کشیده و ملکه با آراستگی و تجمل تمام با لباسهای زرد و سیاه در مقام و مکان معین قرار گرفتند و طرماح متوجه بارگاه آن لعین روسیاه گردید و چون ایشان را با آن کثرت مشاهده نمود گفت گیستند این جماعت که در دنیا بمصیبت آخرت چنین مشتغل و روسیاه از لعنت خدا شده اند احدی از ایشان در برابر جواب گفتن او نبود و در آن اولین نظر طرماح بر شخصی فتاد که بر قصر بر او مشد و قصبه دماغش شکسته و آوازش میل به پستی نموده در پس روی گماشت قرار گرفته است گفت کیست این شوم بن شوم شکسته خرطوم کج حلقوم فراخ حلقوم گفتند ای اعرابی پادر دامن ادب کش و گستاخانه سخن مگو که این یزید پسر معاویه است طرماح گفت خدا او را شمار زد و بمراد خود نرساند جمله حضار مجلس از سخنان طرماح خشمگین شده میخواست بقتل او اقدام نماید اما از بیم ذوالفقار حیدر کرار و ترس پدر لعین از سران ام در گذشت و پیش آمده و بر طرماح سلام کرد و گفت ای اعرابی مطلب خود را بیان کن که امیر مرا برای انجاح مطالب تو فرستاده است گفت مرا عرض بیت نکرار میکه تو از مقامی که قابل آن باشی نشسته بر خیز تا کسیکه سزاوار است جلوس فرماید یزید از جواب عاجز مانده گفت میخواهی که ترا بخدمت امیر برد و طرماح گفت بسم الله نام او را اما برای همین مطلب بدر او رفته ام که تا بر ده دار بر ده را رفت و طرماح با نعلین داخل ایشان گردید گفت کرا این وادی مقدس است که نعلین بر ون کنم اعتنا بایشان نکرده پیش رفت و مشاهده نمود و گفت السلام علیک ایها الملک العاص عمرو عاص پیش آمد و گفت که معاویه لعین را چنین

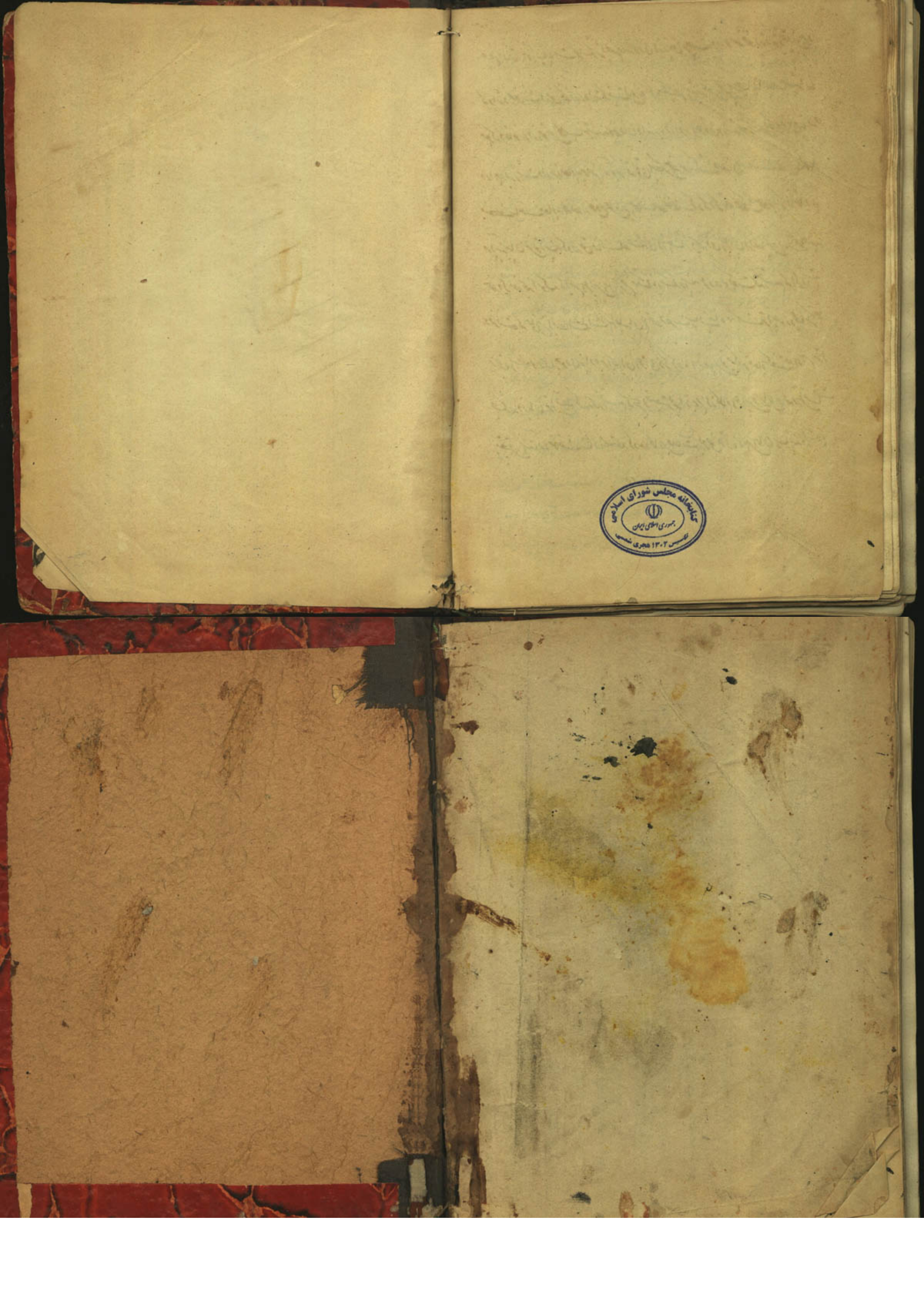
ملوک و سلاطین بر تخت بخت نشسته و ارکان و اعیان و خاصان مملکت او هر یک بر کرسی قرار گرفته اند
و بر بساطهای ملون و فرشهای بوقلمون تکیه کرده اند نزدیک رفت گفت السلام علیک ایها الملک العاصی
عمرو عاص پیش آمد و گفت ای اعرابی ترا چه بر این واداشته که امیرالمؤمنین نگفتی طرماح گفت وای بر تو ای ملعون
مادرت بر مرگ تو گریان باد مؤمنان مائیم او را بر امیری که داد معاویه گفت ای اعرابی چه معنی داری بگو گفت نامه ای
انجام دارم گفت بیاور و بخوان طرماح گفت مکروه میدارم که پای در بساط تو گذارم معاویه اشارت بعمرو عاص کرد و گفت
بسیار بد بود هرچه گفت افسوس و درد ای ظالم و وزیر خاین نامه چون تو سست خاین ندهم گفت بده بیزید پسر طرماح
گفت ما فرحنا بابلیس فکیف نفرح باولاده یعنی معاذ الله ما از ابلیس تلبیس هم رحمت روی نمود کم
از فرزند او روزی گردد معاویه اشارت بغلام خود کرد و گفت ای طرماح بده بغلام من گفت ایهات ایهات ستم
نامه پاک را بدست ناپاک ندهم چرا که او خریده نشده مگر از وجه حرام و چیزی که از وجه حرام خریده شود پاک نباشد
معاویه گفت ای طرماح پس نامه را چگونه از تو طلب داریم گفت از سر بر نخوت برآی و از سر قدم ساخته نامه
گرامی امام انس و جان از دست من بستان آنگاه معاویه از تخت فرود آمد و نامه شریف حضرت را گرفت و بعد از مطالعه آن
مکتوب مرغوب گفت ای اعرابی ابوالحسن عم را بچه حال گذاشتی گفت الحمد لله تعالی امیرالمؤمنین و ولی متقیان بر سریر
امامت و مسند خلافت چون مهر انور و ماه منور در کمال نور و ضیاء ممکن گردیده و محبان با صفا و مخلصان با خلوص
و غلامان جان نثار که النجوم مسخرات بامره در درگاهش چون کواکب درخشان سر اطاعت بر جاده عبودیت
مستقیم نهاده اند و حکم قضا جریان او را بنحوی منقاد و فرمان واجب الاذعان او را بنوعی مطیع اند

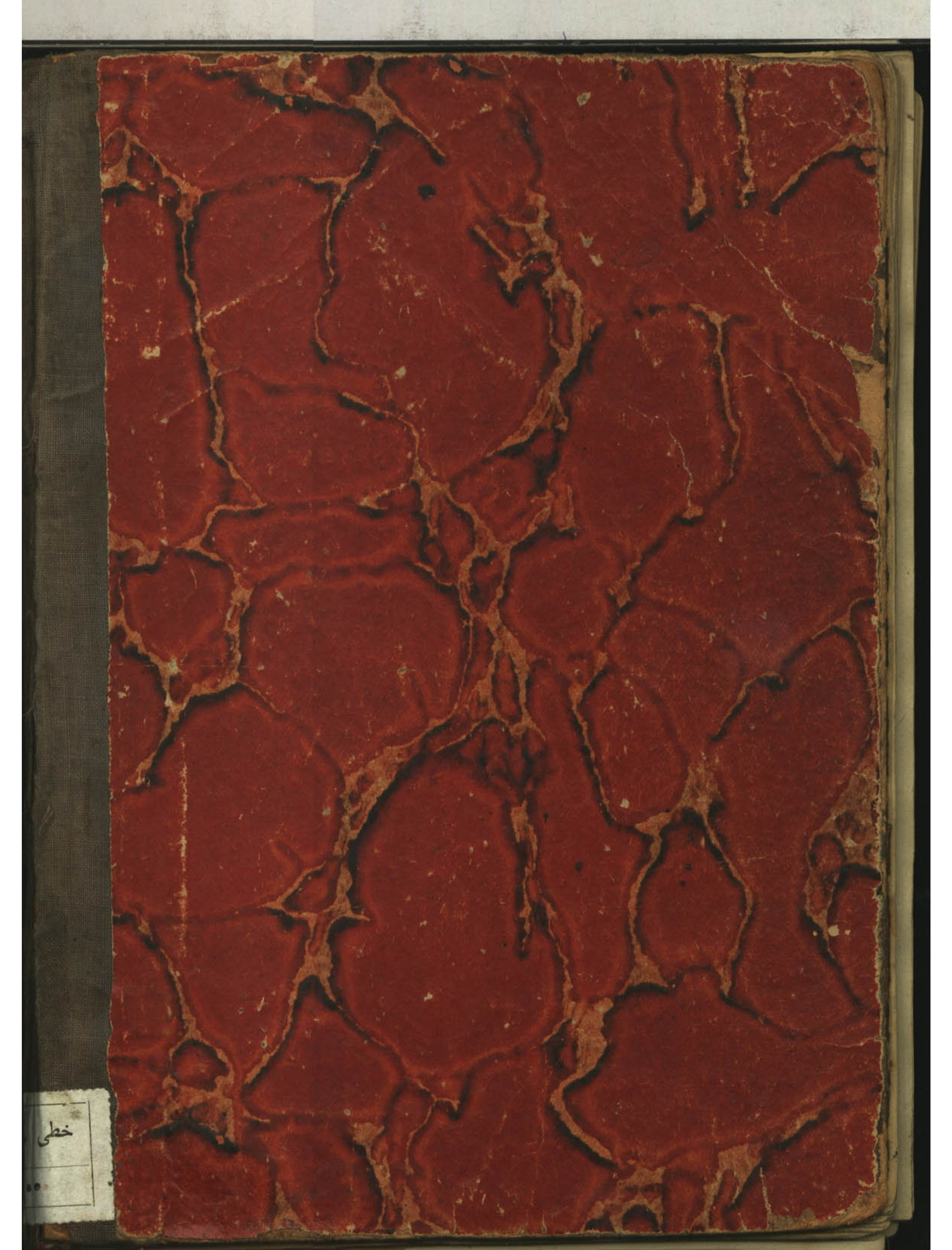
که از امر و نهی او یارای لا و نعم نداشته باشند جهانداری است جوان بخت و در عین شباب جوشیت جهان بخت
مبارزیست صف شکن سرداریست شیر افکن که بهنگام حمله آوردن صف دشمن را بنات النعش وار پراکنده ساخته
شده باو لیست که اگر در صف هیجا مبارزی هم نبرد گردد زمین و زمان چون کره سیماب از نهیب او در لرزه درآید معاویه گفت
ای طرماح حال گوشگان مصطفی صلعم را چگونه گذاشتی گفت الحمد لله والمنه بصحت و عافیت و سلامت و نهایت صحت مزاج و سرور
و ابتهاج اند عاقلان فاضلان عاملان عالمان کاملان متکلمان سیدان در اوج کمال سندان شبابان نیکو خصالان پسندیده کاران
پرهیزکاران پاکان پاک طینتان در اوج کمال و صلاح و سداد آراسته و بنور حق شناسی پیراسته معاویه گفت ای اعرابی
چه فصاحت است که تو داری طرماح گفت اگر همای سعادت رهنمون تو شود و آستان خلافت نشان امیرالمؤمنان مستعد گردی
هر آینه حافظ نکات فصحا و بلغا و فقها و ظرفا و نجبا و ارباب ادب و رنگا و خداوندان جهد و سخا و صاحبان فضل و تقوی اتقیا غرق
شوی و در دریایی که هرگز روی بپایان ننهد معاویه سکوت اختیار کرد و عمرو عاص درخواست با او رسانید که اگر توانی این اعرابی را
بمال دنیوی فریفته و خواطرش را بدست آر شاید من بعد درباره تو سخنان نیک میگفته باشد آنگاه معاویه گفت ای اعرابی اگر جایزه
بتو عطا کنم قبول خواهی کرد گفت چرا قبول نکنم سبحان الله ارید قبض روحک من جسدک فکیف لا ارید قبض مالک
من یدک یعنی من میخواهم که نقد جان را از صندوق سینه تو بیرون کشم ان شاء الله ترا چگونه نخواهم معاویه امر کرد تا ده هزار درم
بطرماح دهند باز گفت که ای اعرابی میخواهی که زیاده کنم گفت زیاده کن چیزی را که از مال خود میدهی امر کرد تا ده هزار
دیگر باو افزودند طرماح گفت ای ملک لا عشر جفت است اگر آن را طاق سازی نیکوتر است زیرا که پروردگار

[illegible]
عالمیان طاق است طاق را دوست میدارد معاویه امر کرد که سی هزار درم در وجه طرماح رسانند اندک مکثی در حاضر
ساختن درم واقع شد طرماح گفت ای ملک گویا که بعلت برسام مبتلا شده هذیان میگویی گفت از کجا میگویی
طرماح گفت از آنکه افعالت موافق گفتارت نیست معاویه مطلب او را دانسته بانگ بر خزانه دار زد تا آن درم
حاضر نموده تسلیم طرماح کردند عمرو عاص گفت ای اعرابی انعام ملک چگونه یافتی گفت ملک ای عمرو چیزی که
از بیت المال مسلمانان که از خزانه ملک می شمارید بقوم مستحق رسید همین که معاویه لعین از استماع این سخن
خشمگین گردید و متوجه بجانب وزیر خود شد و گفت جواب نامه او را بنویس که از جوابهای این اعرابی عالم نورانی
در نظرم تیره و تار گردید دیگر تاب و طاقت مقالات او ندارم آنگاه کاتب دوات و کاغذ و قلم برداشت
و نامه برین نهج نوشت که این مکتوبیست از جانب معاویه بن ابی سفیان بسوی علی بن ابی طالب
اما بعد بدانکه لشکری از برای محاربه و مقاتله تو مهیا و آماده سازم که عدد و عدت ایشان مثل هزار
شتر باشد که انبارها خردل بار کرده باشند [illegible] و در زیر هر خردلی هزار مقاتل جنگی آزموده کار
و مسلح مستعد کارزار باشند طرماح مضمون مکتوب نامرغوب او را از خراش قلم دریافت و گفت سبحان الله
من نمیدانم که کدام یک از شما در دعای خود کاذبید تو یا وزیر تو ای معاویه بخدا قسم که اگر وزیر تو نخواهد
چه چنین نامه ای بنویسد ترا خوار و بی مقدار کرده است و چنانکه نگفته تو نوشته نهایت خفت و فضیحت تو
رسانیده زیرا که اگر ساکنان شرق و غرب عالم را بقصد محاربه اسد الله الغالب مجتمع سازی تاب
مقاومت هو که آن شیر بیشه هیجا نخواهند آورد و حال آنکه آنحضرت را مرغ رفیع الصوت

عظیم المنقار آورده باشد که لشکر ترا چون دانه خردل از زمین برچیند و در حوصله خود انداخته تحلیل برد
که دانه در صفحات ارض نگذارد و داستان که نیست این مرغ کدام مالک بن اشتر نخعی رضی الله عنه ایها الملک شیران
معرکه دغا نوردار از بوی کلاب نترسند و مرغان دانه ربا از افزونی خردل اندیشه ننمایند آنگاه طرماح نامه را
و درم را برداشت و از نزد معاویه بیرون آمد و بر ناقه قوی هیکل خود سوار گشت و عنان سعادت بجانب کوفه
منعطف ساخت معاویه بعد از خروج طرماح باصحاب خود خطاب کرد که اگر تمام مملکت خود را بیکی از شما دهم
هر آینه بیان نمی توانید کرد در حق صاحب خود عشری از اعشار آنچه این اعرابی از فضایل و مناقب صاحب
خود ذکر نمود بخدا سوگند که این اعرابی دنیا را بر من تنگ و تاریک گردانید عمرو عاص گفت بخدا قسم که اگر قرابت
و منزلت که علی بن ابیطالب صلوات الله علیه با نبی خود حضرت رسالت پناه صلعم داشت ترا میبود و آنچنانکه علی
بر حق است تو بر حق میبودی زیاده بر آنچه این اعرابی ذکر کرد ما از فضایل تو میگفتیم معاویه گفت خداوند ترا
بشکند و زبان ترا قطع کند بخدا قسم که سخن تو صعبتر بود بر من از کلام اعرابی و طرماح بعد از طی مسافت
بتقبیل آستان خلافت نشان مستعد گردید و کماهی حالات را بعرض مقدس آن امام رسانید والسلام

علام انت الهدی

خطی